NİSAN - TEMMUZ 2020 • YIL: 3 • SAYI: 26 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

Tam çağı işe başlamanın doğan günle
Bul içine tükürdüğün kitapları yeniden
Her satırında buram buram alın teri
Her sayfası günlük güneşlik
Utanma suçun tümü senin değil
Yırt otuzunda aldığın diplomayı
Alfabelik çocuk ol

Rıfat Ilgaz

- Önce Anneler Öldürür Çocukları
  AFŞAR TİMUÇİN
- Veba
  YALÇIN KÜÇÜK
- Heide Deyişleri
  HAYRETTİN ÖKÇESİZ
- Üçüncü Dünya Ülkelerinden Yazar Çıkar Mı?
  TAYLAN KARA
- Bütün Zamanları Kuşanarak
  AHMET ÖZER
- Şekibe Çelenk'in ve Muzaffer Erdost'un Anısına
  ATTİLA AŞUT
- Gazeteciler Niçin Tutuklanıyor?
  BAŞAR YALTI
- Bir Su Şişesiyle Neler Yapılır?
  BARIŞ TERKOĞLU
- "Kardeşçe Hayat'ın Savunucusu Şeyh Bedrettin
  TACİM ÇİÇEK
- Karartma Geceleri'nde Bir Aydın Kuşağının İzleri
  B. SADIK ALBAYRAK

TAYLAN KARA

"KİTLESEL ZİHİN DOLANDIRICILIĞINI" ORTAYA ÇIKARTMAYA DEVAM EDİYOR!

YENİ ÇIKTI

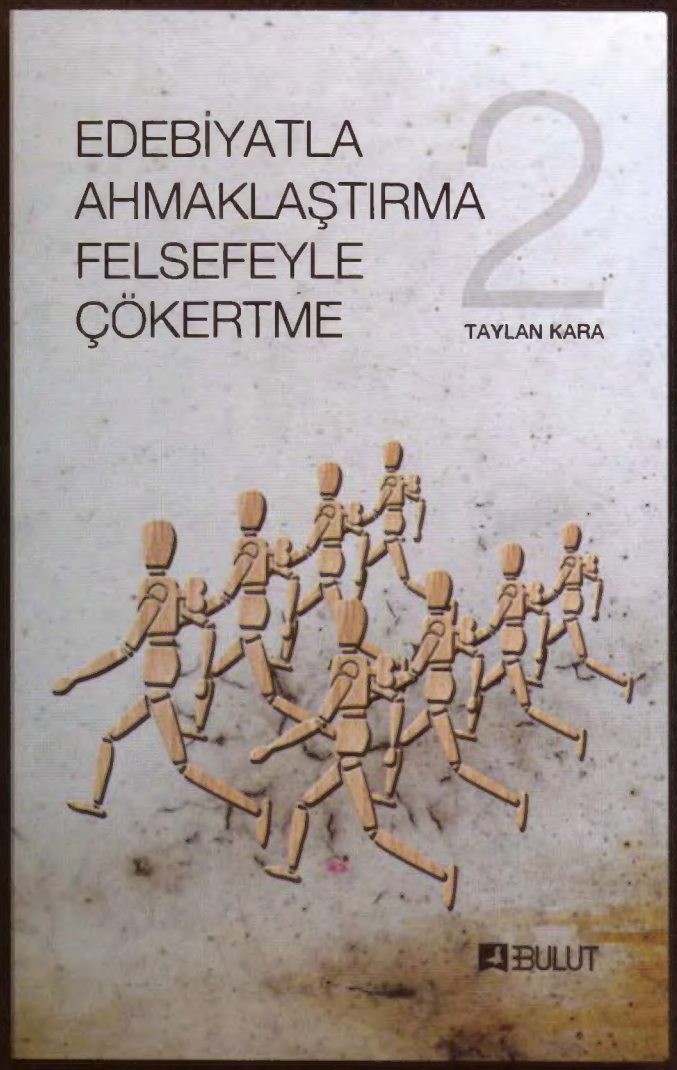

Bu çağda ahmaklaştırma,
sadece topluma sistematik olarak dayatılan bir uygulama değil aynı zamanda bir endüstridir.
Ahmaklaştırma sosyal ve kültürel bir olgu olduğu kadar iktisadi bir olgudur.
Artık baskın olan edebiyat insansız ve maddesiz bir edebiyattır.
Sokaktan, fabrikadan, okuldan, yaşamdan kovulmuş olan akıl kitaplardan, entelektüel alandan,
zihinlerden de kovulmak istenmektedir; bu da edebiyat ve felsefeyle yapılmaktadır.
Piyasa edebiyatı ve topluma sistematik olarak aşılanan felsefe,
kitlesel bir "zihin dolandırıcılığı"dır.

BULUT
www.bulutyayin.com

Bulut Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
Osmanağa Mah. Yoğurtçu Parkı Caddesi Yonca Apartmanı 64/2 Kadıköy - İstanbul
Tel: 0216. 330 59 24 - 414 21 75 **Faks:** 0216 330 30 59
E-Mail: bulutyayinlari@gmail.com

Facebook: bulutyayin/bulutyayinlari
Twitter: bulutyay98
Instagram: bulutyayinlari

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 3 • SAYI: 26 •
NİSAN - TEMMUZ 2020
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

EGE TEMSİLCİSİ:
AHMET KALE
akale5@gmail.com

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAK KARİKATÜRÜ
APTULKADİR ELÇİOĞLU

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelen.com
E POSTA: yenigelendergisi1@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK,
ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

İÇİNDEKİLER

2 • **SOSYAL MESAFEYİ AŞMAK**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **BÜTÜN ZAMANLARI KUŞANARAK**
AHMET ÖZER

4 • **ÖNCE ANNELER ÖLDÜRÜR ÇOCUKLARI**
AFŞAR TİMUÇİN

10 • **BİR GÜNEYLİ MACERAPEREST: ALPER YALMAN'IN ARDINDAN**
COŞKUN MUSLUK

13 • **ABDUSHUKUR MUHEMMET'TEN İKİ ŞİİR**
ÇEVİRİ: ÖZKAN MERT

14 • **VEBA**
YALÇIN KÜÇÜK

19 • **SEVDALI ERİK**
HALİL ŞAHAN

20 • **ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNDEN YAZAR ÇIKAR MI?**
TAYLAN KARA

24 • **SANATSAL GÜZELDE İYİ VE DOĞRU KAVRAMLARININ YERİ**
ALİ TİMUÇİN

29 • **EDEBİYATTA DOĞUYA DÖNMEK**
CELAL İLHAN

30 • **MUZAFFER AĞABEYE KARDEŞ SEVGİSİYLE**
A. KADİR PAKSOY

32 • **ŞEKİBE ÇELENK'İN VE MUZAFFER ERDOST'UN ANISINA...**
ATTİLA AŞUT

37 • **SALGIN GÜNLERİNDE**
RAHİME HENDEN

38 • **VİRÜSTEN KAÇILAN GÜNLERDE KİTAP OKUMAK-1**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

43 • **ŞARAP FIÇISI**
GÜLÇİN YAĞMUR AKBULUT

44 • **ORHAN VELİ KANIK'IN ŞİİRİ**
SABAHAT TÜRER

48 • **CUMHURİYET ÖNCESİ VE SONRASI MÜZİK VE DEVLET İLİŞKİSİ**
EKREM ATAER

51 • **GÜNCEL İLE TARİH KAVŞAĞINDA KİMLİK ARAYIŞI**
EVİN OKÇUOĞLU

52 • **TEFRİKA: BENİ ÇÜRÜK ÇUKURLARDA - 2**
UBEYDULLAH GÜNEL

54 • **GAZETECİLER NİÇİN TUTUKLANIYOR?**
BAŞAR YALTI

57 • **BİR SU ŞİŞESİYLE NELER YAPILIR?**
BARIŞ TERKOĞLU

58 • **GERÇEKLERDEN ŞAŞMAMAK VEYA ŞAŞMAK**
FİKRET İLKİZ

62 • **"KARDEŞÇE HAYAT"IN SAVUNUCUSU ŞEYH BEDRETTİN**
TACİM ÇİÇEK

67 • **İSYAN / KÖKÜ AYNI SEVDAMIZIN**
MUSTAFA GÖKSOY

68 • **HARARİ'NİN SAPİENS'İNİN ELEŞTİRİSİNE GİRİŞ**
ARZU KIR

73 • **DÜŞKIRANLARA KARŞI YENİ İNSAN ARAYIŞI**
GÖKHAN ÜNVERDİ

74 • **YOAK: BİR SICAK EL- BİR KİTAP**
UZ. DR. GALİP KIRICI

76 • **KARARTMA GECELERİ'NDE BİR AYDIN KUŞAĞININ İZLERİ**
B. SADIK ALBAYRAK

81 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Sosyal Mesafeyi Aşmak

Yeni Gelen'i dört ay yayınlayamadık. Bildiğiniz nedenlerle uzun süren bu ayrılıkta Yeni Gelen'i hepimiz özledik. Sokaklara sakına sakına, maske takarak çıksak da, yeniden başlıyoruz. Biz yazmak, yayınlamak, dağıtmak ve postalamak için üzerimize düşeni yaparken, sizlerin de edinmek, abone olmak ve okumak konusunda gereken duyarlığı göstereceğinizi umuyoruz.

Ayrılığın yol açtığı boşlukları kapatmak, küllenen ateşimizi yeniden parlatmak için eskisinden daha çok çalışmak zorunda olduğumuzu biliyoruz. Hepimiz daha zor koşullarda yaşamaya çalışırken, günün tuhaf deyimi "sosyal mesafeyi" aşmak için her ay aramızda toplumsal ve kültürel bir bağ kuran Yeni Gelen'e daha çok özen göstermeliyiz. Düzenin her zaman ve mekânda koyulaştırdığı yabancılaşma yetmez gibi bir de ölümcül virüs salgınının yol açtığı kapanma geldi. Toplumsal ve tarihsel bir varlık olan insanın tanımlarını ve niteliklerini tehdit eden bir karanlık dönemdeyiz. Bu dönemi aşmak için toplumsal varlığımızı korumak, aramızdaki bağları ve ortaklıkları geliştirmek zorundayız.

Yeni Gelen'i, "sosyal mesafeleri" aşan bir dostluk ve ortaklık bağı olarak görmenizi istiyorum.

***

Toplumların tarihi, yapanlar ile düşünenlerin ayrıldığı ve giderek birbirinden uzaklaştıkları bir tarihtir. Yapanlar, üreten emekçiler kölelik çağlarından günümüze düşünme ve bilinçlenme olanaklarına bir türlü erişemezken, üretilenleri mülkiyetine geçiren sınıflar ve ona bağlı yönetenler ve düşünenler takımı toplumun bütünsel çıkarlarını ilgilendiren konularda düşünmekten giderek uzaklaşmışlardır. Bugün insanlığın içinde boğuştuğu sorunlara çözüm bulamayışında yapanlar ve düşünenlerin ayrılması ve aralarında aşılmaz bir uçurum oluşturan özel mülkiyet düzeninin yönetim biçimi temel etkendir. İnsanlığın geliştirdiği bilim ve teknoloji ile dünya çapında bolluk içinde paylaşımcı bir toplumsal yaşam olanaklı iken kanlı savaşlar, kitlesel göçler, kıtlık, yoksulluk ve cehalet içinde milyonlar gerçeğiyle boğuşmamız bu nedenledir. Çözüm, üreten emekçinin, yapanın aynı zamanda düşünebildiği, toplumsal yaşama katılabildiği ve yönetebildiği bir düzendedir.

Bu nedenle düşünmek, bilinçlenme olanaklarını artırmak, yaratıcı tartışmayı geliştirmek zorundayız. Reddiyemizi derinleştirmek, kurgu ve ütopyamızı zenginleştirmek için buna ihtiyacımız var. Üretenlerin düşüncelerinin, estetik ve sanatının geliştirilmesi, yaygınlaşması Yeni Gelen'in temel çizgilerinden biridir.

***

Bu kapanma döneminde yalnızlığımızı daha da büyüten kayıplarımız oldu. Yapanlar ile düşünenleri kişiliğinde birleştiren devrimcileri kaybettik. Yeni Gelen'e henüz yazma fırsatı bulamasa da en güçlü destekçilerimizden yazar dostumuz Alper Yalman apansız göçtü dünyamızdan. Yayınlanmış bir şiir kitabı, bir romanı olan Alper Yalman birinci cildini bitirdiği anı-romanı Eylülde Gidenler'in ve sonuna geldiği yeni romanının yayınlanışını göremedi. Coşkun Musluk bu sayımızda "Bereketli Toprakların" çocuğu Alper'i yazdı; onun serüvenci kişiliğinin sırrına eremeden kaybetmemize yanıyoruz. Alper, Paris sürgününde Yalçın Küçük'e beş yıl ev arkadaşlığı yapmıştı.

Geçen aylarda kaybettiğimiz iki anıt insanımızı Attila Aşut yazdı; son günlerine kadar bu ülkenin kurtuluşu için mücadele eden Şekibe Çelenk ile Muzaffer Erdost'un örnek kişilikleri umudumuzu pekiştiriyor.

***

Alper anlatmıştı; 1990'ların ortasıdır, Yalçın Hoca Paris'te ev arkadaşına Orhan Pamuk'un Kara Kitap romanıyla bir karakalem verir. Okurken kitapta geçen "şey" sözcüklerinin altını bu kalemle çizmesini ister. Alper kitabı bitirdiğinde hemen her sayfa çiziklerden kararmıştır. Bu bol "şey"li ve çizik çizik kitabı gören Yalçın Hoca, "Şimdi anladın mı, niye Kara Kitap olduğunu", der.

Yabancılaşmanın öteki adı "şeyleşmedir". Emeğin metalaşması, işçinin nesneleşmesine, "şeyleşmesine" neden olur. İnsanı şeyleştiren bir düzeni meşru gören romancının dilinin "şey"lerden örülmesi bununla paraleldir.

Bugünün düzeni yalnızca işçiyi değil, hemen bütün insanlığı şeyleştirmiştir; hastanede, okulda insan değil, müşteridir. Şehirler insanı geliştirecek, özneleştirecek, kültürlü kılacak sanat evleri, tiyatro ve müzelerle değil, müşteriye indirecek avm'lerle donatılmıştır. Salgında insan sağlığından önce avm'lerin işlemesi, ticaretin geleceği düşünülmektedir.

İnsanın yeniden insan olabildiği bir gelecek için dört ay aradan sonra yeniden başlıyoruz. Sosyal mesafeleri aşmak, insanın toplumsal niteliklerini geliştirmede ihtiyaç duyduğumuz sanat, felsefe ve politika için... Okuyup yazarak özlediğimiz insanı aramaya devam edeceğiz.

B. Sadık Albayrak

BÜTÜN ZAMANLARI KUŞANARAK

■ AHMET ÖZER

durmadan yalanlar ekleniyor tarihe
yaşamın gerçeği tepetaklak
içimizin körpe çiçeklerini yoluyorlar
biçiliyor gencecik düşleri çocukların.

nice insan uçurumuna akıyor sesinin
bir yabancı gibi sığınıyor gençliğine
ölümü yastık yapıyor kuşatma altında
teninde gecenin yaralı zamanı.

bütün anıları yağmalanmış
bir yeryüzü haritasına bakıyor
kan fışkırıyor bütün siperlerden
elini koyduğu dünya daha da soğuk
sevginin coğrafyası sis içinde.

göz görmüyor kulaklar sağır
yürek yedi dağın eteğinde
nefretin bayrağı inmiyor gönderden
kendi içine yolculuğa çıkıyor
bütün zamanları kuşanarak
yurdunu yitiren bir şair oluyor
şiirden şarkıya atılan voltada.

solgun fotoğraflar seriyorlar önümüze
bütün suçları giyinen çocukların
ışık hızında geçiyor gergin günler
ağır yaralı geçmişe el basıyoruz
far ışığında yıkanan yüzümüzle
biziz en önde sözü dünyaya ekilen.

uzun yolculuktur toprağı başağa dönüştüren
çarpışarak sevda iklimine yol aldığımız
diri bir aşkın güzelliğidir mevsimlerle yarışan
en derinine gömülen insanlığın.

Önce Anneler Öldürür Çocukları

■ AFŞAR TİMUÇİN

Francisco Goya

Anneyi şimdi sınav odasının kapısında görüyoruz. O kadar heyecanlı ki yavrucuğa çekecek heyecan kalmıyor. İkide bir yavrunun yakasını paçasını düzeltiyor, ara sıra onun ağzına sandviçten ya da kekten bir lokma daha tıkıyor. Hepsini sular seller gibi biliyordum anne, öğretmen beni yanıltınca dilim tutuldu, yoksa şimdi girsem hepsini tıkır tıkır anlatırım. Yaşa Toraman! Bu bir lokmacık çocuklara o zor soruları ne demeye soruyorlar? Rica etsek bunu bir kere daha sınava alsalar? Her şeyi biliyor gözüm çıksın.

-Çocuk zaten filozoftur, her şeyi doğru görür, görüşünü bozmazsanız. Ellerinizi çocukların dünyalarından çekin.-

Durmadan ağlayan küçük yaratığı gün yirmi dört saat torba gibi kucağında taşıyan bir anne gördüğünüzde onu belki de annelerin en güzeli diye över, dünyanın en yanlış eğiticisi saymayı düşünmezsiniz. Ah bu analar bu özverili melekler, dünyayı onlar güzelleştiriyor dersiniz, insanlar boşuna cennet annenin ayaklarının altındadır dememişler. Cennet annenin ayağının altında ne geziyor demez kimse. Çocuk dört yaşını geçmiş, o güzel anne hala küçük canavarın ağzına yediriyor. Anne yemiyor yediriyor, özveriyle besliyor çocuğunu, koca şeyi bir yandan da çaktırmadan emziriveriyor. İyi beslensin yavrucak. Beslenir yavrucak, tosun gibi olur, anne hala onun ağzına bir şeyler tıkıştırmaktadır. Tıkıştırma işini anne yapmasa, gizli gizli babaanne ya da anneanne yapacaktır. İnsan yedikçe güçlenir, yesin yavrum, yesin de büyük adam olsun. Kimse yiyerek büyük adam olmadı, yiye yiye küçük adam olanları çok gördük. Bu özel yaratık böyle giderse büyük adam falan olmayacak, dünyaya ağzıyla bağlanan bir insan bozuntusu olacaktır.

Anne neden bu kadar özverilidir? Buna özveri denebilir mi? Anne nerdeyse dünyayla bağını koparmış olarak kendini yavrusuna adamıştır. O sırada ev işleri başta olmak üzere bütün işler yüzüstü kalmıştır. Bebek daha karındayken çevrede korumacılık başlar: sen iki canlısın kızım, sen bırak onu biz yaparız evladım, sen sırtını yastığa daya ve otur. Bu ülke poposunu bir yere iliştirmeden edemeyenler ve hiçbir iş yapmadan saatlerce oturabilenler ülkesidir. Anne adayı da oturur ve doğumu zora sokar. Bebek dünyaya gelince anne tam anlamında bir oturan anne olur. Ayağa kalktığında da hırtlamba gibi taşır yavrusunu ve onu iyi beslemek için elinden geleni yapar. Günler aylar geçmiş, tosuncuk günde iki pasta üç kek üç börek dört dondurma götürür duruma gelmiştir. Bu defa tartışma başlar. Hayır efendim, beşinci dondurmayı istiyorsun ki kesinlikle olmaz. Bizimki sızlanmaya başlar. Çocukları bozanlar en başta önce hayır deyip sonra evet diyen büyüklerdir. Beşinci dondurmaya da sonunda nasıl olsa izin çıkacaktır. Kişi ödün vermeyi ve ödün koparmayı önce annesinden öğrenir.

Anneyi şimdi sınav odasının kapısında görüyoruz. O kadar heyecanlı ki yavrucuğa çekecek heyecan kalmıyor. İkide bir yavrunun yakasını paçasını düzeltiyor, ara sıra onun ağzına sandviçten ya da kekten bir lokma daha tıkıyor. Hepsini sular seller gibi biliyordum anne, öğretmen beni yanıltınca dilim tutuldu, yoksa şimdi girsem hepsini tıkır tıkır anlatırım. Yaşa Toraman! Bu bir lokmacık çocuklara o zor soruları ne demeye soruyorlar? Rica etsek bunu bir kere daha sınava alsalar? Her şeyi biliyor gözüm çıksın. Ben gidip şeyle bir konuşuvereyim. Bu arada acıktın mı yavrum? O yarımı bırak, sen şu bütün sandviçi ye canım. Ben biliyorum senin her şeyi bildiğini, benim bilmediğim şeyleri bile bildiğini. Olmazsa ben şimdi Adnan amcana ya da Canan teyzene bir telefon ederim, onlar bir kolayını bulur. Sen üzülme yavrum. Biz her şeyi düzeltiriz tosunum. Biz her şeyi koca dünyayı bile dümdüz etmedik mi?

Şimdi gözlerimizi babaya çeviriyoruz. Evin direği baba, doğal olarak her şeyi bilen adam kendini çocuğunun eğitiminden sorumlu duyuyor: eğitilmemiş de olsa eğitmek durumunda. Kendi kendine oynayarak yaşam deneyleri kazanmakta olan çocuğu kendi haline bırakmıyor. Onu iyi yetiştirecek ya. Baba çocuğun her davranışına burnunu sokarak onu sözde eğitirken sinirli bir yaratığa dönüştürüyor. Bak yavrum yanlış yapıyorsun, onun üzerine şu büyük parçayı koyacaksın, gördüğün gibi öbürünü

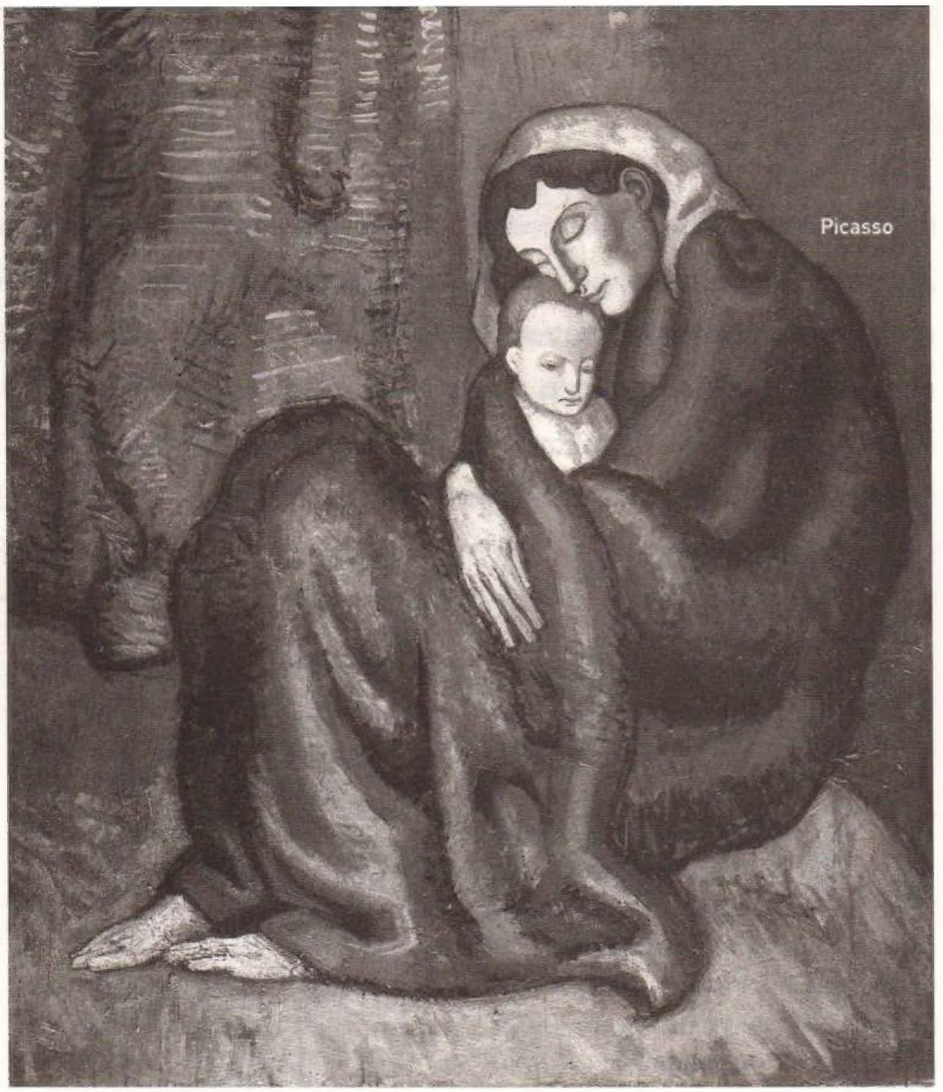

Bu eğitim kargaşasında çocuğu iyi bir okula yazdırmak istiyoruz. Herkesin çocuğu en iyi okullarda okurken bizimki sefil mi olsun? Yabancıların vaktiyle sömürgeci ahlakıyla açmış olduğu okullara yazdırabilirsek yavrumuzu, tıpkı Batı'daki kardeşleri gibi eksiksiz bir aydın olarak yetişebilir. Bir dil öğrensin yeter. Değil mi efendim? Çünkü bu okullarda her şeyden önce insanımızda eksik olan disiplin var. Yani çocuklara insanlığı öğretiyorlar. Felsefe konusunda yan mahalleden uzmanlığı kendinden menkul Hüsniye ablası da ona bir ara bir şeyler öğretirse tamam işte.

koydun olmadı. Ver bana, sana göstereyim, bir işi bilerek yap ki emeğin boşa gitmesin. Yavrum ne diye kızıyorsun, ben sana doğrusunu gösteriyorum. Doğrusunu öğren ki ilerde yanlış yapmayasın. Çocuk oyunu bırakıp çıkıyor. Bu defa ona yaşamı öğreten resimli kitaplardan biri sunuluyor. Söyle bakalım yavrum bunların adları ne. Ne diyorsun evladım, sıpa olur mu, düpedüz devekuşu.

Bu eğitim kargaşasında çocuğu iyi bir okula yazdırmak istiyoruz. Herkesin çocuğu en iyi okullarda okurken bizimki sefil mi olsun? Yabancıların vaktiyle sömürgeci ahlakıyla açmış olduğu okullara yazdırabilirsek yavrumuzu, tıpkı Batı'daki kardeşleri gibi eksiksiz bir aydın olarak yetişebilir. Bir dil öğrensin yeter. Değil mi efendim? Çünkü bu okullarda her şeyden önce insanımızda eksik olan disiplin var. Yani çocuklara insanlığı öğretiyorlar. Felsefe konusunda yan mahalleden uzmanlığı kendinden menkul Hüsniye ablası da ona bir ara bir şeyler öğretirse tamam işte. Alman okuluna mı verelim daha disiplinli diye, fransız okuluna mı verelim özgür yetişsin diye? Erkenden çorbaya döndürülmüş bir kafayla girsin oraya, oradan dört köşe bir akılla çıkıversin paşacığım. Ya da biz onu seçkin öğretmenlerin ders verdiği çok özel okullarda okutalım. Biraz paradan çıkacağız ama anneanne masrafın bir bölümünü üstüne alıyor, babaanne de benden ayda bin lira çalışır diyor. Eh ikisi de uzun ömürlü olsun, yoksa yandık demektir. Falanca okulu çok övüyorlar. Çok iyi bir okulmuş, öyle diyorlar.

Beni bir konuşma yapmam için bir özel okula çağırmışlardı. Pırıl pırıl bir okul... Ortalıkta bir toz tanesi göremezsiniz. Duvarlarda almanca ve ingilizce özdeyişler var. Bazı öğretmenler telsizle dolaşıyor. Müdire hanım bir ciddilik simgesi. Hocam mocam dese de bana yukardan baktığı belli. Aramızda sınıf farkı var bunu unutma demek istiyor. Ben kimleri temsil ediyorum sen kimlerin zibidisisin der gibi duruyor. Sizi en başarılı öğrencimizle tanıştıralım dediler. Dur bakalım ne çıkacak bunun altından derken ben, içeriye on bir on iki yaşlarında süklüm püklüm bir oğlan girdi. Areios Pagos mahkemesine çağırılmış gibiydi. Sıkılmasın diye birkaç soru sordum, yumuşamadı. Belli ki yaşamı çok ciddiye alıyor ve her türlü esnekliği yıvışıklık gibi değerlendiriyordu. *"Ara sıra okuldan kaçıyor musun?"* dedim, iğne batırılmış gibi oldu.

Müdire hanımın yüzü berbat... *"Hayır efendim, okuldan kaçmıyorum, okuldan kaçmak iyi bir şey değil"* dedi. Karşı çıktım: *"Okuldan kaçmayan öğrenci olur mu yavrum. Biz okuldan kaça kaça büyüdük. Benim oğlum okuldan kaçacağı zaman benden izin alırdı."* Genç adam bu belayı nereden başımıza sardırdık gibilerden donuk donuk bakıyordu yüzüme.

Öğretmenliğim zamanından bir anı takıldı aklıma. Yaramazlık yapmış öğrencileri birer birer içeri alıp sorguya çekiyor, gerekirse cezalandırıyorduk. Ben ceza kurumuna kıymık kadar inanmam. Adamı adam etmenin binbir yolu varken cezalandırarak suça itmenin anlamı nedir? Hapishanelerin birer iyileştirme ortamı olduğuna inanıyor muyuz? Çocuk babasına karnesini göstermeden önce bazı notları jiletle kazımış. Bu işi usturuplu yaptığı için ve belki baba da karneyle çok ilgilenmediği için her şey yolunda gitmiş. Ama bir de karnenin okula dönüşü var. Karne ikinci kazınmayı kaldıramamış. Oğlancık tir tir titriyor. *"Evladım nasıl yaptın bu işi anlat bakalım"* dedim. Başını yerden kaldırmadan anlattı. Kızmış gibi yaptım: *"Oğlum bir işi yapmaya niyetlenirken onu en iyi nasıl yapabileceğini öğren. Karneyi kazıma. Bir bardağın içine su koy, üstüne biraz çamaşır suyu dök. Yazıyı onunla sil, onun yerine kendine hangi notu uygun görüyorsan onu yaz. Sonra karneyi okula götürecekken gene aynı işlemi yap."* Arkadaşların gözleri faltaşı gibi açıldı. Hadi çık oğlum dedim, bir daha böyle şey yapma.

Rembrandt

Rahmetli Müşfik Kenter hocamız o eşsiz inceliğiyle beni eleştirdi: *"Ne yapıyorsunuz Afşar bey, böyle şey öğrenciye öğretilir mi?"* Şöyle dedim ben de: *"Çamaşır suyu yöntemini bilmeyen sonuncu öğrenci bu olmalı. Zavallı çocuk bin pişman. Öğretmenlerinden biri ya da babası ona bu yöntemi öğretmiş olsaydı o böyle şeyler yapmayacaktı. Bundan sonra böyle bir şey yapmayacak, içtenlikle ve sevgiyle hoşgörüldüğünü bilince yeniden böyle bir işe kalkması düşünülemez. Çocuklar korkutuldukları zaman suça yatkın duruma gelirler, en iyisi korkudan yarar ummamaktır. Baba korkutmasaydı çocuğunu çocuk bunları yaşamayacaktı. Ona güvenseydi, onu candan sevebilseydi. Ben sınıfta kaldığım zaman babam bana üzülme derdi ve karneme bakmayı bile düşünmezdi. Hem jiletle karne kazıyacak öğrenci kaldı mı?"*

Önce anneler öldürür çocukları, sonra babalar öldürür, sonra öngörüsüz yetersiz isteksiz öğretmenler öldürür, bu arada anneanneler babaanneler öldürür, dedeler öldürür, evde kalmış teyzeler halalar öldürür. Biri çıkar, gel sana felsefe öğreteyim diye öldürür. Çocuğu bencilliğe yalana sinsiliğe tembelliğe tıkınmaya alıştırırlar, çıkarcı yaparlar onu. Hep alan ve vermeyi bilmeyen, hep tüketmiş hiç üretmemiş, alabildiğine doyurulurken ruhu aç kalmış, doğru dürüst sevilmemiş, sorunlarını kimseye açamamış, özellikle cinsel sorunlarının altında ezilip kalmış bu çocuklar büyüdüklerinde uyuşuk ve dolapçı yaratıklara dönüşürler. Güzel şeyler yapmayı zaman zaman düşleseler de en küçük bir merak en küçük bir yaratıcılık yoktur ruhlarında. Bir takım okullarda iyi kötü bir şeyler olmuşlardır, hekim avukat mühendis ressam şair romancı olmuşlardır, bir bölümü de hiçbir şey olamamıştır.

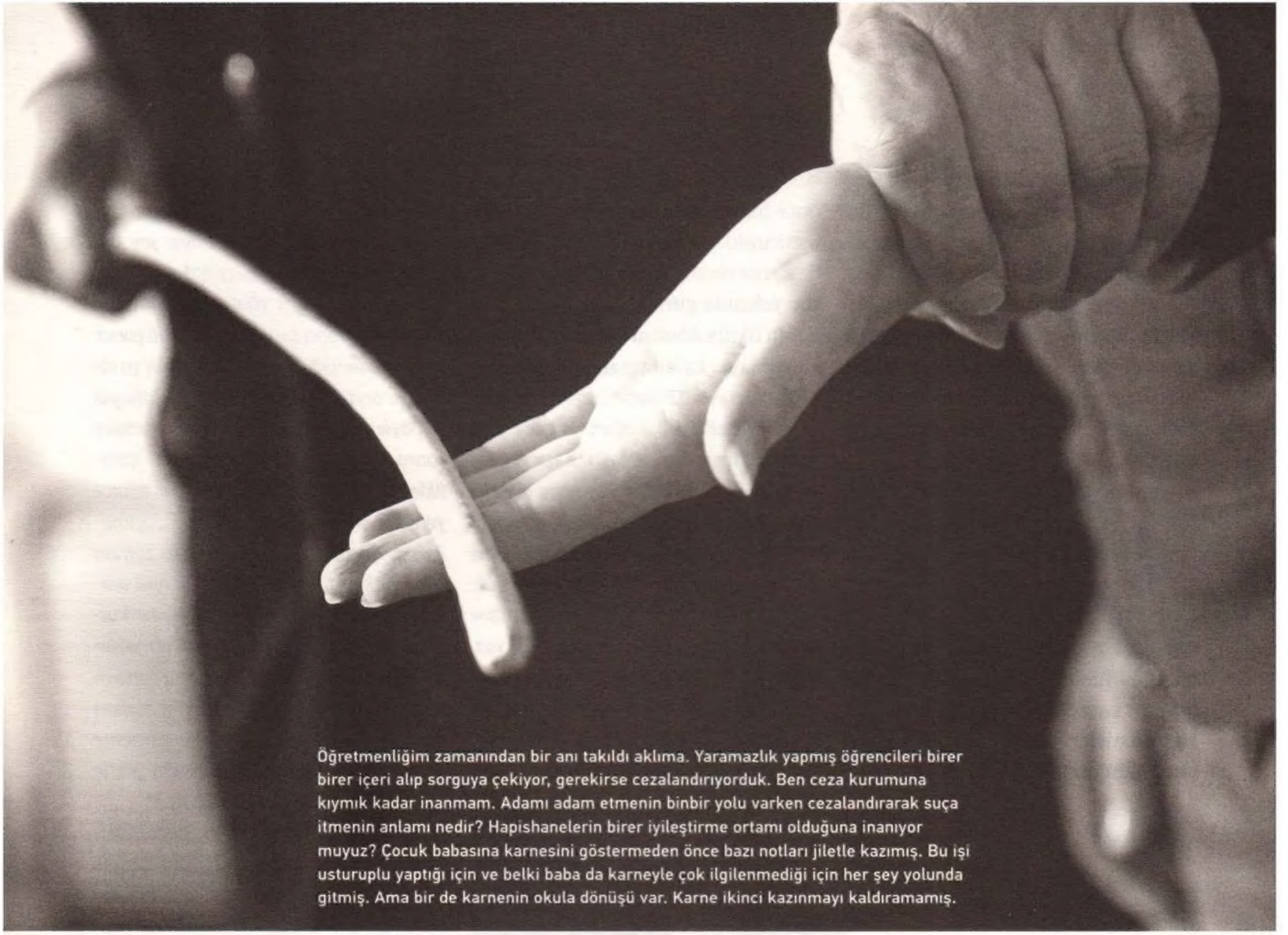

Öğretmenliğim zamanından bir anı takıldı aklıma. Yaramazlık yapmış öğrencileri birer birer içeri alıp sorguya çekiyor, gerekirse cezalandırıyorduk. Ben ceza kurumuna kıymık kadar inanmam. Adamı adam etmenin binbir yolu varken cezalandırarak suça itmenin anlamı nedir? Hapishanelerin birer iyileştirme ortamı olduğuna inanıyor muyuz? Çocuk babasına karnesini göstermeden önce bazı notları jiletle kazımış. Bu işi usturuplu yaptığı için ve belki baba da karneyle çok ilgilenmediği için her şey yolunda gitmiş. Ama bir de karnenin okula dönüşü var. Karne ikinci kazınmayı kaldıramamış.

Yetersiz öğretmenlerin çocukların ruhunda açtığı yaralar annelerin babaların ve başkalarının açtığı yaralardan daha az derin değildir. Öyle öğretmenler tanıdık ki bunlar kendilerini genç insanlara adamış ve görevini bihakkın yapan meslektaşlarına düşman gözüyle bakarlardı. Bütün bu tür aile ve okul eğitiminden geçmiş kimselerin kişiliklerinde de yapıp ettiklerinde de sıkıntılı bir durum bir kapanıklık bir yetersizlik bir çekiniklik bir uyumsuzluk görülür. Güvensizlik gibi, kendine inanamamak gibi hatta hiçbir şeye inanmamak gibi, hep bir şeylerin tedirginliğini duymak gibi, insanlarla bağdaşamamak gibi, gizliliklere kaçaklıklara sinsiliklere sığınmak gibi, boş düşlere dalmak gibi, uzak ülkelere gidip dönmemek gibi, uyuşmazlıklardan haz duymak gibi bir iğretilik vardır üstlerinde. Bazıları iyiden iyiye bencildir: bir şeyleri havadan elde etmek ve uçan kuştan yarar ummak gibi bir eğilimleri vardır, kendilerini güçsüz buldukları yerde güçlü rolünü oynadıkları olur, bazen çekinikliklerini alaycı bir havayla kapamaya çalışırlar.

Bencilliğimiz doğadan gelir, iyi bir eğitimle biz onu evcilleştiririz. Aşırı ölçülerde bencillik kötü eğitilmişliğe tanıklık eder. O durumda kişi kendini her şeyin üstünde özel bir varlık olarak duyar. Birilerinin yaşadığı zorluklar sıkıntılar açmazlar onu mutlu etmese de ilgilendirmez. Benciller birilerinin zayıflıklarını yakalamaya ve alaya almaya çalışırlar. Akıl almayacak ölçülerde kıskançtırlar. Yasal olmayan yollardan da olsa esenliklerini artıracak bir şeyler elde etmek için çırpınırlar. Onlar bunu alçalma değil aklını kullanma sayarlar. Başkalarının haklarını yemek onlara ayıp gelmeyebilir. Bir başkasına verilmiş bir hakkı çirkin yollardan kendi üstlerine geçirdiklerinde ya da hak etmedikleri bir yere onun bunu desteğiyle geldiklerinde tedirginlik duymazlar. Birilerinin payını gövdeye indirirken kılları kıpırdamaz. İyi eğitilmiş bireyler bencillikten nefret ederler.

Eğitim konusunda toplum olarak bir yetersizliğimiz bir eksikliğimiz bir sakatlığımız var. Eğitim anlayışımızda eğitime bakışımızda bir tutarsızlık var. Eğitim anlayışımız bencilliklerimizi kışkırtıyor. İyi eğitilmiş görünenler bile kalıplı olabiliyorlar, sürü insanı olma kolaycılığından uzak duramayabiliyorlar, genel ahlak değerlerine uymakta istekli görünmeyebiliyorlar.

İyiden iyiye baskı altında olmadıkları zaman ahlak yolundan çok ayrılmasalar da kaçınılmaz gördükleri koşullarda istemeye istemeye de olsa kendilerine yediremedikleri işleri yapabiliyorlar. Kapalı kapılar arkasında sürekli bir şeylerden yakınırken kapılar açıldığı zaman her şeyden hoşnut insanı oynayabiliyorlar. Birçok insanımız çok geçerli olan *zaman sana uymazsa sen zamana uy* ilkesini sıkı sıkıya benimsemiş görünüyor: ne geçmişle sağlam bir bağ kurmanın ne de geleceği tasarlamanın heyecanı yaşanıyor. Toplumun verimsizliğini anlamak için daha derinlere inmek, uzun araştırmalar yapmak uzmanların işidir, biz bilemeyiz. Bizim kısacık usumuz şunu söylüyor: bizi biz olmaktan çıkaran, sağlam ahlaklı olmaktan alıkoyan güç yetersizliklerimizin boşluklarımızın düşüncesizliklerimizin bencilliklerimizin kolaycılıklarımızın korkaklıklarımızın aldırmazlıklarımızın basitliklerimizin bayağılıklarımızın gücüdür ki tümünün kaynağı kötü eğitilmişlikten gelen bencilliğimiz ve onun ürünü olan tembelliğimizdir.

Evet toplum olarak yaşadığımız kötülüklerin tümü aile ve okul eğitimindeki yetersizliklerden geliyor. En basit hatta bayağı sorunları yaşamın temel sorunları gibi tartışıyor ve asıl sorunları unutuyoruz, asıl sorunlar zararımıza çalışmaya başlayınca da ne yapacağımızı bilemiyoruz. Ağır sorunlar ağır sorunları getiriyor. Çözülmeden kalmış sorunlar toplumu zehirlemeye doğru gidiyor. Biz gerektiğinde dağları devirirız diyen arkadaş, devir şu dağları da görelim. Senin nasıl dağ devirdiğini biliyoruz. Bebek eğitiminden bilim adamı felsefe adamı sanat adamı eğitimine uzanan yolda silkinmeyi göze almak, göz göre göre yalan söylemeyi bırakıp işe koyulmak zorundayız. Bilgili ahlaklı çalışkan insanlar gelmeden, ayaktakımı bilinciyle toplumun altından girip üstünden çıkan insanlar ortalıktan çekilmeden düze çıkmamız olası değildir. Biz istersek dünyayı devirirız soytarılığıyla bir küçük umut ışığı bile yaratamazsınız. Pırıl pırıl varlıkları daha dünyaya geldikleri anda bozmaya başlayan insanların dünyasında ne kültür ürer ne siyaset ürer ne mutluluk olur ne esenlik olur.

Yanlış anlatmış olmayalım, yıkıntılar arasında nice laleler nice papatyalar biter. Zaman içinde ne güzel anneler babalar ve öğretmenler gördük: ünlere ve unvanlara aldırmıyorlardı. Onlar çocuklar için ve gençler için en doğru olanı yapma yolunda çaba harcayan ve hiçbir özveriden kaçınmayan olgun sağlam dürüst insanlardı. Ezbere bilgilerle yetinmediler. Her şeyden önce sınırlarını bilir, o sınırlar içinde en güzeli gerçekleştirmeye çalışırlardı. Bilgin değildiler ama bilgiç de değildiler. Kendilerine de topluma da yalan söylemiyorlardı. Muhbirlik yapmadılar, birileri için rapor falan yazmadılar. Gerçek anlamda öngörülü ve özveriliydiler. İnsancılıkları sokak kedilerine yem atmanın çok ötesinde derin anlamlar taşıyordu. Kendi acılarından çok başkalarının acılarını çektiler. Gösteriden hoşlanmazlardı, soyluluk oyunları oynamayı düşünmezlerdi. En azından şımartılan bir çocuğun giderek sinirli bir uyumsuza ve iyileşmez bir başarısıza dönüşeceğini biliyorlardı. Ayrıcalıklardan nefret ettiler. Yalan yanlış bilgilerle toplumu yönlendirmeye kalkan sözde siyasetçilerden uzak durdular. Onlar adsız savaşçılardı. Onlar bugün de varlar. Onlar kim mi? Kitaplardan birinin dediği gibi *"onları meyvalarından tanıyacaksınız"*.

BİR NOT

Demokrasiye en çok gereksinim duyduğumuz bir zamanda filozofumuz İoanna Kuçuradi zaman zaman *Cumhuriyet* gazetesinde demokrasi karşıtı görüşler öne sürüyor ve bu görüşlerini insan hakları kavramıyla gerekçelendirmeye çalışıyor. Bu arada sözlerini yirmi beş yüzyıl önce yaşamış Platon'un sözleriyle desteklemeye çalışıyor. Tarih bilincine ulaşmış her kişi yunan demokrasileriyle bugünün demokrasi kavrayışları arasında dağlar kadar ayrılıklar olduğunu bilir. Bugün demokrasi yetkin bir insanlık ülküsüdür ve demokrasi yolunda kavga uygar olma olmama kavgasıdır. İoanna Kuçuradi'ye göre kitleler ancak felsefe öğrendikten sonra demokrasi haklarını elde edebilecekler. Filozof *her şeyden önce insan hakları* derken biz şöyle diyoruz: demokrasi olmadan insan hakları bir hayaldir. İnsan haklarını kim nerede yitirdi de siz buldunuz? Şairin şu dizelerini anımsadık ne ilgisi varsa: *"Toplanıp ehl-i heva herbiri bir saz çalar / Çelebi böyle olur bizde de konser dediğin"*.

İoanna Kuçuradi

BİR GÜNEYLİ MACERAPEREST:
Alper Yalman'ın Ardından

■ COŞKUN MUSLUK

Ne çok yazık, zaman kadar büyük düşman mı var; çok geç tanımış olsam da, bugüne dek bizi bu kadar erken bırakıp gideceğine asla ihtimal vermediğimden, bu kaybı nasılsa telafi edeceğimize dair sarsılmaz bir inanç duyuyordum. **Hayat, bizim böylesi sarsılmaz inançlarımızı kırmada, neden bu kadar inatçı oluyor; kimi zaman içimde büyüyen naif infiallerden biridir.**

***

ALPER YALMAN

13 Haziran 2020

Gözlerin canımda yoldaşım
Sesin sesime kaynaştı
İçimin yangınına kavruldum
Ülküsü serüven dostum
Yaşarken kaybedilen hayatın
Yüreğimde unutulmaz acısı
Toplumsal Kurtuluş mayamız
Yoldaşım canımda gözlerin
Mustafa Göksoy

***

"Hayatım, roman!" derler; az insan, hakkıyla söyler. 13 Haziran gece sabaha karşı aramızdan ayrılan Alper Yalman Ağabey söyler miydi, duymadım, fakat öyledir; hayatı, romandı. Güneyliydi Alper Ağabey; Adanalıydı, Mersin'de eğitim gördü, orada yaşadı da... Yakın dostlarımıza bazen açarım: Bizim toprakların yetiştirdiği en güzel insanlardan, büyümeyecek deli ve de devrimci çocuğumuz Yalçın Hoca'nın da, Prof. Dr. Yalçın Küçük'ten söz ediyorum, tipik bir sol sosyal bilimci

olarak kalamayışının nedenlerini düşünürken, böyle yürekten, kâh deli kâh kabadayı oluşunu, Güneyliliğine bağlar dururum; Hoca da, malumunuz, Halep kökenli bir aileye mensup olduğunu söyler dururdu ve, tabii, İskenderunludur. Alper Ağabey'de de, işte böylesi, diyaframdan bir Güneylilik radyasyonu vardı. Nasıl gülümser, ve konuştuğunda, nasıl içten konuşur; işte o, Alper Ağabey'dir.

***

Ne çok yazık, zaman kadar büyük düşman mı var; çok geç tanımış olsam da, bugüne dek bizi bu kadar erken bırakıp gideceğine asla ihtimal vermediğimden, bu kaybı nasılsa telafi edeceğimize dair sarsılmaz bir inanç duyuyordum. Hayat, bizim böylesi sarsılmaz inançlarımızı kırmada, neden bu kadar inatçı oluyor; kimi zaman içimde büyüyen naif infiallerden biridir. Bende de bir Güneylilik var, gerçi biz Ege'nin en güneyindeniz, fakat şimdi esas Güney'e daha yakın bir yerdeyiz ve bu münasebetle, Alper Ağabey'le konuşmalarımız Mersin'de buluşmak üzere sözleşmelerimizle son bulurdu.

***

Şimdi "kumpas" tarif edilen Oda TV davasından önemsiz hapisliğim sırasında, Çağlayan'da, duruşma salonlarının izleyici sıralarında, sonra biz çıkıp Yalçın Hoca kaldığında Asmalımescit'te Hoca'nın şerefine kadeh kaldırdığımız masalarda, sonra Hoca da çıktıktan sonra, en güzel ve en uzun masalarda, fakat yine Hoca'nın şerefine kaldırdığımız kadehlerle, diğer nice güzel dostlarla da, beraber olurduk. Yalçın Hoca'dan ayrı olarak, "bizim" Sadık Albayrak'ı ve "yoldaş" Mustafa Göksoy'u anmamak olmaz. Biraz Francophone ve biraz da Francophille biri olarak, Alper Ağabey'e

Soldan sağa Coşkun Musluk, Alper Yalman, Halil İbrahim Özcan, ismini unuttuğumuz arkadaşımız, B. Sadık Albayrak Cumhuriyet Meyhanesinde

Paris günlerini sorardım. Neler neler, fakat öncesi var; 1958'li Alper Ağabey, çağdaşı pek çok sosyalist devrimci gibi, 12 Eylül 1980 darbesi sonrası, sürgüne çıkar. Suriye'ye, Filistin'e ve bu sonuncusunun bir uzantısı olarak Lübnan'a geçer. O kadar ki, dostu İrfan Dayıoğlu'nun Alper Ağabey'in ardından yazdığı mesajında aktardığı gibi, 1982 yılındaki Beyrut Savaşı'nda, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) lideri Yaser Arafat'la, Beyrut'tan en son ayrılanlar arasında, aynı gemideydiler. Fransa'ya sürgün gittiğindeyse, yine tam bir Güneyliye yakışacak maceraperestlikle, Paris sokaklarının tozunu, motorize kurye olarak attırıyordu. Motosiklet tutkusu, 1990'larda Türkiye'ye döndükten sonra da devam edecektir. Bu dönem aynı zamanda yine Yalçın Hoca öncülüğünde çıkarılan *Toplumsal Kurtuluş* dergisinin Paris temsilciliğini de üstlendiği bir dönemdir. Yalçın Hoca da Kürt meselesine eğilip, yine ve bu defa başka açılardan, rizikolu işlere giriştiğinde, "faili meçhul" cinayetlerin arttığı bir zamandır ve *Toplumsal Kurtuluş* çıkmaya devam etmektedir. 1990'lar başından söz ediyoruz ve o zamanlar Ankara'da "Adana yolu" bilinen ve bugün daha ziyade "Konya yolu" olarak anılan yerlerde, Yalçın Hoca'nın, eskiden Karakusunlar'ın devamı kabul edilen yerde, ODTÜ'ye bitişik villasının önünde siyasi polisler eksik olmamaktadır. İşte buna karşılık Yalçın Hoca da 1993'te, "Demirel'in cumhurbaşkanı, Çiller'in başbakan ve genelev patroniçesi Madam Manukyan'ın vergi rekortmeni olmalarını" da gerekçe göstererek Paris'e, Alper Ağabey'in yanına, gönüllü sürgüne çıkacaktır.

***

Eksiği var, fazlası yok, diyebiliriz. Gerçekten romandır. Yalçın Hoca'yla Paris'teki ev arkadaşlığı, başlı başına bir macera olmalıdır; bir yıl mahpus arkadaşlığı yapmış biri olarak, muhakkak çok daha fazlasıdır, diyebiliyorum. Paris'in en güneydoğu ucundaki Créteil prefektüründe, bir apartman blokunun üst katlarında, minik bir daireyi paylaşıyorlardı. Yalçın Hoca'nın, yarım asırdan fazladır ve herhalde en sadık dostlarından, profesör olmasından çok önce "prof" olarak bilinen Prof. Dr. Ergun Türkcan'ın aktardığına göre, burada yemekleri, gerçi başka türlüsü zaten düşünülemezdi, Alper Ağabey yapmaktadır ve elbette çok güzel yemeklerdir. Yalçın Hoca'nın

Alper Yalman Yalçın Küçük ile birlikte.

Kürt hareketinin televizyonlarında programlar yaptığı dönem, Paris'ten Brüksel'deki stüdyolara her hafta otomobille şoförlük eden de yine Alper Ağabey'dir. Her hafta Paris'ten Brüksel'e ve programları hemen izleyen günlerde de derhal yine Paris'e sürmektedirler. Tam bizim iki Güneyli kafadara göredir ve yaparlar.

***

Bakmayın siz öyle Filistin'lerde, Lübnan'larda çarpışıp Avrupa'larda sürüş maceraları geçirmiş olmasına; bu mert ağabeyimiz, çağdaşı tüm devrimciler gibi, bir edebiyat insanıdır aynı zamanda. *Hüzünlü Şarkılar Sokağı* adlı şiir kitabından bir aktarmanın sırasıdır:

pazar gününde bir sonbaharın
vurmuşum kendimi serin
sırtımda palto başımda kasketim
gözlerimde ışıklarla oynaşan
zarif dansı gölgelerin
kulaklarımda
kederli nağmeleri ayrılık şarkılarının
dökülen yapraklarla savrulan
çırpınışları gibi gömleğimin
sessiz
salmışım rüzgârın asaletine yalnızlığımı
çaresiz
koymuşum cebime düşlerini şehrimin
yürüyorum yaşam boyu bir akşam üstü
hüzünlü şarkılar sokağında
her yanımdan tüten hasretiyle gençliğimin
ve nereye gittiğini hâlâ bilmeden
ömrümün

Hangimiz bilebiliyoruz ve, tabii, bilmiyoruz. Diğer yandan, Alper Ağabey gibi "hayatı roman" birinin romanı olmasa olmazdı ve *Maktul ile Maktule* adlı bir de romanı vardır. Romandaki ana sahnelerden biri bir morg olup kahramanlardan biri de Yalçın Hoca'dır. Güneyli Alper Ağabey'e yakışan cinsten, biraz çılgın işidir.

***

Alper Ağabey anılarını yazmaya da girişmişti. Tahmin edilebileceği üzere, sıradan bir anı kitabı yerine, bir tür anı-roman ortaya çıkmıştır. Kızı İdil ve oğlu Serdar'a ithaf ettiği bu anı-romanının ilk taslağının adı ise, hatıratına pek uygun biçimde, *Eylül'de Gidenler* idi. Ne yazık ki üç kitaptan oluşacak bu dizinin Paris ve Türkiye'ye dönüş yıllarının yazımını tamamlayamadı. Yüzyılın başında savaşlar içinde dedelerinin yaşamından yola çıkarak yazdığı romanı ise bitirmek üzereydi; artık bu kitapların yayımlanmasını sağlamak da, Sadık ve Mustafa Ağabeylerle birlikte, boynumuzun borcu olmalıdır. Böylesi bir sergüzeşti okumak, en yakınındaki birkaç dostunun ayrıcalığı olarak kalmamalıdır; kalmayacaktır.

***

Biraz bildik hikâyedir. Böylesi tutkuyla yaşamış tüm güzel insanlarımızın önemlice bir kısmının yaşadığı gibi, yaşamının son demlerinde önemli önemsiz pek çok sıkıntıya göğüs germek durumunda kaldı. Yalçın Hoca'nın yeniden ve yeniden mahpuslukları bunlardan yalnızca biridir. Yalçın Hoca, çağımızın illetlerinden kanser için, çokça parlak olup sonradan önü tıkananlarda daha çok görüldüğünü öne sürer, Doğan Avcıoğlu ve İsmail Cem gibi örneklerden söz ederdi. Alper Ağabey'in bu pek erken gidişinin nedenleri, bu romanesk hayatının macera dolu sayfaları karşısında, can sıkıcı oldukları kadar, önemsiz kabul edilmelidirler.

Güle güle, Alper Ağabey... Ve fakat, bir gün mutlaka!

Aşağıdaki, '68 kuşağından yadigâr, az bilinen anonim dizelerse, yine *Toplumsal Kurtuluş*'tan Yusuf Şaylan Ağabey vasıtasıyla, Alper Ağabey'e armağan olsun:

O bu kavgada, ne bir paşa, ne bir bey
Ve zaten bu kavgada en güzel şey
Tam devrimci bir nefer olabilmek
Patlamaya hazır bir mermi gibi barutla dolabilmek
Devrim için aslolan yaşamak iken
mümkünü kalmamışsa şayet
Hiçbir şey olmamış gibi sessizce ölebilmek

Analar taş bassın bağırlarına
Bağımsız ülkemin yarınlarına
Sel olsun, bol olsun, göl olsun, anaların gözyaşları
Bu göle düşsün devrimcilerin kanlı başları
Ne çıkar kesilse devrimcilerin başları birer, birer
Oysa bu bir yasadır, mümkünü yok, devrimciler ölür devrimler sürer.

KAYNAKLAR

- Alper Yalman, Hüzünlü Şarkılar Sokağı, İstanbul, Ütopya Yayınevi, 2003.
- Alper Yalman, Maktul ile Maktule, İstanbul, Kibele Yayınevi, 2009.

ABDUSHUKUR MUHEMMET'TEN İKİ ŞİİR

■ ÇEVİRİ: ÖZKAN MERT

ABDUSHUKUR MUHEMMET

Abdushukur Muhemmet 1 Ocak 1967'de DoğuTürkistan'ın Kuçar kasabasının Eskişehir ilçesinde doğdu. 1984 -1988 yılları arasında Kaşgar Maarif Enstitüsü Edebiyat Bölümünde okudu. 1998 yılında Çin'in Yunnen bölgesi Kunming şehrindeki İşletme Enstitüsü'nde doktora yaptı.1988-2001 yıllarında Urumçi İşletme Memurları Okulunda öğretim üyesi olarak çalıştı. 2003 yılında İsveç'e geldikten sonra, ağır sanayi üzerine 3 yıl eğitim gördü ve İsveç'e yerleşti. 2004 yılından beri "Batı Rüzgârı" dergisini yayınlıyor.

1988 yılından itibaren Uygur Özerk Bölgesindeki dergilerden "Tarım", "Tanrıdağ", "Gençler Dergisi", "İşçilEr Zamanı Gazetesi"," Urumçi Akşam Gazetesi" gibi dergi ve gezetelerde 350'den fazla şiiri, 40'dan fazla akademik makalesi, 20'den fazla öyküsü yayınladı.

2003 yılında "Ağyar Çehre" adlı kitabı, 1999'da "Uyuyan Sahibcemal" adlı çeviri kitabı yayınlandı. Uygur Özerk Bölgesi Yazarlar Birliği ve Urumçi Şehri Yazarlar Cemiyeti'nin üyesidir.

2018 yılında "Annemin Geçmişi" adıyla makale derlemesi ve "Sersem Duygular" adlı şiir kitabı İsviçre'de yayınlandı. 2019 yılında ise "Küreş Ölmeyecek" adıyla biyografisi yayınlandı. Aynı yıl İsveç Narın yayınevi İsveççeye çevrilen şiirlerinin yer aldığı "Geçe" kitabını yayınladı. İsveç Yazarlar Birliği üyesi.

EY BALIKÇI

Ey balıkçı
Oltandan daha uzundur düşlerin,
balıklardan çoktur dileklerin
sessizliğin uzak denizlerinden.
Martılar aç
insanlardan usanmış vapurlar
eriyip gitmiş sesler
bir güven ister senden.
Ey balıkçı
kıyıdaki güzel kız
dertli dede
kağıt peçete satan nene
ne kadar benzer sana.
Ama oltanda çırpınan balık
can verdi sana.
Kendisine kaldı yarım can.

Stockholm
20 Şubat 2020

YARIM AY

Sana yalnızca yarım ay verebilirim
sonbahardan kalmış üzgün ve soluk.
Güneşin batmayı unuttuğu gecelerde
kalbimde acı, bir çiçek gibi açıyor.
Dolunayın ülkesi yok burada
benim onu, onun beni özlediği.
Özlemim İstanbul sokaklarında
yalnız bir kedi yavrusu gibi.
Yarım ay gibi
kendi içime çekiliyorum
kalbimin tan vaktinde yanan.
Yarım ay doğmuyor burada
yalnızca akşam saatlerinin serin memeleri
düşüyor bir çiy gibi
çiçeklerin taç yapraklarına.
Gel, dokun kalbime,
Sana ancak yarım ay verebilirim.
Öteki yarısı geldiğim yerde kaldı.

Veba

■ YALÇIN KÜÇÜK

İki Veba yaşadık, 542'de Etiyopya'dan geldi ve Anatolia ile Konstantinople'a girerek Balkanları kırdı. İşte İslam'ın ilerlemesi bu vebadadır. İkincisi, 1348'de patladı, Kırım'dan geldiğini kesinlikle biliyoruz; önceki seyahati tartışmalıdır ve işte Atmanlı'ların ilerlemesi bu tarihtedir.

Böyle bir uyumu bulmak herhalde zor olmalıdır; 1348 ile 1431 yılları arasında, dokuz önemli veba salgını oldu, kayda geçenler bunlardır. Bu tarih dönemi, Osmanlı'nın en hızlı fetih dönemine denk geliyordu; bunun anlamı, şehirler fethedilmeden önce veba tarafından kırılmış oluyordu. Bir mukavemet olmaması normaldir.

Veba'ya, "Kara Ölüm", Black Death, veya "scourge", Allah'ın "Kırbacı" ya da "Cezası" dendiğini de biliyoruz;[1] demek Veba, Osmanlı yayılmasında bir müttefiktir.[2] İşaret etmek istediğim işte budur.

Çok tuhaf, Gibbons'un ayrıntılı çalışmasında veba üzerine olan kısım nerede ise bu kadar; ben alıp büyütmüş oluyorum. Bilimsel araştırma ve üretimi de böyle anlıyorum; "bilim", eninde-sonunda, mevcut verilerin bir kısmını küçülterek diğerlerini büyütme işidir. Araştırmacı, bir tür sahne ışıkçısı rolündedir; aydınlattığı ve dolayısıyla kararttığı yerleri değiştirmektedir.

Tabii yeni veriler de kullanabiliyor. Güzel; ancak "yeni" veri de, en azından bizim alanımızda, bir tür ışık oyunudur. Hep oynuyoruz.

Orhan Bey'in fetihlerinde, Venedik ve Ceneviz Savaşı, Cantacuzenos ile Palaelogos arasındaki ihtilaf ve hepsinden önemlisi Veba Salgını, Orhan'ın yardımcıları oldular. Kırım Limanlarında başladı, 1347 yılında Konstantinople'a sıçradı ve buradan bütün Avrupa'ya yayıldı. İstanbul ve

Trakya'dan itibaren bütün Avrupa'yı kırdı. Avrupa için "Allah'ın Kırbacı" ve Türkler açısından da "lütfu" olmuştu. Bu özet Gibbons'un çalışmasında var.

İSLAM VE OSMANLI'NIN ÖNÜNÜ AÇAN VEBA

İki Veba yaşadık, 542'de Etiyopya'dan geldi ve Anatolia ile Kontantinople'a girerek Balkanları kırdı. İşte İslam'ın ilerlemesi bu vebadadır. İkincisi, 1348'de patladı, Kırım'dan geldiğini kesinlikle biliyoruz; önceki seyahati tartışmalıdır ve işte Atmanlı'ların ilerlemesi bu tarihtedir.

Ne çok paradokslu bir dünya, on yedinci yüzyıl, Atmanlı İmparatorluğu'nun sonu olmasa bile sonunun başlangıcıdır. İkinci Viyana Felaketi ile Karlofça'daki utançlı antlaşmayı bu tarihte yaşadık. Ama Yahudiler açısından parlak bir dönemdi; Menasah Ben Israel'in "Espérance d'Israel", İspanyolca Miqweh Israel, Amsterdam'da 1650 ve İzmir'de 1659 tarihinde, her iki yerde de İspanyolca, bu yüzyılda yayımlandı. "İsrael'in Ümidi" anlamındadır; İspanya dize getirilmiş ve Katolisizm mağlup olmuştu. Artık istedikleri yerde yaşayabiliyorlardı; Amsterdam'ı seçtiler, İzmirliler'e rakip oldular ve İzmir'de Şabtay Sevi'nin çıkışı da işte tam bu zamandadır. Çıkışında, kabul görmüş edebiyatın aksine, acıdan çok bir ümit var. Çok hoş, 1920 tarihinde ümitlerde bir ortaklaşma görüyorum; hile ve aldatma da buluyorum. İki modern kuruluş iç içeydi; hem el ele,[3] hem de rakiptiler; bu hal hileye gebedir.

Veba ile ilgimin kaynağında, eskiden "Osmanist Kuruluş" olarak not ettiğim Osmanlı İmparatorluğu'nun ortaya çıkışını analiz etmek vardı; meslekten iktisatçı idim ve burada bayağı iktisatın "push-pull" ikileminden yararlanmak istiyordum ki, çok tabiidir. Moğol hücumu itiyordu, "push", bir de çekiş, "pull", olmalıydı; önde bir "boşluk" postüle ediyordum. Şüphesiz, sadece veba değil, başka süreçler de var; ancak veba'nın tüm ahlak ve inançları kazıdığını görmemin bana Kuruluş'tan çok daha büyük kapılar açtığını not etmek durumundayım. Tabii ihmal edilmiş kaynaklara düşkündüm ki, bunun verimine de işaret etmem gerekiyor; böylece yöntem açıklamalarımı tamamlamış oluyorum.

Çok kısa tutmak istiyorum; tabii önceki çalışmalarıma bakıyorum, birinde[4] şu paragraf var: "Bu büyük Veba Salgını'nı her incelememde, iktisat, sosyoloji ve tarih tarafından neden bu kadar ihmal edildiğini anlamakta güçlük çekiyorum; her ülke literatürü ve disiplininde, bu ihmali buluyoruz. Bu anlaşılması zor yaygın ihmalle karşılaştıkça, ben de, belki de, bilimi, zaman zaman çubuğu tersine bükme olarak kabul ettiğim için, her analizime sokma dürtüsünü yenemiyordum, bu çalışmamda da, ilerde değinmek durumundayım. Burada yalnızca Profesör Thompson'un bu öncü işaretine saygı gereği, çözümlemesinin bazı çizgilerini aktarmak istiyorum."[5] Profesör Thompson, Büyük Ölüm'ün insanlık üzerindeki büyük tahribatına, modern zamanlarda dikkat çeken ilk bilim adamı olmaktadır. Ne demek; Veba, özetle, ölümü demokratize etmiş ve Ortaçağ'ın temel insanlık tarifi olan sadakat'i, insanoğ-

Veba, özetle, ölümü demokratize etmiş ve Ortaçağ'ın temel insanlık tarifi olan sadakat'i, insanoğlundan kazımıştı. Kapitalizm'de insanın temel çizgisi sadakatsiz olmasıdır; demek Veba, feodalite ile kapitalizm arasındaki büyük uçurumdur.

Veba salgınını gösteren bir resim

lundan kazımıştı. Kapitalizm'de insanın temel çizgisi sadakatsiz olmasıdır; demek Veba, feodalite ile kapitalizm arasındaki büyük uçurumdur.

VEBA DİNLERİN OTORİTESİNİ SARSTI

Aynı yerde devamı şöyledir: "Veba, çok büyük bir mobilite yaratmıştı; bazı yerlerde nüfusun yarısı veya en az üçte biri kırılmıştı; Avrupa'nın 1347 yılındaki nüfusunu, ancak 150 yıl sonra yakalayabildiği konusunda görüş birliği var. Bu felaketten kaçabilenler, hareket ediyorlardı ve buna ek olarak umulmadık bir sosyal hareketlilik doğmuştu. Profesör Thompson'un zamanından bu yana bu büyük salgın hakkında bilgilerimiz çok arttı; 'ölümü demokratize etmek' yollu bir kavram icat edebilirsek, bunu vebanın gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz; asilleri, zenginleri, din adamlarını ve piskoposları hiç kayırmadı. Bu sonuncu kategorinin bir kısmı korunuyordu, yalnız yıllardır kendilerini, Tanrı'nın seçkin hizmetkârları olarak tanıtmışlardı ve salgını, işlenmiş günahlara karşı Tanrı'nın ilahi bir cezası olarak gösterenler çoğunluktaydı; hastaların yardımına koştuklarında Tanrı'nın bunları koruyacağı ve dolayısıyla vebanın bulaşmayacağını göstermeleri gerekiyordu; dine güven böyle sağlanabilirdi, böyle yaptılar ve hepsi öldüler. Ölümde demokratizasyon derken, bunu kast ediyorum." Diğer kanıtlarına da işaret etmek zorundayım; Atmanlı ilerlerken bütün dinler büyük bir kriz yaşıyordu. Öyle ki, büyük bir yanlışlıkla Şeyh Bedrettin adına yazılan kıyam, üç kitabi dinin büyük buhranı üzerine oturuyordu; buradayız.

Profesör Thompson'u da bir antinomian sayabiliriz; unutulabilirdi, unutturmayan B. Tuchman oldu. Tuchman, yirminci yüzyıl başında, İstanbul'da Amerikan Büyükelçiliği görevinde bulunan Morgenthau'nun torunu idi, Yahudi'dir. Ve Tuchman da akademi dışındandır, yirminci yüzyılı Yahudiler açısından pek acı sayıyordu ve bir önceleyen arıyordu; on dördüncü yüzyılı buldu.[6] Tabii, aynı yüzyıl için Sismondi'nin, ne fut point heureux pour l'humanité, demesi de bu buluşunda Tuchman'ı özendirmişti. Yahudilik için gerçekten felaket dolu bir yüzyıl olduğu mutlaktır; çünkü yaşadıkları her felaketi Yahudiler'e yükleyen Hristiyanlar; Veba'nın da bir Yahudi marifeti olduğunda hiç şüphe duymadılar ve Yahudileri evlerinden çıkararak toplu halde yaktılar.

CAMUS'NÜN VEBA'SI

Edebiyat-severdik, eskilerden Dostoyevskiy ile Kafka, çağdaşlardan Sartre ve Camus

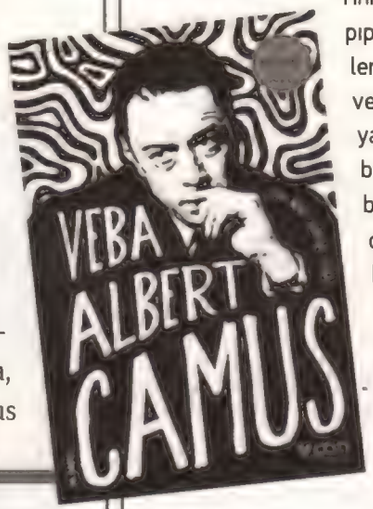

"Veba" ile tanışmamız, Camus'nün, "La Peste" romanı ile oldu, oldukça erkendir, demek istiyorum. 1947 yılında yazmıştı. Orwell'in "1984" romanı ise, 1948 yılını hedef alıyor ve Soğuk Savaş'ı karikatürize ediyordu. Orwell bunu, "1984", Batı dünyasında boğulma, robotlaşma ve paralize olma halini göstermek için yazmıştı; yıldırılmış ve yılmış insanlar çağıdır.

VEBA: TESLİM OLMUŞ İNSANLAR İMALATHANESİ

Albert Camus

Sonunda insan kişiliğini daha dayanıklı yapabilecek, çelikleştirebilecek olan genel kendini kapıp koyveriş, tersine, insanları değersiz hale getirmeye başladı. Sözgelişi, hemşerilerimizin bazıları, kendilerini, güneşin ve yağmurun emrine veren başka bir köleliğe boyun eğmiş oluyorlardı.

***

Umutsuzluk, onları paniğe kapılmaktan alıkoyuyordu, kahır yüzünden lütfa uğruyorlardı.

***

Böylece hafta boyu vebanın tutsakları ellerinden geldiği kadar çabaladılar.

***

Aşkları bile, onlara göre, soyut bir nitelik kazanmıştı. Vebaya kendilerini o derece kapıp koyvermişlerdi ki, bazen veba uykusuna yatmaktan başka bir umut beslemez oluyorlar ve kendi kendilerini, hadi, şişler çıksın da bitsin artık bu iş, diye düşünürken yakalayıveriyorlardı.

***

Artık umut onları etkilemiyordu. Veba devrini tamamlamış olmasına karşın, onlar yine veba kurallarına göre davranıyorlardı.

A.Camus, Veba, çev. N. Önol, İstanbul, 1985, ss. 78-260.

hep başucumuzdaydı; "Veba" ile tanışmamız, Camus'nün, "La Peste" romanı ile oldu, oldukça erkendir, demek istiyorum. 1947 yılında yazmıştı. Orwell'in "1984" romanı ise, 1948 yılını hedef alıyor ve Soğuk Savaş'ı karikatürize ediyordu. Orwell bunu, "1984", Batı dünyasında boğulma, robotlaşma ve paralize olma halini göstermek için yazmıştı; yıldırılmış ve yılmış insanlar çağıdır.

Camus ise Veba'da, Veba'yı şöyle anlatıyordu: "Başka bir deyişle artık seçecekleri bir şey kalmamıştı. Veba, bütün değer hükümlerini ortadan kaldırmıştı. Bu da bilhassa insanların giydikleri elbiselerin kalitesinden veya satın aldıkları yiyeceklerle hiç ilgilenmeyişlerinden belli oluyordu. Her şeyi olduğu gibi ve bütünüyle kabul ediyorlardı." Camus, Veba'nın büyük bir kazıyıcı olduğunu görüyordu, insanlık Nazi kamplarından yeni çıkmış ve Soğuk Savaş'a girmek üzereydi; Camus, Soğuk Savaş'ın başında Amerikan insanını Veba-zedeler olarak görüyor ve yazıyordu. Boğulduklarını tasarlıyor ve biz Camus'nün Veba'sını okudukça boğuluyorduk. Veba'nın bir kavram haline getirilmesinde Camus'nün katkısı büyüktür ve not ediyorum.

Veba mı, kurbanları değil, geriye kalanlar, kurtulanlar, sanki Nazi kamplarına gönderilen Yahudiler'di; hiçbir itirazları kalmamıştır ve "kabul" onların kimliğidir. Buna "mütevekkil" de diyebiliyoruz; öyleyse, Osmanlı akıncıları sonsuz şanslıdırlar.

Şimdi daha iyi anlıyoruz; ilave edebiliyorum, Veba'dan geriye kalan insan, önceki bütün niteliklerinden soyunuyordu ve arkada sadece vücuda bürünmüş bir hedonizm kalıyordu. Öyle boğucu, öyle kazıyıcı bir cehennem ki, kurtulabilenler hedonizme sığınıyorlardı. O kadar öyle ki, "hedonizm", veba kırımından arta kalan insanın temel çizgilerinden birisi oluyordu. O halde "veba", feodal insan ile kapitalist insan arasında, kalın, derin, kaba, kazıyıcı ve ürkütücü bir hendek olmaktadır. Demek ki, hazlarının tutsağı olmuş insanı görmede, ekonomi dışı faktörler de bulabiliyoruz. Yalnız, son çözümlemede, hedonist insanı kalıcı yapan, amerikanizm ve konsumerizm olmuştur, buradan dönemeyiz.

İki nokta var, bunları, "Veba ve İnsanlar" monografisini yazan McNeill'den özetleyerek aktarabilirim. Veba bir felaket ve gazaptır; hastalık başlarken pek sağlıklı olan bir insan, yirmi dört saat içinde, perişan eden ve insanı alçaltan koşullarda ölüvermektedir. İnsanı, ölürken hızla deforme eden ve aynı hızla alçaltan bu ani ölümün bir de kütleselleşmesini düşünebiliriz; ilk darbesinde nüfusun dörtte birini alıp götürmüştü. Çaresizlik, insan olmuş insan için en büyük alçaltıcıdır; çaresizlik karşısında insanın hızla küçüldüğünü müşahede edebiliyoruz. İkincisi, bu gazap dolu dönemin tekil kalmadığını ve belli aralıklarla tekrar ettiğini biliyoruz; 1360 ve 1370 yıllarında yeni dalgalar halinde gelmişti; insanı müthiş değiştireceğini ne kadar tekrarlarsak tekrarlayalım, yine de abarttığımızı söyleyemiyoruz.

İNSANIN TRANSFORMASYONU

İnsan değişecek, ama nasıl; başka bir deyişle, bu tahammül edilmez darbelere nasıl tepki verecekler, daha doğrusu verdiler; soru budur. McNeill bu soruya şu cevabı veriyor: "Hedonism and revival of one or another form of fatalistic pagan philosophy were possible reactions, though confined to a few."[7] Hedonizm ve bir tür fatalistik pagan felsefe muhtemel transformasyondur; McNeill, transformasyonun sınırlı kalacağını da eklemektedir. Bu eki tartışmaya açık sayıyorum.

İlkel insanı hedonist olarak tarif etmesek, nasıl tarif edebiliriz ve bu bir. İkincisi, büyük acı ve korku, kazıyıcıdır, insanı ilkelleştirirler. İlkelleşmek ise, insanların paganizme, komünizme ve cinsel özgürlüğe de dönüşü demektir. Böyle düşünmekle sadece Osmanlı'nın yükselişinin ve talihinin kökenlerine yaklaşmış olmuyoruz; aynı zamanda, tarihimizi açıklamakta yeni dayanaklar

1349-1351 yılları arasında yazıldığı kabul edilen Decameron, "tüccar" sınıfın bir epopesi sayılıyor; edebiyatta tüccar ilk defa bir başrol oyuncusu olarak ortaya çıkmaktadır ve doğrudur. Yalnız bu var, buna ilaveten, Decameron'da bir de kadının aşk ve cinsellik arayışı çok öndedir. Boccacio, "emancipée" kadınının ilk yazarıdır ve asıl önemli olan da budur. Decameron'daki hikâyeler hep Veba'nın kenarında, bir kaçış peşinde yedi genç kadınla üç erkeğin haz arayışlarını dile getiriyordu.

Ölümün Zaferi, Pieter Bruegel, Ayrıntı

bulabiliyoruz. Şöyle ki, Bayezid'in Timur'a yenilmesinin arkasından ve büyük acılarla dolu Fetret Devri'nin sonuna doğru, Bedrettin adına yazılan —bir türlü tamir edemediğim bir yanlışlıktır— kıyamın, komünizan, cinsel özgürlükçü programlara ilaveten, nerede ise üç kitabi dinin temellerinden bir din yapmak istemesini de bu yolla analiz edebiliriz.[8] Geçerken ve tekraren not ediyorum.

McNeill'in bundan sonraki işareti daha önemlidir;[9] asıl reaksiyon ise mistisizmin yükselişidir ve bu ise, insanların Tanrı ile buluşabilmeleri, buluşma ayinleri yapmaları, anlamındadır. Başka bir söyleyişle, veba felaketi ile insanlar gnostik oluyorlardı; kitabi dinler agnostiktir; demek ki, "yüksek" dinlerden uzaklaştılar.

Tekrar hedonizme dönebiliriz; daha önce de Veba'yı Boccacio ile beraber ele almıştım.[10] 1349-1351 yılları arasında yazıldığı kabul edilen Decameron, "tüccar" sınıfın bir epopesi sayılıyor; edebiyatta tüccar ilk defa bir başrol oyuncusu olarak ortaya çıkmaktadır ve doğrudur. Yalnız bu var, buna ilaveten, Decameron'da bir de kadının aşk ve cinsellik arayışı çok öndedir. Boccacio, "emancipée" kadınının ilk yazarıdır ve asıl önemli olan da budur.

Decameron'daki hikâyeler hep Veba'nın kenarında, bir kaçış peşinde yedi genç kadınla üç erkeğin haz arayışlarını dile getiriyordu. O kadar öyle ki, Fransız Ansiklopedisi Universalis, Décaméron'un, tüccarın yaşamından çok ve özellikle, gerçek hayatı olmayan, her türlü inisiyatif, hürriyet, ve haklardan yoksun, kişisel başarının sevincini duyamayan, aşkı yaşayamayan kadınları ön plana çıkardığını ileri sürüyor. Kadınlar, babalarının, annelerinin, kardeşlerinin iradelerine tabi, evlerde odalarında bir tür hapis hayatı yaşayan yaratıklardılar. Veba ile Boccacio, arayışı olan ve serüveni arayan kadını çıkarmış oluyor; buna, Avignon papalığı dönemindeki din adamlarının yaşadığı sefîh hayatı da ekleyebiliyoruz. Din çürürken, kadın hürriyetine yaklaşıyor; Boccacio, Veba ile bunu görüyor ve ben de Boccacio'ya bu pencereden bakıyorum.

(SÜRECEK)

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Atamanoğlu Fatih (Mızrak Yayınları, İstanbul, 2012) kitabından alınmıştır.

---

[1] Nasıl yayıldığını bilemediler ve "ölüm" dediler; "kara", "atra" sözcüğünün dar ya da yanlış çevirisinden kaynaklanmaktadır, öyle düşünülüyor.
The most likely explanation seems to be that it originally stemmed from an over-literal translation into the Scandanivien or the English of Latin pestis atra or atra mors. Even in the fourteenth century the word "atra" could connote "dreadful" or "terrible" as well as "black".
Ph. Ziegler, The Black Death, Penguin, 1969-1971, p. 18.

[2] Kanuni Süleyman'ı da Martin Luther'in, imkân hazırlayıcısı anlamında müttefiki, saymamız isabetlidir. Türkler, Belgrad'ı, Budapeşte'yi aldılar ve Papa önleyemiyordu; "felaketten sorumludur", otoritesi zayıflamıştır ve dinsel isyan için ortam hazır durumdadır, bunu söylemek istiyorum.

[3] Osmanlı toprağı Filistin'de kurdukları çiftliğe de "ümit" adını verdiler, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında idi. 1920 yılında, Manda'ya ulaşınca hep söyledikleri marşın adı da İbrani "Tikve", Türkçe "Ümit" oldu. Bu tarihi ikinci İsrael Devleti'nin kuruluşu saydılar, "ümit" bir bayram marşıdır. 23 Nisan 1923 tarihine çok yakındı; bu yakın tarihte doğan kız-oğlan çocuklara "Ümit" adını verdiler. Türkiye'den söz ediyorum.

[4] Yalçın Küçük, Tekeliyet I, İstanbul, 2003, s. 127. Ayrıntılı "Veba" yazımı, aynı kitabın, "Ölüsever ve İğreti" bölümde olup, s. 223 ile başlıyor.

[5] Wesfall Thompson, The Aftermath of the Black Death and the Aftermath of the Great War, American Journal of Sociology, 1921.

[6] B. Tuchman, A Distant Mirror - Calamitous Forteenth Century, London, 1978-1995.

[7] William McNeill, Plagues and People, Penguin Books, 1994, p.172

[8] Nazım Hikmet'in hapishanede çok muhafazakâr bir kaynağı okuyarak yazdığı "Destanı" bu şekilde anlamayı öneriyorum. Kıyam'ın komünizan yanını pek abartmış ve nev-i şahsına münhasır bir yükseliş saymıştır ve böyle yapınca da, adet olduğu üzere, bir "erken gelmiş Marx" peşine düşmüştük. Doğrusu, hem İbn Haldun ve hem de Bedrettin'in, Marx ile uzak-yakın bir bağının olmadığını tekrarlamaktan henüz yorulmadım.

[9] Far more popular and respectable was an upsurge of mysticism aimed at achieving encounter with God in explicable, un predictable intense and purely personel ways.
ibid., p. 172.

[10] Yalçın Küçük, Tekeliyet I, İstanbul, 2003. s. 227. "Çok doğrudur, Decameron'daki bu çok neşeli, cinsellik taşan öyküleri, Boccacio'nun üzerine oturttuğu tarih ve yazıldığı tarihe göre pek güncel ortamdan soyutlandığı takdirde anlamak imkânsızdır. Çünkü o zaman toplumda bir deprem yaşanmıştı ve davranış normlarının hepsini değiştirmişti, bunu kavrayabilmek için, öyküleri yeni realite ile okumak zorunlu oluyordu."

Sevdalı Erik

■ HALİL ŞAHAN

O, Vedat Yazıcı! Şair o! Bir imge kırıntısı için bile yapmayacağı yoktur onun. İncirin, Hazreti İbrahim'in ateşine gönüllü odun veren tek ağaç olduğunu; o yüzden de lanetlendiğini; çiçek açamadığını, kereste olarak kullanılamadığını umursamayabilir. Ama sen coşumcu bir şair değilsin. Altmış yıldır düz anlatımda gerçekçilik peşindesin. Öyle ki ancak onunla devrime ulaşabileceğine inanıyorsun. Kendine gel de, ipin ucunu kaçırma!

"Aa, n'olmuş bu dünyalar güzeline böyle?!"

Şu benim komşu erik!..

Korona korkusundan hanidir perdeyi aralamaya fırsat bulamamıştım. Eskiden yaz kış hemen her gün pencereden dakikalarca söyleşirdim onunla. Hava soğuksa ya el sallamakla ya da göz kırpmakla yetinirdim.

Son günlerde can derdine düştüm ya!..

Görmeyeli bir haller olmuş güzeller güzeline. Sararıp solmuş. Dal uçları kurumaya başlamış. Yalnızca en tepesinde bir tutam yeşil yaprak kalmış.

Belli ki karasevdaya tutulmuş bu nazlı.

(Saçmalama Halil Şahan! Yaşından başından utan. Baya erik ağacı işte bu! Sevdaya mı tutulurmuş?

Tutulur, neden tutulmasın? Vedat Yazıcı incir ağacına çiçek açtırıyor ya!

O, Vedat Yazıcı! Şair o! Bir imge kırıntısı için bile yapmayacağı yoktur onun. İncirin, Hazreti İbrahim'in ateşine gönüllü odun veren tek ağaç olduğunu; o yüzden de lanetlendiğini; çiçek açamadığını, kereste olarak kullanılamadığını umursamayabilir. Ama sen coşumcu bir şair değilsin. Altmış yıldır düz anlatımda gerçekçilik peşindesin. Öyle ki ancak onunla devrime ulaşabileceğine inanıyorsun. Kendine gel de, ipin ucunu kaçırma!)

Peki, kime sevdalanmış olabilir bu nazenin erik?

Aklın hep onda değil mi?

Sana olamaz mı örneğin?

Yok artık!

Neden olmasın?

Deli mi bu? Böyle bir dünyalar güzeli, ah'ı gitmiş, vah'ı kalmış bir adama mı kalırmış?

Olur, olur.

Birden vicdanım sızlamaya başladı. Hemen aşağı inip ona biraz nasihat etmeye niyetlendim: 'Aklı beş karış havada, üstelik meteliksiz bir küçük burjuva o! Senin ne işin olabilir onunla? Kendini ateşe atmakta olduğunun farkında mısın?' demek geçti içimden.

Ama sokağa çıkma yasağı vardı. Herkes evindeydi. Zaten komşular, ne kokuyor ne bulaşıyor deyip duruyorlardı benim için. Enikonu ağaç olan bir erikle konuştuğumu gördüklerinde kim bilir neler uydururlardı!

İşte böyle!

Bir dert gelmeye görsün, ardı arkası kesilmiyor. Demokrasi derken, korona derken bir de komşu eriğin karasevdası çıktı başımıza.

Ey, uluvarlık beterinden sakla!

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNDEN
Yazar Çıkar mı?

■ TAYLAN KARA

İyi olmak yeterli olsaydı Cumhuriyet tarihinde yazılmış en iyi romanlardan biri olan Mithat Cemal Kuntay'ın Üç İstanbul romanının çoktan çevrilmiş olması gerekirdi. Üç İstanbul Fransızca yazılsaydı, büyük bir olasılıkla birkaç ayrı yayınevi tarafından Türkçeye çevrilirdi ve Türkiye'de bugün okunduğundan çok daha fazla okunurdu. Ana akım Avrupalı anlayışının Üç İstanbul romanına ihtiyacı yoktur.

Vietnamlı, Endonezyalı ya da Malezyalı bir yazar biliyor musunuz?

Bu ülkelerde yazılmış binlerce roman olduğu halde niçin hemen hemen hiçbirimiz bu yazarları bilmiyoruz? Eğer biliyorsanız, adını bildiğiniz yazarları nasıl biliyorsunuz?

Ne kadar iyi yazarsa yazsın, üçüncü dünya ülkelerinden çıkan bir yazarın dünyada tanınma olasılığı çok düşüktür. Ortalama bir okurun İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İspanyolca, Rusça (belki Portekizce) dışında yazılmış dillerdeki bir romanı ana dilinden okuma olasılığı yoktur. Bir Türk okurun, Endonezce yazan bir yazarı, kitabın özgün dilinden okuma olasılığı neredeyse sıfırdır.

"Merkez diller" dışında bir dille yazan bir yazarın, dünyada tanınması için öncelikle İngilizce, Fransızca, Almanca gibi "merkez dil"lerden birine çevrilmesi gerekir. Vietnamca, Malayca, Sanskritçe ya da Baskça yazılmış bir romanın Türkçeye çevrilmesi ancak böyle mümkündür.

"Merkez diller"in dışında bir dille yazılmış kitapların büyük bir çoğunluğu özgün dilinden çevrilmemiştir; genellikle çevirinin çevirisidir. Stanislaw Lem gibi bir dâhinin kitapları bile Türkçeye, Lehçe aslından değil İngilizce ve Almancadan çevrilmiştir.

Bunlara İzlandalı yazar Halldor Laxness gibi Nobel Edebiyat Ödülü almış olanlar da dâhildir.

Burada bir sorunun yanıtını aramamız gerekiyor.

Avrupa'da, İngilizce, Fransızca ve Almanca yazılmış on binlerce roman varken neden Vietnamlı, Türk, Ermeni ya da Kürt bir yazarın romanını çevirsinler?

Soruyu daha da netleştirelim:

"Merkez diller"le yazılmamış bir roman, "merkez diller"e çevrilmesi için hangi ölçütleri taşımalıdır?

Romanın çok iyi olması yeterli midir?

İyi olmak yeterli olsaydı Cumhuriyet tarihinde yazılmış en iyi romanlardan biri olan Mithat Cemal Kuntay'ın Üç İstanbul romanının çoktan çevrilmiş olması gerekirdi. Üç İstanbul Fransızca yazılsaydı, büyük bir olasılıkla birkaç ayrı yayınevi tarafından Türkçeye çevrilirdi ve Türkiye'de bugün okunduğundan çok daha fazla okunurdu.

Ana akım Avrupalı anlayışının Üç İstanbul romanına ihtiyacı yoktur.

Vietnamlı bir yazar, "orta sınıf şehirli bir insanın bireysel bunalımı"nı mükemmel bir şekilde yazsaydı merkez dillere çevrilir miydi?

Kesinlikle hayır.

Avrupalının böyle bir ihtiyacı da yoktur. "Şehirli insanın bireysel bunalımı" o dillerde zaten gayet ayrıntılı olarak yazılmıştır. J. P. Sartre Fransız değil de Malezyalı olsaydı, büyük bir olasılıkla hiçbirimizin haberi olmazdı.

Fransa'nın A. Camus'sü, J. P. Sartre'ı varken Almanya'nın T. Mann'ı varken böyle bir tema, Avrupalının gözünde Vietnamlı bir yazarı ilginç kılmaz.

Üçüncü dünya ülkelerinden çıkan bir yazarın "merkez diller"e çevrilmesi için, yazdıklarının Avrupa kültürü için ilginç olması gerekir. Örneğin Yaşar Kemal'in İnce Memed romanını bir Fransız, bir Alman ya da bir İngiliz yazar asla yazamaz. İnce Memed'de işlenen temalar: ağalık, feodalite, isyan, eşkıya vs. bir Avrupalı için ilginçtir ve çevrilmiştir.

Üçüncü dünya ülkesinden bir yazarın "merkez diller"e çevrilmesi, genellikle iç içe geçmiş iki mekanizmayla olur.

Mithat Cemal Kuntay

İlk mekanizma, üçüncü dünya ülkesi yazarının, Avrupa kültürünün parçası bir yazara benzetilerek sunulması, bunlar arasında bir ortaklık kurulmasıdır:

Bunun örneği "Doğu'nun Kafkası", "Rusya'nın Poe'su" klişesidir ve daha önce Yeni Gelen'de yayınlanan bir yazımda ele alınmıştır.

İkinci mekanizma ise üçüncü dünya ülkesi yazarının, Avrupa kültürü için ilginç gelecek temaları işlemesidir.

G. G. Marquez'in büyülü gerçekçiliği, O. Pamuk'un sıkça işlediği "Doğu-Batı karşıtlığı", Doğu kültürüne özgü hat, minyatür sanatı, hamam, harem, mistisizm, Mevlana, tekke vs. gibi temalar Avrupa kültürü için ilginçtir.

Ancak bütün bu temaların Avrupalının gözündeki Doğu imgesini beslemesi gerekmektedir.

Üçüncü dünya ülkelerinden çevrilen kitapların tanıtım yazılarında bile bu bakıştan izler bulmak olanaklıdır.

Frankfurter Allgemeine Zeitung, Hasan Ali Toptaş'ın Gölgesizler romanını şu şekilde tanıtmaktadır: "İslam mistisizminin edebi başarılarıyla zenginleştirilmiş Doğulu bir Kafka."[1]

Aynı roman için New York Journal of Books'un kullandığı tanım şudur:

Halusinojenik, kesinsiz, mistik...[2]

H. A. Toptaş metinleri Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme kitabımın 1. Cildinde detaylı olarak ele alınmıştır. Bunlardan birisi bu kaynaktan okunabilir.[3]

HER ŞEY BİRBİRİNE BENZİYOR!

Yanda, Türkçeden Avrupa dillerine çevrilmiş bazı kitapların kapakları görülmektedir.

Elif Şafak, Nedim Gürsel, Mine Kırıkkanat, Tuna Kiremitçi, Perihan Mağden, Selahattin Demirtaş, Hakan Günday, Orhan Pamuk, Yiğit Bener, Oya Baydar...

Bu kitapların ortak noktası nedir?

Yazım tekniği bakımından bu yazarlar birbirlerinden farklıdır. İçerik olarak da birbirinden oldukça farklı kitaplar olmasına rağmen kapaklarında dikkat çekici ortak bir nokta vardır:

Bu romanların hepsinin kapağında cami fotoğrafı vardır. Bu camilerin büyük bir kısmı da ya Ayasofya ya da Sultanahmet'tir.

Oysaki kitapların en az yarısının Ayasofya'yla, Sultanahmet'le ya da İstanbul'la hiçbir ilgisi yoktur.

Nasıl ki ortalama bir Avrupalı turist için Türkiye "deniz", "rakı", "şiş kebap", "mezdeke", "harem", "hamam", "halı" vs. ise ortalama bir Avrupalı okur için de Türkiye Ayasofya ile Sultanahmet'tir. Oryantalist bir Avrupalının gözlerini Doğu'ya çevirdiğinde gördüğü şey budur.

BATILININ GÖZÜNDE DOĞULU NEDİR?

K. Marx'ın İngiltere'nin Hindistan politikasını değerlendirirken yazdığı şu saptaması hâlen güncelliğinden hiçbir şey yitirmemiştir:

"Saygıdeğer biçimler aldığı kendi ülkesinden, çırılçıplak soyunduğu sömürgelere yönelirken burjuva uygarlığının derinlerindeki ikiyüzlülük ve ta en içinde taşıdığı barbarlık bütün giysilerinden arınarak karşımıza çıkmaktadır."[4]

Oryantalist bakışa göre bu topraklarda devrim olamaz. Orada Fransız Devrimi varken bu topraklardaki Cumhuriyet Devrimi hiç de ilginç değildir. Oryantalist bir Batılının gözünde "laik bir Arap" ilginç değildir, ama "dört karısı olan tekke şeyhi bir Arap" oldukça egzotiktir. Sosyalist bir Türk, ateist bir Kürt ilginç değildir ama zikir çeken mürit çok ilginçtir.

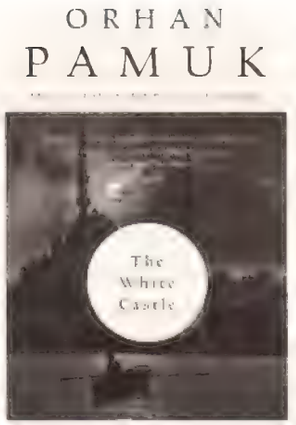

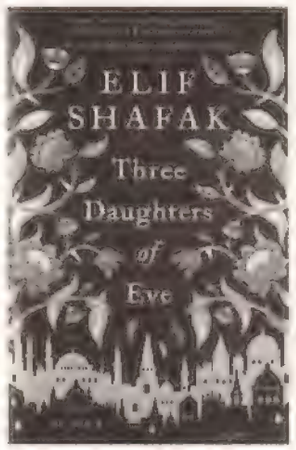

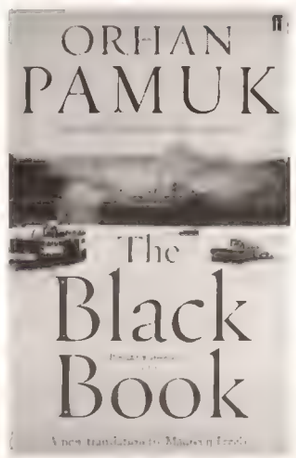

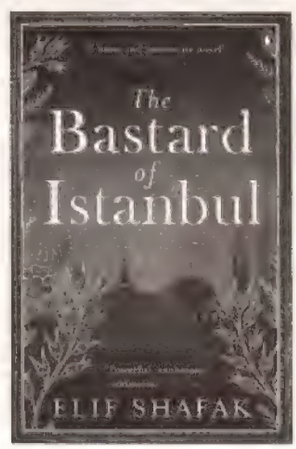

Oryantalist bir Batılının gözünde Ortadoğu'da laiklik, kadın-erkek eşitliği sağlamak ilginç değildir ama hareme kapatılan kadınlar çok egzotiktir.

Ünlü Fransız ressam H. Matisse, gözlerini doğuya çevirdiğinde resmini çizmek için gördüğü şey hareme kapatılan kadınlardı.

Türkiye'de kadın-erkek eşitliğine yönelik medeni kanun çıkarıldığı ve kadınlara seçme- seçilme hakkı verildiği yıllarda H. Matisse "odalisque" (odalık) adını verdiği resim serisini yapmaktaydı.[5]

Oryantalist bir Batılının gözünde bu topraklarda ilginç olan şey, kadın-erkek eşitliği ya da laiklik değil harem ve haremdeki cariyelerdir.

Avrupa'dan bakan sıradan bir göz için Türkiye'nin bütün şehirleri İstanbul'un çevresindedir veya Türkiye iki şehirden ibarettir: Ayasofya ve Sultanahmet'in olduğu İstanbul ile tatil ve deniz şehri Antalya.

Bu kapaklar işte bu oryantalist bakışın bir sonucudur. Bu bakışın yukarıda birbirinden farklı kitaplarda gördüğü, kapağa koyduklarıdır.

Nâzım Hikmet'in 1925'te yazdığı Piyer Loti adlı bir şiiri vardır:

PİYER LOTİ

"Tevekkül!
Kısmet!
Kafes, han, kervan
şadırvan!
Gümüş tepsilerde rakseden sultan!
Mihrace, padişah,
bin bir yaşında bir şah.
Minarelerde sallanıyor sedef nalınlar,
burunları kınalı kadınlar
ayaklarıyla gergef dokuyor.
Rüzgârlarda yeşil sarıklı imamlar ezan okuyor!"

İşte Frenk şairinin gördüğü şark!
İşte

Stanislaw Lem gibi bir dâhinin kitapları bile Türkçeye, Lehçe aslından değil İngilizce ve Almancadan çevrilmiştir.

dakikada 1.000.000 basılan
kitapların
şark'ı!
Lakin
ne dün
ne bugün
ne yarın
böyle bir şark
yoktu,
olmayacak!

Şark
üstünde çıplak
esirlerin
aç geberdiği toprak!
Şarklıdan başka herkesin
orta malı olan memleket!
Açlığın kıtlıktan olduğu diyar!
Ağzına kadar
buğdayla dolu ambar!
Avrupa'nın ambarı!

Asya!
Amerikan dretnotlarının tel direklerine
senin Çinlilerin
uzun saçlarından
sarı mumlar gibi asıyorlar kendilerini!
Himalayanın
en yüksek
en dik
en karlı tepesinde
Britanya zabitleri cazbant çaldırıyorlar,
kara tırnaklı ayaklarını daldırıyorlar,
Paryaların
beyaz dişli ölülerini attığı Ganja!
Anadolu baştan başa
Armistrongun
talim meydanı oldu!
Asyanın bağrı doldu!
Şark
yutmayacak
artık!
Bıktık be bıktık!
İçinizden biri
can verebilse bile
açlıktan ölen öküzümüze,
burjuvaysa eğer
gözükmesin gözümüze!
Hatta sen
sen Piyer Loti!
Sarı muşamba derilerimizden
birbirimize
geçen
tifüsün biti
senden daha yakındır bize
Fransız zabiti!
Fransız zabiti sen
o üzüm gözlü Azadeyi
bir orospudan
daha çabuk unuttun!
Kalbimize diktiğin
Azadenin taşını
bir tahta hedef gibi topa tuttun!
Bilmeyenler
bilsin:
sen bir şarlatandan başka bir şey değilsin!
Şarlatan!
Çürük Fransız kumaşlarını
yüzde beş yüz ihtikârla şarka satan:
Piyer Loti!
Ne domuz bir burjuvaymışsın meğer!
Maddeden ayrı ruha inansaydım eğer,
Şarkın kurtulduğu gün
senin ruhunu
köprü başında çarmıha gerer
karşısında cigara içerdim!
Ben elimi size verdim,
size verdik biz elimizi
kucaklayın bizi
Avrupanın sankülotları!
Sürelim yan yana bindiğimiz al atları!
Menzil yakın
bakın
kurtuluş günü artık sayılı.
Önümüzde şarkın kurtuluş yılı
bize kanlı mendilini sallıyor.
Al atlarımız emperyalizmin göbeğini nallıyor.

Nâzım Hikmet[4]

Bu kitapların kapağında, bu bakışın cisimleşmiş hâli görülmektedir. Üçüncü dünya ülkesinden bir yazar ne yazarsa yazsın, bu oryantalist bakış onu, kafasındaki imgeyle ve görmek istediği gibi görmektedir. Üçüncü Dünya ülkelerinin birçok yazarı da bu oryantalist bakışı içselleştirmiş ve kendilerine onların baktığı gibi bakmaktadır. Bu sakat bakışla değerlendirilen Üçüncü Dünya ülkelerinin yazarları bu tutuma itiraz etmedikçe bu tavır sürecektir.

---

[1] https://www.bloomsbury.com/uk/shadowless-9781408850824/ (Erişim tarihi 22.12.2019)

[2] https://www.nyjournalofbooks.com/book-review/shadowl (Erişim tarihi 22.12.2019)

[3] https://www.taylankara.com/post/hasan-alı%CC%87-topta%C5%9Fedebi%CC%87yati-3-mi%CC%87sti%CC%87si%CC%87zmi%CC%87n-ve-akildi%C5%9Fili%C4%9Fin-y%C3%BCceltı%CC%87lmesi%CC%87 (Erişim tarihi 22.12.2019)

[4] Karl Marx, Friedrich Engels, Seçme Yapıtlar 1. Cilt, Sol yayınları, Ankara, s.602.

[5] https://www.wbur.org/artery/2017/04/08/matisse-in-the-studio (Erişim tarihi 22.12.2019); Odalisque, Blue Harmony 1937, http://art-matisse.com/1930_14.html (Erişim tarihi 22.12.2019); Small Odalisque in Purple Robe 1937, http://art-matisse.com/1930_16.html (Erişim tarihi 22.12.2019)

[6] Nâzım Hikmet, Bütün Eserleri 1, Cem Yayınevi, 1975, İstanbul.

Sanatsal Güzelde
İYİ VE DOĞRU KAVRAMLARININ YERİ

■ ALİ TİMUÇİN

Eskiçağın sanatında bireysel heveslerden çok toplumsal düzen için yararlı olan görülür. Platon ve Aristoteles'in sanat anlayışlarında da büyük ölçüde sanatın toplumsal işlevsel yanına önem verilir. **Sanat onlar için birçok üretici etkinlikten biridir: toplumsal düzeni ayakta tutacak etkenlerden biridir. Yine de her iki filozof izleyende hoşluk duygusu yaratmayan bir sanatın ilgi çekici olmayacağını kabul eder.**

Güzel iyi doğru sözcükleri gündelik yaşamımızda sıklıkla kullandığımız sözcüklerdir. Hoş bulduğumuz bir görüntüyü, eylemi ya da buluşu kestirmeden güzel diye niteleyebiliyoruz. Bu kavramları birbirlerinin yerine kullanışımızı salt kavramların soyutluğu üzerinden ya da insanların düşünce tembelliği üzerinden açıklamak güçtür. İnsanın düşünselliği duygusallığından nasıl ayrılamıyorsa insanın dış dünyaya yönelerek giriştiği her türlü kültürel etkinlik de bu düşünsel duygusal etkinliğin bir sonucudur. Bu nedenle bu kavramları köktenci bir bakışla birbirlerinden tümüyle yalıtık düşünemeyiz. Örneğin ailesine güzel bir akşam yemeği hazırlayan bir kişiyi düşünelim: kişi yemeği özenerek hazırladığı için, uygun gereçleri uygun ölçülerde kullanabildiği için yemek güzel olmuştur. Yaptığı güzel yemekle aile bireylerinin doymasını sağladığı gibi onlar için aile sıcaklığını sağlayacak bir ortamı da dolaylı olarak yaratabilmiştir. Belki yemeğin sonunda aile bireyleri dile getirmeseler de içlerinden ne güzel bir akşam yemeğiydi diyeceklerdir. Yine de burada güzelin aslında iyiden pek de ayrılmadığını görüyoruz. Sonuçta aileyi aynı ortamda buluşturmak aile bireyleri arasındaki etkileşimi güçlendirmeyi sağlama amacını içerir. Böylece yapılan ahlaki anlama uzanacak boyutta iyi bir eylemdir. Gündelik yaşamda bu üç kavramı kolayca ayıramayız. Gereğince yapılan her iş "iyi" etkiler bırakacaktır.

Kültüre ilişkin bu üç kavram Platon'la birlikte başlayan süreçte filozofların yapıtlarında giderek daha dizgesel bir bakış açısıyla irdelenmiştir. Platon'un İdea öğretisinde en tepede İyi İdea'sı bulunurken Doğru ve Güzel İdea'ları onun altında bulunur. En tepede İyi İdea'sının bulunması anlamlıdır. İyi ahlaka ilişkin bir kavramdır. Bilgide İyi İdea'sına ulaşabilen kişi tüm kavramsal düşünceye egemen olabilir. Yani filozof olan kişi yaşamda karşılığı olan her kavramı birbirine karıştırmadan yerli yerinde kullanabilir. Bu nedenle Platon'da yaşamı düzenleme işi filozofundur. Filozofun düzenleyiciliğinde toplum en üst düzeyde iyiye ve böylece toplumsal mutluluğa ulaşacaktır. Bireysel iyilikler toplumsal iyiliklere bağlıdır. Platon'un ruhgöçü öğretisini içeren ve çoklukla mitolojik ögelerin karıştığı felsefesi bir yana gerçekçi Aristoteles'in felsefesinde de en üst düzeyde iyiyi insan ancak toplumsal yaşamda gerçekleştirebilir. Her iki filozofta da olabildiğince sağlıklı bir toplumsal düzenin ahlaki bir temele dayanması gerektiği açıktır. İki dizgeci filozof da güzeli konu edinen estetik anlayışlarında sanatın toplumsal açıdan işlevsel yanını öne çıkarmışlardır. Eskiçağın sanatında bireysel heveslerden çok toplumsal düzen için yararlı olan görülür. Platon ve Aristoteles'in sanat anlayışlarında da büyük ölçüde sanatın toplumsal işlevsel yanına önem verilir. Sanat onlar için birçok üretici etkinlikten biridir: toplumsal düzeni ayakta tutacak etkenlerden biridir. Yine de her iki filozof izleyende hoşluk duygusu yaratmayan bir sanatın ilgi çekici olmayacağını kabul eder.

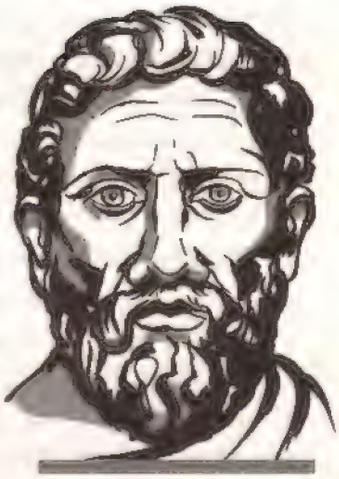

Platon'un İdea öğretisinde en tepede İyi İdea'sı bulunurken Doğru ve Güzel İdea'ları onun altında bulunur. En tepede İyi İdea'sının bulunması anlamlıdır. İyi ahlaka ilişkin bir kavramdır. Bilgide İyi İdea'sına ulaşabilen kişi tüm kavramsal düşünceye egemen olabilir.

ESKİÇAĞ SANATI ÖYKÜNMECİDİR

Sanatçının izleyende hoş duygular uyandırması bize rahatsızlık verici olan zayıflıklarımızı ve yetersizliklerimizi konu etmeyeceği anlamına gelmez. Tersine günümüzün sanatçısı da eski trajedi yazarlarının değişik biçimde yaptığı gibi bizi ikilemde bırakacak ve huzursuz edecek sorunları işleyebilmelidir. Nitelikli bir sanatçı olabildiğince kendini her türlü koşullamadan bağışık tutup kendi duyarlılıklarını da kattığı yapıtını özgün anlatım koşulları bularak kurar. Herkes gibi sanatçı da bulunduğu tarihsel koşullardan etkilenir. Yine de o özgür bilinçle yapıtını oluşturmaya yönelip nasıl daha yaratıcı bir anlatım tutturabilirim diye bakabilmelidir. Her sanatçı sanatının kullandığı tekniği ölçüsünde simgesel bir dille nasıl daha etkili anlatabilirim diye olanaklarını zorlar. Sanatçıların etkin anlatım olanaklarını zorlaması insan üzerine çok yönlü düşünebilme-

mizi sağlayıp insanı yani kendimizi tanımamıza yardımcı olmayı sağlar. Sanat eski sanat anlayışlarından farklı olarak doğrudan toplumsal anlamda insanları nasıl "iyi"ye yöneltebilirim kaygısıyla da yapılamaz. Artık sanatın insanı bize gösterişi de gösteriş biçimi de daha dolaylıdır.

Eski sanat daha çok öykünmecidir: sanat yapıtları dış dünyanın öykünmesine dayanır. Öykünülen nesne elle tutulur gözle görülür bir nesne ya da bir eylem de olabilir doğrudan duygularımız da olabilir. Platon *Devlet*'de resimden bir örnek verir. Ressam gerçekte marangoz tarafından yapılmış bir sediri asıl örneğine uygun resmettiğinde ortaya çıkan resim güzel olmuştur deriz. Aynı sediri başka ressamlar da yapabilir. Hepsi kendi bakış açısına göre yapacağından resimler birbirinin kopyası olamaz. Ama önemli olan resmin ilgili nesneye benzemesidir. Platon'un metafiziksel felsefesinde Sedir İdea'sı gibi somut bir nesnenin İdea'sı da vardır. Sedir İdea'sının kopyası olan nesne marangozun yaptığı sedirdir. Ressamın yaptığı kopyanın kopyası olduğundan gündelik yaşamda işe yarayan sedir kadar da değerli görülmez. Ama Platon da sonradan Aristoteles'in de vurgulayacağı gibi sanatın hoşluk duygusu vermesi gerektiğini belirtir. Aristoteles de *Poetika*'da resimden sözederken görüp tanıdığımız şeylerden daha çok haz alacağımızı belirtir. Bunun yanısıra Aristoteles şunu da belirtir: resimde tanımadığımız bir görüntü olsa bile renklerin kullanımı da bize biraz haz verebilir. Hem Platon'un hem Aristoteles'in sanat anlayışlarında müzik doğrudan duygularımızı yansıtan bir sanat olarak alınır. Genelde iki filozofun sanat anlayışları iki yönden benzeşir: sanat nesnenin öykünülmesidir ve sanat toplumsal düzeni iyiye yöneltecek biçimde kullanılmalıdır. Bu nedenle her iki filozof da eğitimin erken aşamasında müziğin insan ruhsallığı üzerindeki etkilerini dikkate alarak toplumsal yarara yönelik kullanımına dikkat çeker.

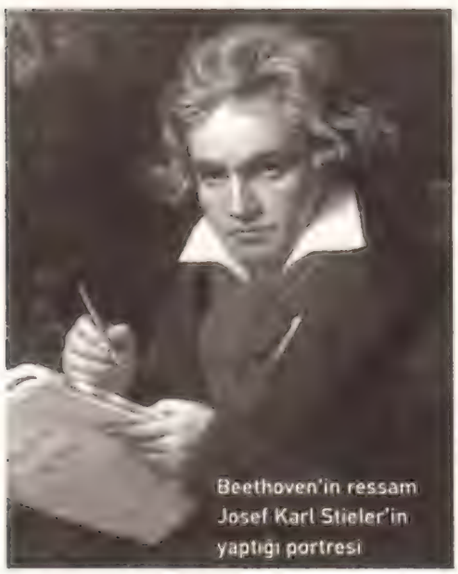

Beethoven'in ressam Josef Karl Stieler'in yaptığı portresi

NİTELİKLİ YAPIT İNSANI TARTIŞMAYA AÇAR

Oysa günümüzde sanatın ne dış dünyayı "doğru" yansıtmak gibi bir hedefi ne de bizi sanatla "iyi" kılma gibi bir hedefi vardır. Van Gogh kendi odasının görünümüyle ilgili resimler yaptı. Orada da marangozların yaptığına benzer masalar yataklar vardı. O da resmini kendi bakış açısıyla yaptı. Ama amacı odasını tanıtlamak değildi. Onun insansız odası simgeseldir: oda bize doğru eğimli görünümüyle her insanın başka insanlarda bulmak istediği ya da aradığı sıcaklığa bir özlem gibidir. Odada insan olmasa da duvardaki iki insan portresi belki odanın görünümünden bize yansıyan sıcak yuva özlemine bir göndermedir.

Yapıt iyiyi dolaylı olarak yakalayabildiğimizde anlamlıdır. Ressamın boya ve renkleri kullanarak yaptığı biçimler asıl nesnelere benzeyebilir. Ama sanatçı yapıtıyla dileklerine karışan duyarlılıklarını simgesel bir dille sunabildiğinde insani değerleri etkin biçimde ortaya koyma olanağı yakalar. Van Gogh'un yapıtları kendi yaşamını bize aktardığı için değil, hepimizin değişik biçimde duyarlılıklarımıza dokunduğu için değerlidir. Müzik gibi doğrudan görselliğe açık olmayan sanatlar da Platon ve Aristoteles'in düşündüğünün tersine doğrudan öykünmeciliğe dayanmaz. Müziğin işlevi doğrudan duygularımızı açıklamaktır düşüncesini artık savunamayız. Bu görüşü değişik biçimde savunanlar hep olmuştur. Oysa besteciler kendi sanatlarına özgü tekniğin olanaklarıyla simgesel bir dil kullanıp insani konularda bizi düşündürürler. Örneğin Beethoven'ın *Ay Işığı* sonatını dinlerken hem görsel

Beethoven'ın Ay Işığı sonatını dinlerken hem görsel imgeler zihnimizde canlanıyor hem bu imgeler birer simge özelliği kazanıyor. Simgesel anlatımcılığıyla bestenin ritim ve ezgilerinden yansıyan hava bize hem direngenlikle yolunda yürüyen birini duyuruyor hem de o kararlılığına karşın hayal kırıklıkları içinde melankolik birini duyuruyor. Her nitelikli sanat yapıtı o sanatın dilini yakaladığımızda insanı güçlü ve zayıf yanlarıyla tartışabilme olanaklarını bize açıyor.

imgeler zihnimizde canlanıyor hem bu imgeler birer simge özelliği kazanıyor. Simgesel anlatımcılığıyla bestenin ritim ve ezgilerinden yansıyan hava bize hem direngenlikle yolunda yürüyen birini duyuruyor hem de o kararlılığına karşın hayal kırıklıkları içinde melankolik birini duyuruyor. Her nitelikli sanat yapıtı o sanatın dilini yakaladığımızda insanı güçlü ve zayıf yanlarıyla tartışabilme olanaklarını bize açıyor.

Kendimizi sanatın dışında felsefe, ruhbilim ve toplumbilim gibi alanlardaki çalışmalardan giderek de tanıyabiliriz. Hatta böylesi bir yönelim de gereklidir. Kültürel açıdan donanımlı kişi hangi işi yapıyorsa yapsın kültürel birikimi o kişinin eylemlerine yansıyacaktır. Toplumsal yaşam bizi ortaklaşmalara açar. Toplumsal yaşama açılan birey insan üzerine bilgisiyle yaşama daha etkin ve verimli bir biçimde katılacaktır. Yapıtların doğrudan insanı iyiye yöneltici bir işlevi olmasa da sanat yapıtlarıyla ruhunu zenginleştirip insanı tanıyan birinin toplumsal yaşama katılımı daha hoşgörülü ve daha az yıkıcı, ama daha sorgulayıcı ve daha değişici olacaktır.

Klasikleşmiş yapıtları bize sunan sanatçıların ortaya koyduğu emeğin niteliği topluma doğruları bildirmelerinden çok insanlık üzerine enine boyuna düşündürmelerinden geliyor. Onların iyiye yöneltişi anne babaların ya da öğretmelerin eğitimde kullandığı yöntemin işleyişine benziyor: buyurarak değil örnek olarak eğitmek. Anne baba yalan söylemeyen insanlarsa çocuk da etkilenir. Sanat yapıtları gündelik dili aşan dilleriyle çok daha tartışmacıdır. Her sanat yapıtı kendi sanatına özgü bir dile gereksinir. Felsefede olduğu gibi sanatta da olumlu değerleri göstermek için değersizi de konu etmek gerekir. Eğitimde Rousseau'nun düşündüğünün tersine çocuğu tümüyle çevresinden yalıtmak sağlıklı sonuç vermeyecektir. İnsan çevreyle çatışarak büyüyüp kişilik kazanabilir: olumlu örnekler kadar olumsuz örnekler de kendi içsel ve dışsal çatışkılarımızı karmaşalarımızı tanıyıp üzerine çıkabilmemiz için yol göstericidir. Sanat yapıtları da insanı yetersizlikleriyle tartışırken bize dolaylı olarak insani değerleri gösterirler. Değersizi benimsetmek ya da en azından değeri hiçe indirmek için sanat yapılabilir mi ya da böylesi bir çalışmayı güzel bulabilir miyiz? Böyle bir soruya evet diyebiliyorsak yozlaşmış ve insani değerlerini yitirmiş biri nitelikli bir sanat yapıtından zevk alır da diyebiliriz. Aristoteles'in trajedinin işlevi "acı ve korku duyguları uyandırarak ruhu arındırmaktır" belirlemesi aslında kaba bir ahlakçılık bildirisi olmayıp yapıtla ya da yapıttaki insani ögelerle duygudaşlık kurmaya da bir göndermedir. Toplumsal gerekleri gözeterek yazılmış eskinin trajedileri bile insanı yetersizlikleriyle ve karmaşıklarıyla verir. Burada kurulan duygudaşlık salt öyküde geçen kahramanlara yönelik değil yapıtın tümüne yöneliktir. Aynı Çehov'un *Vanya Dayı*'sı, Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşleri* gibi nitelikli yapıtların bütününden aldığımız etki gibi. Bu tür nitelikli yapıtların sanatçıları yaşamları boyunca kendilerini geliştirmeye çalışmış, yapıtlarına belli bir felsefi derinliği katabilmişlerdir.

HOBBES'U TERS ÇEVİREN FİLM

Günümüzde kimi bol ödüllü ya da ödüle aday filmlerde bu derinliği yakalayamıyoruz. Hatta felsefi derinlikten uzak bu yapıtlar insanlığın sorunlarını gösteriyor gibi yaparken sanki bu sorunları sıradanlaştırıyorlar. Bu filmlerden biri 2015 yılından Andrey Zvyagintsev'in *Leviathan* filmi. Filme Thomas Hobbes'un başyapıtının adı verilmiş. Film Hobbes'u mezarında ters döndürecek kadar insani duygulardan uzak. Film belediye başkanı Vadim'in Kolya'yı topraklarından edişini konu ediyor. Film Kolya'nın yaşadıkları üzerinden şunu duyuruyor: her şey gelip geçici bir gün ayağınızın altındaki toprağı kaydırırlar düzenle takışmayın. Filmin daha çok sonunda düzenin tepe noktalarına

Hobbes bize kurgusal doğal durum anlayışından giderek nasıl yaşamı daha yaşanılır kılabilirizin yollarını göstermeye çalışır. Amacı her insanın kendi olanaklarını insani koşullarda kullanabileceği, bilimleri ve sanatları özendiren bir devlettir. Oysa bu filmse, Andrey Zvyagintsev'in Leviathan'ı hiç kendinizi üzmeyin artık uygar yaşam sona erdi, "alçaklık" tek değer demek istiyor.

yerleştirdiği çıkarcı değer yoksunu insanların dışarıya sözde kendilerini "değer bilir" gibi gösterişleri de verilmeye çalışılıyor. Sonuçta filmde hiçbir değer tanımaz belleksiz, ancak onlara söylenen basmakalıp düşünceleri benimseyen insanlar var. Bu insanların yapabileceğiyse niteliğine bakmadan o anda gücü elinde tutan "yetke sahibi" insanlara başeğmek ya da bir yolunu bulup hiçbir şeyi sorgulamadan o sırada içinden nasıl geliyorsa ona göre davranmak.

Hobbes bize kurgusal doğal durum anlayışından giderek nasıl yaşamı daha yaşanılır kılabilirizin yollarını göstermeye çalışır. Amacı her insanın kendi olanaklarını insani koşullarda kullanabileceği, bilimleri ve sanatları özendiren bir devlettir. Oysa bu filmse hiç kendinizi üzmeyin artık uygar yaşam sona erdi, "alçaklık" tek değer demek istiyor. Kolya'nın karısı Lilya'nın arkadaşının evine geldiği sahne simgesel açıdan bize bunu duyurur. Lilya eve geldiğinde arkadaşının çocuğu ona ateş eder gibi yapınca Lilya "Beni niye öldürmek istiyorsun" diye sorar. Çocuk "Güzelsin de ondan" der. Çocuğun annesi de açıklama getirir: "Erkeklerin hepsi aynı önce güzelsin derler sonra öldürürler." Filmde herkes içgüdüsel bir biçimde yaşamını götürür. Kocasını aldatan, kocası ve arkadaşı arasında sürüklenen Lidya sıkışmışlık içinde intiharı seçer. Filmde Kolya'nın papazın yükünü eve kadar taşıması dışında hiçbir insani sahne yoktur.

Filmin sanatsal görülmesi için salt özgün bir anlatımla bizi etkilemiş olması yeterli midir? Filmdeki tipler Kafka'nın *Dava*'sını anımsatacak biçimde cansızdır. Ama *Dava*'dan farklı olarak *Leviathan*'da en küçük bir toplum eleştirisi fikri olmadığı gibi bayağılığı kabullendirmeye çalışan bir yaklaşım vardır. Herkes yalan söyleyebilir herkes söylediği yalana rahatlıkla inanıp her türlü dalavereyi çevirebilir. Filmin sonunda tam olarak şu sonuca ulaşıyoruz: "egemen güç" kimse sırtını ona daya sırtın yere gelmez yoksa başına ne geleceği belli olmaz. Toplumsal geçmişinde değer var mı yok mu sorgulamasını yapmana gerek yok duygusunu veren filmde "eski kuşkucuları" anımsatırcasına göreneklere ve topluma uy onun dışında hiçbir nesnel düşüncen olmasın fikri de yansıtılıyor. Bu durumda toplumda ve dünyada hiçbir değer kalmazken herkes kullanılmaya açık birer varlıktır. Kim kime gücünü benimsetirse...

Sonuçta gerçek aydınlar bu tehdit edici filmleri önemsemeyecekleri için bu tür filmleri yapanlar ve bu tür filmleri ödüllendirenler topluma verdikleri zararın dışında öncelikle kendilerine zarar veriyorlar. Her insana da bayağılıkları "gerçekçi film" yaptım diye kabul ettirmeleri kolay değil. Yine de *Leviathan*'ın yönetmeni uzamı ve zamanı iyi kullanarak akıcı bir film yapmış. Örneğin Nuri Bilge Ceylan'ın Üç Maymun filmi herhangi bir insani değeri yansıtma kaygısı taşımadığı gibi *Leviathan*'da gördüğümüz akıcılığın da uzağında. Birçok sahne eskiden evde oturup izlediğimiz saydam gösterileri gibi çekilmiş. Benzer yaklaşımı yer yer *Leviathan* da kullansa bunu daha incelikli bir biçimde yaparken sahne geçişlerini de epeyce daha hızlı tutmuş. Üç *Maymun* filminde de hiçbir insani sıcaklığı olan kişilik yok. Filmin yansıttığı yalnızca herkes bilerek bilmeyerek suç işleyebilir ama kendi yerine hapis yatacak birini bulduğunda cezadan kurtulabilir fikri de değil. Film sonunda her insanın kendini yargıç yerine koyup başkasını öldürüp cezasız kalacağı duygusunu da dolaylı olarak işliyor. Sonuçta bu iki filmin acı verici de olsa ortak özelliği suç işleyip başka insanlara zarar vermeyi olağan bir şeymiş gibi göstermeleri. Suçlu da suçsuz da olsa herkesin insani koşullarda yaşama hakkı ve yaşam hakkı en temel haklardır. Sanatçılar da herkes gibi kültürel birikimleri ölçüsünde mesleki sorumluluklarının farkına varabilecektir. Adını andığımız ya da anamadığımız birçok sanatçı bu birikimle yapıtlarını nitelikli kılmıştır. Her yaptığımız güzellik biz göremesek de amacını kendinde taşır. Yeter ki güzeli kişisel hırslarımıza kurban etmeyip kültürel çabayı eksik etmeyelim.

AHMET YILDIZ'DAN KAPSAMLI BİR ÇALIŞMA

EDEBİYATTA DOĞU'YA DÖNMEK

Edebiyatta Doğu'ya Dönmek, Ahmet Yıldız, Boyalıkuş Yayınları, Şubat 2020, 248 sayfa.

Ahmet Yıldız, Türk edebiyatının, Batı'ya gereğinden fazla açık olmasına, dahası hayran olmasına karşın yine de kendini koruyarak bugünlere gelebilmesini büyüklüğünün en açık belirtisi sayar. **Sanatın her türünün hem ulusal hem evrensel anlamda etkileşim içinde geliştiği, atılımlar yapabildiği yadsınamaz.**

"Gerçek Edebiyat", Ahmet Yıldız'ın internet sitesinin adı.

Yirmi yıla yakın bir süre "Edebiyat Eleştiri" dergisini tek başına çıkaran Yıldız, o alandaki boşluğu doldurmaya çalışırken kendi yolunu da bulmuş bir yazar. Yakından izlediğim "Gerçek Edebiyat" sitesi, 100. sayısında sonlandırdığı kâğıt baskılı dergicilik serüvenin bir süreği gibi görünüyor. Yıldız'ı, Halk TV ve Ulusal Kanal'da yaptığı edebiyat programlarından da tanıyoruz. Özel sohbetlerinde olduğu gibi sitedeki yazılarının satır aralarında da hep Türk aydınının, şairinin, yazarının en büyük eksiğinin kendine güveni olduğunu duyumsatır. Sitenin alt başlığı da bu savımızı doğrulayacak bir vurgulamadır aslında, "Türk Edebiyatı Büyük Bir Edebiyattır." Doğru mu acaba? Bir edebiyatın büyüklüğü hangi özellikleri taşımasıyla olasıdır ona bakmak gerekir. İlk akla gelen, içinden çıktığı toplumun inceliklerini, sorunlarını gözetiyor mu, halkının dilini ustaca kullanabiliyor ve gelişmesine katkıda bulunabiliyor mu? Bu sorunun yanıtı evet ise o edebiyat büyüktür.

Andığımız, "Edebiyatta Doğu'ya Dönmek" kitabında şöyle diyor:

"Yazarlarımız ve şairlerimiz, önce içinden çıktıkları ulusun, onun dili Türkçenin yazar ve şairi olduklarını, sonra derinleşerek, evrenselleşerek ancak öteki ulusların yazar ve şairi de olunabileceğini bilmelidir. Böylece Türk edebiyatına, tüm tarihsel derinliğiyle sahip çıkıp Türk kültürünü, kendi ulusunun duygu ve düşüncelerini, onun içindeki cevheri, değeri, ışığı, karakteri dünyanın öteki kültürlerine başarılı yapıtlarıyla taşıyabilsin." (sayfa 23)

Yazarımız, Osmanlının son yıllarından başlayarak, Cumhuriyetin ilk yıllarında süren başta Fransız edebiyatı olmak üzere, Yunan, İtalyan, ABD, İngiliz ve Rus edebiyatını gözü kapalı taklit eden yazarlarımızı anlayışla karşılıyor. Taklitçilikten öte geçemeyen, matbayı 300 yıl sonra, o da yarım yamalak kabul eden bir toplumun sanat ve edebiyatta yaya kalmasından doğal ne olabilirdi ki. Cumhuriyetin gözü kara devrimcileri olamasaydı bugün bile dünya edebiyatını yüz yıl daha geriden izlememiz kaçınılmazdı elbette.

Yıldız, Türk edebiyatının, Batı'ya gereğinden fazla açık olmasına, dahası hayran olmasına karşın yine de kendini koruyarak bugünlere gelebilmesini büyüklüğünün en açık belirtisi sayar. Sanatın her türünün hem ulusal hem evrensel anlamda etkileşim içinde geliştiği, atılımlar yapabildiği yadsınamaz. Karşılıklı etkileşim olacak olmasına da yüzümüzü yalnız batıya çevirerek edebiyatımızın sağlıklı gelişmesini beklemenin hayal olduğu gerçeğine dikkatimiz çeker.

ÇEVİRİLER BATI EDEBİYATINDAN

Cumhuriyetin başlangıcında günümüze Batı ve Doğu'dan yapılan edebi çevirilerin bir karşılaştırmasını yapan Yıldız, çarpıcı bir liste de yayımlamış kitabında:

"Babil klasiklerinden 1, Hint klasiklerinden 1, Çin klasiklerinden 4, Eski Türkçe klasiklerinden 1, çeviri. Buna karşın, Yunan klasiklerinden 62, Latin klasiklerinden 18, Alman klasiklerinden 53, ABD klasiklerinden 10, Fransız klasiklerinden 171, İngiliz klasiklerinden 56, İtalyan klasiklerinden 12, Rus klasiklerinden 63 vb. çeviri yapılmış."

Bu liste edebiyatı, sanatı, kültürü ve tarihi zenginliğiyle batıyı kat kat aşan doğuya ne büyük bir haksızlık ettiğimiz gerçeğini apaçık ortaya koymuyor mu?

Gönüllü ya da bir ölçüde zorunlu biçimde Batı'ya özentinin yanında bir de Batı'nın tüketim ağına takılmış, takılmanın ötesinde teslim olmuş, her alanda onun kılıcını çalan sanat erbabı var. Asıl sorun burada. Bu noktada adını anmadan geçemeyeceğimiz örnekler var. Orhan Pamuk, Altan kardeşler, Elif Şafak ve irili ufaklı daha niceleri. Bunların ortak özelliği kendi ülkesine sövmek, aşağılamak ve Batı'yı göklere çıkarmak.

Yıldız'a göre (bize göre de) okurun, özellikle de yükseköğrenim görmüş, işsiz, umutsuz, korunaksız genç okurun ulusuna aidiyet duygusunu yok eden, kişiliğini bozan, gelişmesini tersine çeviren bu gidişin durdurulması yaşamsal önemdedir. Genç cumhuriyetimizin başına "musallat olan" gerici, çağdışı bir yönetimin de bu yozlaşmaya bilerek ya da bilmeyerek destek olduğunu düşünürsek, ne denli büyük bir sorunla karşı karşıya olduğumuzu anlamakta zorlanmayız.

O arada, edebiyatta – sanatta; olumlu, bizden, tüketim çılgınlığına, Batı hayranlığına karşı çıkan, devletlerarası ilişkilerde olduğu gibi karşılıklı duyarlıklara saygılı etkileşim içinde yazarlarımızın olduğunu da onurla saptamak isteriz.

Kitapta, resim sergilerinden ilginç değerlendirmeler, Batı sinema endüstrisinin yerli yapımlar üstündeki haksız ve insafsız baskısı ve tüm olanaksızlıkları aşarak bu baskıya direnen sinema yönetmenleri de yer alıyor.

Son günlerde yayımlanan en anlamlı, gecikmeden okunması önerilecek bir yapıt "Edebiyatta Doğu'ya Dönmek".

■ **CELAL İLHAN**

MUZAFFER AĞABEYE KARDEŞ SEVGİSİYLE

■ A. KADİR PAKSOY

Kadir, Tarzan sıkıştı
Kapital seni bekliyor
İbni Haldun seninle Fransızca çalışmak istiyor
U dönüşü yaptı şiir
Yeniden yazıyorum ikinci yeniyi
Gene başıma bela oldu on iki eylülün büyük babaları
Bir türlü rahat bırakmıyor Türkiye'ye kefen biçenler
Araya sıkıştı uluslararası hukuk
Bilim ile yazın arasında kaldım
Soykırım savını çürüten yeni bir belge buldum
Mavi güneş karardı, kızıl kan oldu
Havada kalan güvercin yandı
İki elin kanda da olsa gel...

Tam yola çıkmıştım ki
İlhanilhan Kitabevine doğru
Son yıllarda bu kentte art arda patlayan
Bir terör bombası gibi
Kara haber önüme düştü:
Muzaffer İlhan Erdost öldü!

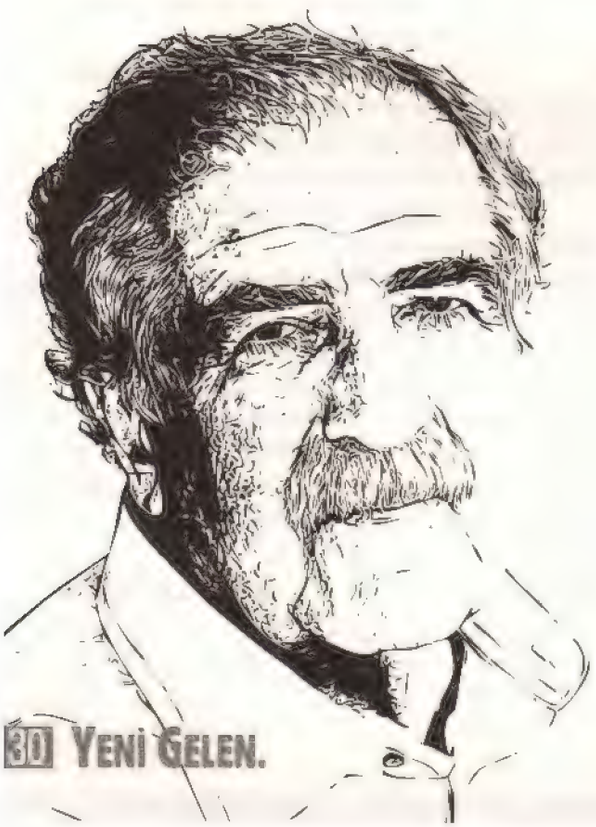

Ne tuhaf
Ansızın gözümün önüne
Atın ölümü geldi
Muzaffer Ağabeyin bir öyküsünde anlattığı atın ölümü
Hani babasıyla odunda
Ormandan odun yüklemişler arabaya
Eve dönüyorlar
Acele ediyorlar jandarmaya yakalanmamak için
Tam evin avlusuna girerken devriliyor araba
Arabanın altında kalıyor at
Ama at kulunlu
Bir yavrusu var ahırda
Ahırdan tayın sesi geliyor
Tayın sesini duyan at yekiniyor
Başını kaldırmaya çalışıyor
Ama düşüyor başı...

İşte o at gibi olmuştum apansız
Kaldıramıyordum başımı
Gidemiyordum Muzaffer Ağabeyin yardımına

Hani 93'te Sivas'ta
Canlar karanlığın kulları tarafından kuşatıldığında
Nasıl elimiz böğrümüzde kaldıysak uzakta
İşte öyle elim böğrümde kalmıştım yine

A. Kadir Paksoy - Muzaffer İlhan Erdost

Hani 80'de Muzaffer Ağabeyin kardeşi İlhan öldürüldüğünde
Nasıl eli böğründe kaldıysa Muzaffer Ağabey
Ben de elim böğrümde kalmıştım öyle

Ah, anımsadım yine apansız
Muzaffer Ağabeyle birlikte
Kalmadık elimiz böğrümüzde
Kalamazdık
Çünkü insandık

İnsan haklarıyla insandır dedik
El ele verdik
Yitirmesin diye ülke şiirini
Özgür olsun diye insan
Kutsadık ağabey-kardeşliğimizi

Ve yaşamı savunmak için
Yaşatılmayanları yaşatmak için
Birlikte dövdük örste iki dizeyi:
İnsana inan
Tükenmez insan iyisi

Ey insan
Ey insan
Kendini bil
Zulmün önünde değil
Sevginin önünde eğil

Kan değil
Kan değil
Büyüten kardeş sevgisini

Şekibe Çelenk'in ve MUZAFFER ERDOST'UN ANISINA...

TOPLUM OLARAK ERDOST'LARA, ÇELENK'LERE ÇOK ŞEY BORÇLUYUZ

■ ATTİLA AŞUT

Şekibe Abla ve Halit Abi, yaşamları boyunca birbirinin elini hiç bırakmamış örnek yoldaşlardı. Kendilerini hem toplumsal savaşım içinde hem ev ortamında yakından tanıma olanağını bulmuştum. Sevgi doluydular. Onlar dünyanın tüm devrimcilerini kardeş bilir; Atatürk'le Marx'ın, Che Guevara ile Deniz Gezmiş'in fotoğraflarını evlerinin en görünür yerine yan yana asmaktan gurur duyarlardı. **Şekibe Çelenk, 12 Mart döneminde Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamına onay veren siyasileri hiç bağışlamadı.**

"DENİZ'LERİN ŞEKİBE ABLASI"

Türkiye sosyalist hareketinde derin izler bırakmış iki değerli yoldaşımız, geride bıraktığımız şubat ayında üç gün arayla sonsuzluğa uğurlandı. Bu iki çınarımızdan biri, devrimcilerin savunmanı ve *"Deniz'lerin Şekibe Ablası"* Şekibe Çelenk'ti. 22 Şubat sabahı şafak sökerken yitirdik onu. Aynı gün ikindi vakti, Ankara'nın Karşıyaka sırtlarında kendisini bekleyen sevgili eşi Halit Çelenk'e ve "Üç Fidan"a kavuştu...

Şekibe Çelenk, Türkiye'de herkesin saygı duyduğu bir sosyalistti. Onun yaşamöyküsü, kızı Serpil Çelenk ile gazeteci Sultan Özer'in birlikte hazırladıkları *"Deniz'lerin Şekibe Ablası"* adlı kitapta ayrıntılı biçimde anlatılmıştı.

1962 yılında eşi Halit Çelenk'le Türkiye İşçi Partisi'ne katılmış, Parti'nin çeşitli kademelerinde çalışmış, bir dönem Yüksek Disiplin Kurulu'nda görev yapmıştı. 1963 yerel seçimlerinde

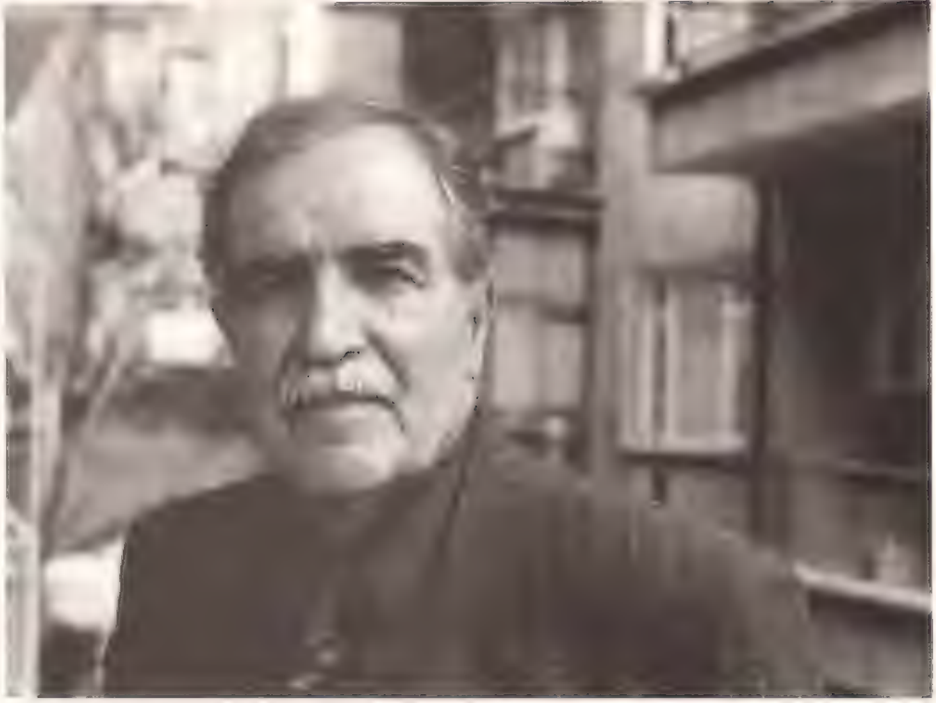

TİP'e ayrılan radyo konuşmalarından birini de onun sesinden dinlemiştik.

Şekibe Abla ve Halit Abi, yaşamları boyunca birbirinin elini hiç bırakmamış örnek yoldaşlardı. Kendilerini hem toplumsal savaşım içinde hem ev ortamında yakından tanıma olanağını bulmuştum. Sevgi doluydular. Onlar dünyanın tüm devrimcilerini kardeş bilir; Atatürk'le Marx'ın, Che Guevara ile Deniz Gezmiş'in fotoğraflarını evlerinin en görünür yerine yan yana asmaktan gurur duyarlardı.

Şekibe Çelenk, 12 Mart döneminde Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamına onay veren siyasileri hiç bağışlamadı. Süleyman Demirel'e o yüzden büyük öfke duyardı. Kenan Evren'i de başta İlhan Erdost olmak üzere onlarca devrimcinin katili sayar, lanetlerdi. Her 6 Mayıs'ta "Karşıyaka'nın Üç Gülü"nü ziyaret eder, gömütlerine çiçek bırakırdı. Artık orada sonsuza dek birlikteler...

ACI ÜSTÜNE ACI

Çelenk ailesinin yakın dostu Muzaffer Erdost da uzun süredir rahatsızdı. Ankara Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde sağaltım görüyordu. Ayakları üzerinde duramıyor, yürüteç yardımıyla hareket edebiliyordu. Şekibe Çelenk'in ölüm haberini alınca hiç duraksamadan Karşıyaka'ya gitmek istediğini söyledi. Arkadaşlarının kollarında katıldı cenaze törenine. Gömüt başında titreyen sesiyle yaptığı "veda konuşması"nda, "emeğin ve emekçilerin tarihi"ne göndermede bulundu, *"insanı karanlıktan aydınlığına çıkaracak olan sosyalizm cephesi"*ne inancını belirtti ve Şekibe Çelenk'in kişiliğinde, *"Namluların üstüne çevrildiği bu yabanıl cangılda kalem tutmuş, kitap çatmış, tırpan sallamış, çekiç vurmuş olanlar"*a selam gönderdi...

Üç gün sonra o da ayrıldı aramızdan. Sessiz ve sitemsiz bir gidişti bu. 40 yıldır özlemini çektiği can kardeşi İlhan Erdost'a ve yürekten bağlı olduğu Çelenk çiftine kavuşmuştu. Art arta gelen bu iki ölümle katlandı acımız.

Muzaffer Erdost, 12 Eylül darbesinden sonra büyük acılar yaşamıştı. Kardeşi İlhan Erdost, 7 Kasım 1980'de Mamak Askeri Cezaevi'nde dövülerek öldürülmüş; son yıllarda ise eşi Râna Hanım'la oğlu Barışta'yı yitirmişti.

MAMAK'TA İŞLENEN CİNAYET

İlhan'ın öldürüldüğü Mamak Cezaevi'nin C Blok'taki koğuşunda daha sonra ben de tutuklu kaldım. Koğuş arkadaşlarım, bu ölüme tanık olmuş kişilerdi. Muzaffer Abi ile kardeşinin mahkemeden cezaevine getirilirken askeri cemse içinde öldürülesiye dövüldüklerini, İlhan Erdost'u avludan yarı baygın biçimde koğuşa taşıdıklarını ve ağrılarını dindirmek için vücuduna kas gevşetici bengay merhemi sürdüklerini anlatmışlardı. O sahneleri tutuklu arkadaşlardan dinlerken çok acı çekmiştim. Gözümde İlhan Erdost'un Hacıbayram Camisi avlusundaki hüzünlü cenaze töreni canlanmıştı yeniden...

12 Eylül karanlığının en koyu günleriydi. Ülkede sıkıyönetim vardı ve korku egemendi. İlhan Erdost'un 11 Kasım 1980'deki cenaze törenine o yüzden çok az insan katılabilmişti. Tabutun başındaki Muzaffer Erdost'u neredeyse tanıyamayacaktım! Haki renkli kalın ve geniş paltosu içinde, Nazi kampından çıkmış bir savaş tutsağını anımsatıyordu. Yüzü şiş içindeydi. Kirli sakalı ve üç numara traşlı saçıyla olduğundan kilolu görünüyordu. Muzaffer Abi'nin bu perişan hali çok dokunmuştu bana. Nemlenen gözlerimi kaçırarak sıkı sıkı sarılmıştım ona. Yoğun duygular içindeydim. Cenaze töreninden eve dönünce hemen kaleme sarılıp "Alaz Ağıtı" şiirimi yazdım. Ertesi gün götürüp Muzaffer Abi'ye verdim o şiiri. Sonra ben de tutuklandım. Trajik duruma bakın ki Mamak'ta gönderildiğim yer, İlhan Erdost'un can verdiği koğuştu...

Daha sonra Muzaffer Abi'nin hazırladığı *İlhan İlhan* kitabında "Alaz Ağıtı" şiirimin de yer aldığını cezaevindeyken öğrendim. Büyük bir moral olmuştu benim için de...

Kitabı, cezaevinden çıktıktan sonra görebildim. Evde bekliyordu beni! Muzaffer Ağabey, ışıklar içinde yata-

ALAZ AĞITI

■ ATTİLA AŞUT

Öldü gül'ün eşi
alaz'ın ve türküler'in babası
emekçisi onur'un.

Öldü can yoldaşım
güzel insan
güzel oğul
güzel İlhan.

Kardeşim bir yanarca
kanayan her şafakta
can toprağa düşse de
canlar dimdik ayakta.

Sanmayın kavga durur
sanmayın söner alaz,
türküler yeşerir yine
gül'ler sararsa da biraz.

İlhan'lar öledura
türküler gül'e dura
muştular geledura.

(Ankara, 12 Kasım 1980)

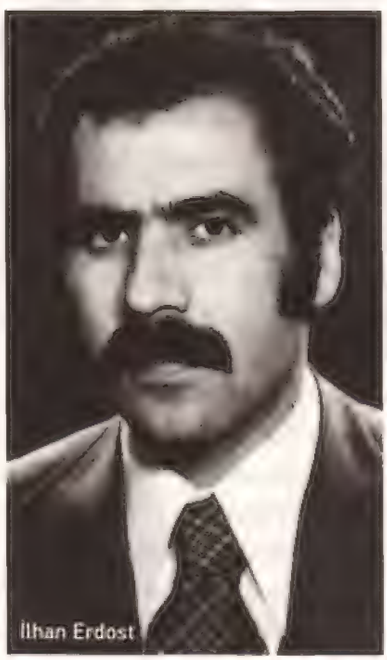

İlhan Erdost

sı kayınvalidem Nazmiye Hanım'a, *"Acıları çoğaltmak için değil, direncimizi artırmak umuduyla..."* diye yazıp imzalamıştı İlhan İlhan'ın ilk baskısını. Tarih: 8 Şubat 1984.

ERDOST'LARLA DOSTLUĞUMUZ

Muzaffer Erdost'la uzun yıllara dayanan bir dostluğumuz vardı. Yazı İşleri Müdürlüğünü yaptığı haftalık *Pazar Postası* dergisinin son dönemine yetişmiştim. Muzaffer Erdost'un sanata ve özellikle de şiire yoğunlaştığı yıllardı. Sanıyorum onunla ilk karşılaştığımda Ankara'da *Ulus* gazetesinde çalışıyordu ve Sol Yayınları'nı kurma hazırlığı içindeydi. Sonraları yolum çok düştü onun yayınevine. Trabzon'dan Ankara'ya her gelişimde ilk uğradığım yerler arasında Remzi İnanç'ın Toplum Kitabevi ile Muzaffer Erdost'un Sol Yayınları da vardı. İkisi de Ulus'ta, Sanayi Caddesi'ndeki Demir İşhanı'ndaydı. Sol Yayınları'nda İlhan Erdost'la da tanışıp arkadaş olmuştuk. Yayınevinde tanıdığım "eski tüfek sosyalistler" arasında Erdoğan Berktay ve Mihri Belli de vardı. Onlar çevirileriyle katkıda bulunuyorlardı Sol Yayınları'na.

Başlangıçta Muzaffer Abi ile farklı siyasal çizgilerdeydik ama dostluğumuz bu durumdan hiç etkilenmedi. Ben 1960'larda Türkiye İşçi Partisi üyesi ve yöneticisi olarak, partimizin "Sosyalist Devrim" tezini savunurken, Muzaffer Abi; Mihri Belli çevresinin "Milli Demokratik Devrim" (MDD) çizgisindeydi. Dahası, MDD çizgisinin yayın organı konumundaki *Türk Solu* dergisinde yazıyordu. Derginin sorumlu yazı işleri yönetmenliğini ise sırasıyla Vahap Erdoğdu, Ahmet Say ve Bora Gözen üstlenmişti...

Sol Yayınları'nın Marksist klasikleri hepimizin başucu kitaplarıydı. İlk beslenme kaynaklarımız bu yayınlardı. *Sosyalizmin Alfabesi* (Leo Huberman), *Felsefenin Temel İlkeleri* (Georges Politzer), *Ekonomi Politik* (Nikitin), *Ne Yapmalı?* (Lenin) elimizden düşmüyordu. Marx'ı, Engels'i okuyor; sosyalizmin temel kavramlarını ve kapitalizmin işleyiş yasalarını anlamaya çalışıyorduk.

Sol yayıncılık o dönemde biraz el yordamıyla yapılıyordu. Sol Yayınları bu alanda bir ilkti. Dolayısıyla çevirilerde kimi eksik ve yanlışlar da kaçınılmaz oluyordu. Dönemin TİP çizgisindeki etkili sosyalist dergilerinden *ANT*'ı yöneten Doğan Özgüden, Muzaffer Erdost'un ardından yazdığı yazıda bu konuya değinirken şu anımsatmayı yapmıştı:

"Başta Karl Marx'ın *Kapital*'i olmak üzere Marksist literatürün birçok kitabını Türkçeye kazandırmış olan Erdost'la, bu kitaplardan bazılarındaki çeviri yanlışlarından ötürü yapılan eleştirileri konuştuğumuzda, son derece alçakgönüllü, *'Marksist-Leninist literatür konusunda, bu yayınların yöneticisi olarak ben hiçbir şey bilmiyorum desem yeridir. Zamanla literatürü öğrenip kavradıkça kusurlarımızı gidermeye, daha doğru bir program izlemeye başladık'* demişti." *(Artıgerçek, 27 Şubat 2020)*

DEMOKRASİ SAVAŞIMINDA DA ÖNCÜYDÜ

Muzaffer Erdost, yazarlığı ve yayıncılığı yüzünden defalarca soruşturmaya uğradı, gözaltına alındı, yargılandı, tutuklandı. *Üç Sivas* adlı kitabında PKK tezlerini eleştirmek amacıyla bu örgütün yayın organından alıntı yapması bile "terör örgütü propagandası" sayılmış ve bu yüzden Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmıştı. Davanın ilk duruşmasında sorgusu yapılırken mahkeme sa-

Muzaffer Erdost, Attila Aşut ve Vahap Erdoğdu (İlhan İlhan Kitabevi, 8 Kasım 2017)

Muzaffer Erdost'la uzun yıllara dayanan bir dostluğumuz vardı. Yazı İşleri Müdürlüğünü yaptığı haftalık Pazar Postası dergisinin son dönemine yetişmiştim. Muzaffer Erdost'un sanata ve özellikle de şiire yoğunlaştığı yıllardı. Sanıyorum onunla ilk karşılaştığımda Ankara'da Ulus gazetesinde çalışıyordu ve Sol Yayınları'nı kurma hazırlığı içindeydi.

lonundaydım. DGM Yargıcı Mehmet Orhan Karadeniz, *"Sizin adınız Muzaffer Erdost değil mi? Bu İlhan nereden çıktı?"* diye sormuş; Muzaffer Erdost da öldürülen kardeşinin adı olduğunu anlatmaya çalışmıştı. "İlhan" adının sorgulanmasına üzülen Muzaffer Erdost, ağzı kuruduğundan, sözlerini sürdürebilmek için yargıçtan bir bardak su rica etmişti. Yargıç Karadeniz, "Burası konferans salonu değil!" diyerek geri çevirmişti bu insani isteği!

1988 yılında ise *Abece* dergisinde yayımlanan "Demokrasi" konulu yazılarından dolayı Av. Halit Çelenk'le birlikte gece yarısı evleri basılarak gözaltına alınmış ve "Komünizm propagandası yaptıkları" gerekçesiyle DGM'de yargılanmışlardı.

Muzaffer Erdost, yazarlık ve yayıncılık dışında aydın kimliği ile de çeşitli toplumsal sorumluluklar üstlenmiş biriydi. Zor günlerde İnsan Hakları Derneği'nin Ankara Şube Başkanlığı görevini üstlenmiş, "insan hakları ihlalleri" konusunda hazırladığı raporlarla işkence uygulamalarını dünyaya duyurmuştu.

TKP yöneticileri Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'nun (Nabi Yağcı) ülkeye dönüşlerinde tutuklanıp işkence görmeleri sürecinde de her türlü dayanışmayı göstermiş, TKP'nin legale çıkma çabalarına destek vermişti. Ayrıca Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun (TİHAK) kuruluşuna öncülük etmiş, onlarca aydının bu kuruma kurucu üye olarak katılmasını sağlamıştı.

İLHAN'IN ADINI EKLEDİ ADINA

Muzaffer Erdost, kardeşinin öldürülmesinden sonra onu yaşatmak için adını kendi adına eklemiş ve "Muzaffer İlhan Erdost" imzasıyla yeni bir kimlik oluşturmuşu. Acıya yenik düşmemek için de sanata sığınmış; duygularını resim, şiir ve anlatı yoluyla kalıcılaştırma yolunu seçmişti.

Sayısız şiir, ağıt yazdı İlhan için. Gözlerinin önünde öldürülen kardeşinin "kanlı paltosu"nu ve "kandan hareli gözleri"ni hiç unutamadı. "İlhan'ın Son Beş Günü İçin Fotoğraflar" şiirinde bu acıyı dillendirdi:

"İlhan'la biz nezarette
Yan yana bir kanepede
Akar gündüz uçar gece

İlhan'ı gördüm düşüyor
Yanım ateşe düşüyor
Elim kolum yetişmiyor

İlhan'ı gördüm yaralı
Gözleri kandan hareli
Yüzü güllere çevrili

İlhan'ın paltosu kanlı
Alazlanmış tüter canı
Düşmüş omuzdan kolları"

Muzaffer Erdost, duygu dünyasında böyle büyük fırtınalar yaşasa da bütün bu acılara gün görmüş bilge kişiliğiyle göğüs germesini bildi. Sol ve Onur Yayınları'nın yanı sıra kardeşinin adını taşıyan kitabevini de inatla yaşatmaya çalıştı...

Ne yazık ki günümüzde yayıncılık da kabuk değiştirmişti. Tekelleşmiş, zincir oluşturmuş büyük kitabevlerinin raflarını artık "sol yayınlar" değil popüler kültür ürünleri süslüyordu! Erdost'un yayın etkinliklerinin de bu yeni eğilimden etkilenmemesi düşünülemezdi. Birkaç yer değiştiren ve son olarak Karanfil Sokağı'nda bir apartman dairesine taşınan İlhanilhan Kitabevi'nin durumu hiç parlak değildi. Ne zaman uğrasam boş buluyordum orayı. Solcu, devrimci okurlar bile unutmuştu bizim için onca özveriye katlanan İlhanilhan Kitabevi'yle dayanışmayı!

ÖLÜMÜYLE ISSIZLAŞTI DÜNYAMIZ

Muzaffer Abi'yi Karanfil Sokağı'ndaki İlhanilhan Kitabevi'nde, sürekli olarak Sol Yayınları'nın yeni basımlarının düzeltilerini yaparken görüyordum. Arka odadaki çalışma masasının başında kitapların prova baskılarıyla cebelleşip duruyordu. Oğlunun ölümünden sonra yayınevinin tüm işleri ona kalmıştı. Evden işyerine gelmek bile kolay olmuyor-

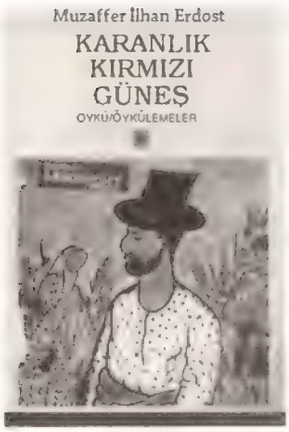

Muzaffer Erdost, sol yayıncılığın ülkemizdeki öncülerinden biriydi. Bunun da bedelini ağır ödedi. İlhan Erdost'u Mamak'ta döverek öldüren astsubay, "10 yaşındaki bebeleri zehirlediniz!" diye bağırmıştı. Onun "zehir" dediği şey, Sol Yayınları'nın Marksist klasikleriydi... Muzaffer Erdost, aynı zamanda bir düşünür, yazar, ozan ve ressamdı. Türkiye'nin toplumsal yapısını inceleyen yapıtlara imza attı. Şiirler ve öyküler yazdı.

du. İki büklüm haliyle sürekli masa başında çalışmak yoruyordu onu.

Muzaffer Erdost, kardeşinin ölüm yıldönümlerini de çok önemsiyordu. Kendince bir gelenek oluşturmuştu. 7 Kasım'larda topluca Karşıyaka'ya gidiliyor, orada İlhan'ın gömütü başında sade bir tören yapılıyordu. Muzaffer Abi, elinin ve dudaklarının titremesine karşın, hazırladığı uzun metinleri her yıl burada okumaktan vazgeçmiyordu. Aradan geçen 40 yıl içinde 7 Kasım katılımcılarının profili de hayli değişmişti. O törenlerde görmeye alışık olduğumuz Mustafa Ekmekçi, Vecihi Timuroğlu, Metin Demirtaş, Halit Çelenk, Cevat Geray ve başkaları yoktu artık. Ama her yıl yeni insanlar katılıyordu bu anma törenlerine...

7 Kasım'ların bir başka geleneği de Sol Yayınları'nın o gün yüzde elli indirimle satılmasıydı. Muzaffer Abi, o gün kitabevine gelen okurlara, İlhan Erdost hakkında basında çıkmış yazılardan oluşan bir de *"Katalog"* kitapçığı armağan ediyordu.

Muzaffer Erdost, kendini "yazarak" ifade etmeyi seviyordu. O yüzden, söyleşi için çağrıldığı etkinliklere 20-30 sayfalık metinlerle giderdi. Bazen bu uzun metinleri dinlemekten sıkılıp dışarı çıkmak isteyenler olursa da sert tepki gösterirdi! Dinleyenlere "bütünlüklü ileti" vermek gibi bir tutkusu vardı. Bu nedenle, gömüt başındaki anmalarda bile "kâğıttan okuma" alışkanlığını değiştirmedi...

Muzaffer Erdost, sol yayıncılığın ülkemizdeki öncülerinden biriydi. Bunun da bedelini ağır ödedi. İlhan Erdost'u Mamak'ta döverek öldüren astsubay, *"10 yaşındaki bebeleri zehirlediniz!"* diye bağırmıştı. Onun "zehir" dediği şey, *Sol Yayınları*'nın Marksist klasikleriydi...

Muzaffer Erdost, aynı zamanda bir düşünür, yazar, ozan ve ressamdı. Türkiye'nin toplumsal yapısını inceleyen yapıtlara imza attı. Şiirler ve öyküler yazdı. Dergiler çıkardı, sergiler açtı. Yazın alanında kalıcı işler yaptı. "İkinci Yeni" şiir akımının da "isim babası"ydı.

Zeki Sarıhan, *"Bazı insanlar ölünce dünya biraz ıssızlaşır. Önünüzü görmeye yarayan bir ışık sönmüştür. Muzaffer İlhan Erdost böyle özgün bir şahsiyetti"* diye söz etmiş ondan.

Çok yönlü bir ekin ve siyasa insanı olarak Muzaffer İlhan Erdost'un geride bıraktığı boşluk zamanla daha iyi anlaşılacaktır. Başta kızı Suları olmak üzere sevgili yeğenleri Alaz'ın ve Türküler'in acısını yürekten paylaşıyorum.

Toplum olarak Erdost'lara çok şey borçluyuz.

Şekibe Çelenk'in cenazesi omuzlarda.

SALGIN GÜNLERİNDE

■ RAHİME HENDEN

İnceden dökülür bahar yağmuru
acılarımın üstüne...
Şairim, halkımın yoksunlukları
kanatıyor yüreğimi.
Bu salgın günlerinde
yalnızca benden oluşmuyor ki dünya.
Ben halkımla varım.

Yeşil yeşil bakmasın mı eski sevgilim?
Su toprağa yürümesin mi?
Akışında yaşamın
yoğun ölümler kapıda.
Eeyy dönüp duran dünya
kaygıyla bakıyorum sana.

Nükleer enerjileriniz, atom bombalarınız
ve kimyasallarınız!
Dengeyi sağlayan hassas teraziyi
bozdunuz dünya egemenleri...
Cerattepe'de altın arıyorsunuz hâlâ
siyanürünüz yakıyor
doğa ananın bağrını.
Ağlıyor bugün doğa ana
birikmiş gözyaşlarıyla.

Elbet alacak intikamını doğa ana,
canına okudunuz çünkü yıllarca.
Şimdi, başa çıkın benimle diyor doğa.
Korkularınızla yaşayın her gün
Koronavirüs bana da bulaşırsa deyin.
Bu krizden nasıl nemalanırım;
ya iflas edersem deyin her gün?

Bu salgın günlerinde sevgilim,
yaşamın anlamı sorgulanmalı her gün;
yenik düşmeden korkulara...
Dik durabilmeli insan dediğin.
Bu, ölüm kalım savaşında;
ses yükseltmeli gerçek aydın,
saklanmamalı Koronavirüsün ardına.

Küllerinden, yeniden doğar halklar
sevişirler yine kızgın kumda.
Zifiri karanlığın sonunda
bil ki şafak söker sevgilim.
Geçer bu kırım günleri elbet
dünya güneşe doyar.
Salınır saçların özgürce
Ege kıyılarında...
Rüzgârın şarkısı yayılır,
dalgaların gümbürtüsüyle

08.04 2020, Balıklıova

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2020/HAZİRAN

VİRÜSTEN KAÇILAN GÜNLERDE Kitap Okumak-1

■ DR. ULVİ ÖZDEMİR

Türk tarihini gerçek içeriğiyle öğrenmek istiyorsak Mülkiye kökenli tarihçilerden şaşmamalıyız. Son 40 yılda Osmanlı-Türk tarih alanı, büyük ölçüde sağcı-osmanlıcı bir akımın eline geçti ve tamamen gerçekleri örtme ve sadece hikâye etme geleneği ağır bastı. Olayların derinindeki iktisadi gelişmeleri verecek bilgi birikiminden uzakta bu ekip yüzünden tarih güncel siyasetin bir aracı haline geldi. Taner Timur, Yahya Sezai Temel, Yalçın Küçük, Fikret Başkaya, Oral Sander, Sina Akşin gibi Mülkiyeli hocaların yazdıkları bu anlamda çok daha değer kazanıyor.

İnsan hayatında benzersiz deneyimlerin yaşandığı anlar vardır; üniversiteden mezun olmak, ilk işinize girmek, ilk maaşınızı almak, evlenmek, çocuklarınızın doğması, yakınlarınızda olan insanların kaybı gibi ... Covid-19 virüsü yüzünden evlere kapandığımız günler de bu türden farklı bir deneyim oldu hepimiz için. Ancak birçok alışkanlığımızdan uzak kalmak zorunda kaldığımız bu günleri kitap okumayı sevenler bir şans olarak görmüşlerdir diye tahmin ediyorum. Benim için böyle oldu, çoktandır özlemini duyduğum okuma maratonlarına girişmek için bu günler bir fırsata dönüştü. Tabii kitapçıları ziyaret etmek, yeni çıkan kitaplarla ilk elden tanışmak, onları elimize alıp incelemek, arka kapaklarında yazılı olanları okumak gibi kitapseverlerin hayatında çok önemli olan bazı alışkanlıkları ertelemek zorunda kaldık ama kişisel olarak kendi kütüphanemde uzun yıllardır "bir gün okuyacağım" diye aldığım ama doğal olarak okuyamadığım sürüyle kitabı gözden geçirme şansım oldu bu dönemde. Diyebilirim ki kendi kütüphaneme yeniden âşık oldum. Üstelik kitaplara olan aşk her zaman karşılıklı bir aşktır; siz onu sevdikçe o size daha çok şey verir.

15 Mart Pazar gününden sonra başlayan ve yaklaşık iki aydır devam eden bir tür ev hapsi sürecinde daha verimli kitap okuyabildim. Bu süre içinde sık sık "iyi ki kitaplar var" demeden bir günüm geçmedi. Çoktandır okumayı planladığım ve olağan hayatımızın akışı içinde okumaya cesaret edemediğim kitapları elime alabildim.

YALÇIN KÜÇÜK'ÜN DEVLET VE HÜRRİYET'İ

Sözünü etmek istediğim ilk kitap Yalçın Küçük Hoca'nın *Devlet ve Hürriyet*'i olacak. Yalçın Küçük Hoca'nın kitaplarıyla Bukowski'nin şiir kitapları arasında tuhaf bir benzerlik var: Okuyup bitiremiyorsunuz. Yeniden okuduğunuzda hep "ilk kez okuyorum" duygusu ile karşı karşıya kalıyorsunuz. Sürekli yeni olan bir söz bulabiliyorsunuz okuduklarınızda.

Devlet ve Hürriyet'i 2. kez okumuş oldum. Aynı satırların altını yeniden çizdim. Böylece kitabın sayfaları bir soyut tablo gibi oldu. Sadık Albayrak *Devlet ve Hürriyet* (Doğu Kitabevi, Birinci Baskı, Kasım 2017) için "Yalçın Hoca'nın tüm kitaplarının özeti" gibi bir değerlendirmede bulununca bu ikinci okumam çok daha ilginç bir okuma macerası oldu. Sadık Albayrak'ın sözü bu yolculukta hep bana eşlik etti.

Devlet ve Hürriyet özetlenemez ve anlatılamaz bir kitap. Yalçın Küçük gibi bir aydının Türkçe okuyup yazan bizim gibi insanların dünyasında var olmasının ne kadar büyük bir şans olduğunu bir kez daha gösteriyor bize. Bir tarih ve politika kitabı *Devlet ve Hürriyet*. Önsözünden başlayarak bizi şu anda yaşadığımız ülkede var olan karamsarlığın, kötümserliğin, umutsuzluğun içinden çıkartacak dinamikleri inceliyor. Böyle olunca insanlığın çok daha büyük bir kötücüllüğün, Ortaçağ'ın içinden nasıl çıkabildiğine ilişkin hikâyeyi de yeniden kurguluyor Yalçın Hoca. Bizim için bütün tarihi ve düşün adamlarının gözüyle tarihi inceliyor, tezler üretiyor, ama hiçbir zaman tarihin şimdi ve yakın gelecek için olduğunu atlamadan, geçmişi hep bugünü üreten bir güç olarak yorumlamayı unutmadan yarınımıza bağlayacak yolları da açıyor Yalçın Hoca. Bilinen paradigmaları yıkıyor; örneğin Kapitalizm-Burjuvazi-Demokrasi-Birey-Ulus Devlet zincirinin halkalarının birbiriyle ilişkisini yeniden kuruyor. Lenin ile, Marks ile diyaloglara giriyor Yalçın Hoca, eleştiri oklarını acımasızca kullanırken, gerçek bir bilim adamının nereye nasıl bakacağının ipuçlarını verirken bir bilim yöntemi dersi de veriyor. Her satırda bu açıdan bir dü-

Yalçın Küçük Hoca'nın kitaplarıyla Bukowski'nin şiir kitapları arasında tuhaf bir benzerlik var: Okuyup bitiremiyorsunuz. Yeniden okuduğunuzda hep "ilk kez okuyorum" duygusu ile karşı karşıya kalıyorsunuz. Sürekli yeni olan bir söz bulabiliyorsunuz okuduklarınızda.

şünme yeteneği el kitabı gibi bir işlev de görüyor *Devlet ve Hürriyet*. Üzerine bir tez yazılabilir. Benzersiz bir Yalçın Küçük kitabı. 3. Kez okunması gerekiyor. Tablomdaki notu 100 oldu bu kitabın da.

YALÇIN KÜÇÜK'ÜN ÇÖKÜŞ'Ü

Bu dönemde ikinci kez okuduğum ikinci Yalçın Küçük kitabı *Çöküş* oldu (Mızrak Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul, Ocak 2010). Adı ürkütücü bir kitap ama ne yazık ki ülkemizin içinde bulunduğu durumu en iyi özetleyen sözcük de bu. Bu kitapta Yalçın Küçük Türkiye'de hepimizin çeşitli yönleriyle hissettiği bir gerçeği, devlet ve toplum hayatındaki kötüye gidişin çok derinlikli ve tarihi bir analizini yapıyor. Çöküşü neredeyse Cumhuriyetin kuruluşunun hemen sonrasına kadar geri götürüp, aslında çöküşü dinselleştirme ile özdeşleştiriyor. Gerçekten de Türkiye'de dinselleştirme diyeceğimiz dönem İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında tek parti yönetiminin son hükümetleri ile başlamıştı. Bundan sonra da Kemalizm'den geriye ne kaldıysa azar azar ortadan kaldırıldığı bir uzun dönemle bugüne kadar gelindi. Bu süreci çok ayrıntılı bir analize tabi tutuyor Yalçın Hoca ve katman katman ilerleyen bir anlatım geliştiriyor: Amerikanlaşma, Türkiye'de Amerikan etkisinin oluşumu ya da Türkiye'nin Amerika kontrolüne girişi, Nato'ya giriş, dış politikada yavaş yavaş Yunan ve Arap karşıtlığı ile İsrail sempatizanlığının ortaya çıkışı hep bu anlatımın ya da tarihsel sürecin katmanları. En başından beri oluşan minimal ve maksimal Türkiye çizgilerinin karşı karşıya gelişi ve Musul'un Türkiye dışında kalışı ile billurlaşan bir Türkleştirme serüveninin öyküsü de bir başka önemli katman. Üzerinde çok şey söylenebilecek bir kitap. Çok derin, ağır izlekler var. Bunun yanısıra İstiklal Marşı'nın yazılış süreci, tekkelerin siyasette oynadığı rol gibi daha tali yollar da var. Yalçın Hoca benzersiz üslubu ve çok parlak görüş gücüyle bütün bu ayrıksı görünen olguları çok sağlam tezlere dönüştürüyor. Bir anlamda Türk tarih yazıcılığının ipliğini pazara çıkarıyor. Bu noktada şu küçük kişisel notumu ekleyeyim: Türk tarihini gerçek içeriğiyle öğrenmek istiyorsak Mülkiye kökenli tarihçilerden şaşmamalıyız. Son 40 yılda Osmanlı-Türk tarih alanı, büyük ölçüde sağcı-osmanlıcı bir akımın eline geçti ve tamamen gerçekleri örtme ve sadece hikâye etme geleneği ağır bastı. Olayların derinindeki iktisadi gelişmeleri verecek bilgi birikiminden uzakta bu ekip yüzünden tarih güncel siyasetin bir aracı haline geldi. Taner Timur, Yahya Sezai Temel, Yalçın Küçük, Fikret Başkaya, Oral Sander, Sina Akşin gibi Mülkiyeli hocaların yazdıkları bu anlamda çok daha değer kazanıyor. Doğan Avcıoğlu, Mete Tunçay ve İlber Ortaylı'yı da bu isimlere katabiliriz. Tarihsel gerçekleri dile getirmek hem bir bilgi birikimi sorunu, hem de bilimsel yönteme bağlılığı gerektiriyor.

Tabii bir de gerçekleri söyleyebilme cesareti. Yalçın Küçük Hoca ve yukarda saydığım diğer hocaların yazdıkları olmasa sadece hikâyelerden ibaret bir tarih yazınımız olacaktı. Çöküş bu anlamda *Atamanoğlu Fatih ve Tezler* dizisinin önemli bir tamamlayıcısı durumunda. Uykunuzdan uyanmak mı istiyorsunuz? Mutlaka okunmalı. Çöküş, çökmemek için de okunmalı tabii. Okuduğum kitaplar tablosunda verdiğim not 100 üzerinden 100. Yazdığım küçük not ise şöyle: *"2. Okuyuşumda da müthiş. Tampon konusunu toparlayan bir kitap yapmak zorunlu."* Gerçekten de Yalçın Hoca'nın "Tampon Devlet" çözümlemesi değişik kitaplarına dağılmış durumda. Bu çözümlemeleri ayrı bir kitapta toplamaya gönüllü olacağım sanırım. Bu da bu kitabı okurken kendime verdiğim bir söz oldu. Gerçekliğin yoğunluğundan insanın gözü kamaşabilir mi? Evet; bu kitap bunu düşündürttü bana.

UMBERTO ECO'NUN PRAG MEZARLIĞI

Umberto Eco, sadece derin tarih bilgisini kullanabileceği form olarak yazmıyor romanlarını, olay örgüsü, kurgu ve tipler yaratma açısından da usta bir yazar olduğunu ortaya koyuyor. Kurgusal olayları gerçek tarihi olaylar arasına ustaca yerleştirmeyi başarıyor. Bunun yanı sıra her romanına bir alt katman olarak ince bir mizah örtüsünü de zekice yerleştiriyor. Ama son dönemde okuduğum *Prag Mezarlığı* (Doğan Yayıncılık, 18. baskı, Ağustos 2011), başından itibaren bütün bu yönlerden ustalığını konuşturduğu bir metin olsa da *Gülün Adı* ya da *Faucault Sarkacı*, hatta *Sıfır Sayı* kadar hoşuma gitmedi. Romana bir yerden sonra o kadar çok kişi giriyor ki takip etmek zorlaşıyor. Eco bu romanda aslında Avrupa'daki Yahudi karşıtlığının izini sürüyor bir bakıma. Efsaneler, dedikodular, kör inançlar ve bağnazlıkla beslenen Yahudi karşıtlığının ve Yahudi karşıtlarının eleştirisi giderek bir parodiye dönüşürken, bu karşıtlığı o kadar yoğun işliyor ki romanında, eleştiri ironiye, ironi parodiye dönüşüyor. Söz oyunu yapmıyorum. Neredeyse Yahudi karşıtı bir metin örüntüsü var romanda. Bu karşıtlığı ince bir alayla ve eleştiri çerçevesinde yaptığını anlıyorsunuz ama eleştirilen tavra ve düşünceye bu kadar çok yer verilmesi giderek reklamın kötüsü olmaz mantığıyla bir Yahudi karşıtlığı resmigeçidi gibi bir akışın romana egemen olmasına yol açıyor. Abartı her zaman mizaha yaklaştırır ve bu romanda da bu oluyor. Ancak bu ironik yaklaşım o kadar yoğun ki bir noktadan sonra amaçladığının ötesine geçip eleştiri çerçevesini yıkıyor.

Romanın bir başka izleği de gizli örgütler, masonlar ve komplo teorileri ... *Faucault Sarkacı*'da çok ustaca yaptığı gibi Eco, tarihin kendi dinamikleri içinde akışına paralel olarak altta bu yapıların ördüğü farklı bir oluş/akış katmanı yaratıyor. Bu noktada da aynı şekilde o kadar abartıyor ki, gerçek tarih her defasında daha üst bazı güçlerin biçimlendirdiği bir akış haline geliyor. Bu anlamda bizim caddelerde aktığı haliyle gözlemlediğimiz, gerçek sandığımız tarihin, aslında yüzeyin altında, kanalizasyonlar ağında farklı dinamiklerin, bazı bilinçli güçlerin çabalarının bir ürünü olduğunu iddia eden ve günümüzde çok alıcısı olan komplo teorilerinin eleştirisi de giderek bir parodiye dönüşüyor. Aslında bu abartı, komplo teorilerinin saçmalığına bir vurgu olarak var romanda, bunu anlıyorsunuz ama tıpkı Yahudi karşıtlığının resmigeçit boyutunda romanda boy göstermesi gibi, bu abartı bir noktadan sonra ironiyi öyle bir noktaya taşıyor ve sınırlarından taşırıyor ki ironinin parodisi dediğim boyut ortaya çıkıyor. Okuduğum kitaplarla ilgili oluşturduğum tablomda 100 üzerinden 90 verdim kitaba. Kısa notum ise şöyle: *"Bir romandan beklenen her şey vardı. Ek olarak Eco'nun muhteşem kurgusu ve malumatfuruşluğu ... Ayrıca harika mizahı eklenmeli."* Ama her şeye rağmen bir Umberto Eco romanı. Okunmaya değer mi? Evet. Umberto Eco'nun en iyi romanlarından biri mi? Hayır.

Umberto Eco, sadece derin tarih bilgisini kullanabileceği form olarak yazmıyor romanlarını, olay örgüsü, kurgu ve tipler yaratma açısından da usta bir yazar olduğunu ortaya koyuyor. Kurgusal olayları gerçek tarihi olaylar arasına ustaca yerleştirmeyi başarıyor. Bunun yanı sıra her romanına bir alt katman olarak ince bir mizah örtüsünü de zekice yerleştiriyor.

George Ryley Scott'un kitabı bu alanda yazılmış ve Türkçe'ye çevrilmiş en yetkin kitap. Tüyler ürpertici sayfalar ve görsel malzeme var. Avrupa seyahatlerimde mümkün olduğunca Ortaçağ müzelerini gezerim. Örneğin Almanya'da, Danimarka'da ve son olarak Sırbistan'da, Belgrad'da işkence aletlerinin sergilendiği müzeleri görme fırsatım oldu. İnsanın insana ettiğini görmek müthiş bir deneyimdi. İnsanın bütün umutları kayboluyor neredeyse.

GEORGE RYLEY SCOTT'UN İŞKENCENİN TARİHİ

Çoktandır elimde okunmayı bekleyen bir kitaptı George Ryley Scott'un yazdığı *İşkence'nin Tarihi* (Dost Kitabevi Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, Mayıs 2003) Yalçın Küçük Hoca'nın *Devlet ve Hürriyet*'ini okurken bu kitabı da okumanın tam sırası diye düşündüm. Çünkü Yalçın Hoca'nın kitabında günümüzle Ortaçağ arasındaki benzerliklerden yola çıkılarak çok geniş bir Ortaçağ çözümlemesi var. Ortaçağ denilince de Kilise'nin egemenliği, skolastik düşünce, dinsel fanatizm, insanların yoksulluğu, düşün dünyasındaki körleşme ve Engizisyon'la sembolleşen iğrenç işkence uygulamaları gibi konular geliyor akla. George Ryley Scott'un kitabı bu alanda yazılmış ve Türkçe'ye çevrilmiş en yetkin kitap. Tüyle ürpertici sayfalar ve görsel malzeme var. Avrupa seyahatlerimde mümkün olduğunca Ortaçağ müzelerini gezerim. Örneğin Almanya'da, Danimarka'da ve son olarak Sırbistan'da, Belgrad'da işkence aletlerinin sergilendiği müzeleri görme fırsatım oldu. İnsanın insana ettiğini görmek müthiş bir deneyimdi. İnsanın bütün umutları kayboluyor neredeyse. Kitabın başından sonuna kadar çok dikkatlice üzerinde durulması gereken bölümler var. Daha en başında Scott "bir daha böyle olmaz" yaklaşımını eleştirerek başlıyor -ki bu korkuya ve gerçekçi yaklaşıma katılmamak olanaksız. Tek sorun kitabın piyasada bulunamaması. Dost kitabevi belki de Türkiye'nin en iyi kitabevi ama bir yayınevi yayınladığı kitapların izini sürmeli ve baskısı tükenenlerin yeniden yayınını gözetmeli. Bu, bir yayınevinin okuyucuya karşı sorumluluğudur. Özellikle böyle önemli kitapların mutlaka yeni baskıları yapılmalı. Daha önce Braudel'in *Maddi Uygarlık*'ının da başına aynı şey gelmişti. Neyse ki İmge Yayınevi geç de olsa bu kitapların baskısını yapmıştı. *İşkencenin Tarihi*, bence alanında bir klasik. Okuduğum her kitabı listelerken 100 üzerinden yaptığım puanlamadan 100 tam puan aldı. Tablomdaki küçük notta ise şunlar yazıldı: *"Moral bozucu bir konu ama insanlığın gerçek yüzünü göstermesi bakımından konuyu çok iyi işleyen bir kitap. En kısa zamanda yeni baskısına kavuşuruz umarım. İnsanlığın karanlık yönünü vurgulamak, bu yönü tamamen köreltme arayışında ve çabasında bize yardımcı olacak bir etken. İşkencesiz bir dünya insanca yaşamın ilk adımı olmalı."*

ANTOİNE DE SAİNT-EXUPERY'NİN KÜÇÜK PRENS'İ

Eve kapandığımız bu dönemde nihayet okuyup bitirdiğim bir diğer kitap da Antoine De Saint-Exupery'in Küçük Prens'i oldu. (Bendeki baskı, Eksik Parça Yayınları, Şubat 2016. Çevirmen Azra Erhat, Önsöz: Feridun Andaç.) Üstünde çok konuşulan ve belki de Türkiye'de değişik yayınevlerinden en fazla baskısı yapılan kitap Küçük Prens. Üniversiteden sevdiğim eski bir arkadaşım hediye edince okuma zamanı geldi diye düşündüm. Büyük beklentilerle başladım ama tıpkı Marquez'in Yüzyıllık Yalnızlık'ı gibi pek beklediğimi bulamadım. Beni çok etkilemedi. Bunu itiraf etmek bile bir açıdan utandırıyor beni, çünkü o kadar çok övüldü, yükseltildi, basıldı ve üzerinde konuşuldu ki, kendini beğenmeye zorluyor insan böyle kitapları okumaya başladığında. Belki de bu zorlamanın yarattığı bir perdeyi aşamadım; olabilir. Üzüldüm beğenemediğime.

Hayatımızda okunacak ve tekrar okunacak kitapların hep var olması dileğiyle...

ŞARAP FIÇISI

■ GÜLÇİN YAĞMUR AKBULUT

Merhaba sabahımın selamı
denizimin dalgası merhaba
dalasım var sularına
dalıp da çıkmayasım var

Şarabın fıçısında sabahladım
gözlerim yangın yeri
serin bir gölge arıyorum
göğümün üzerinde
serin bir gölge arıyorum
sığınacağım bulut yok

Ömrü şefkat olana
kavgalar sorulur mu
bir mola yeridir dünya
aşk ile gezene
ah bir gelebilsen
duyabilsen sesimi

Yazdığım şiirler de
Isıtmıyor artık
üşüyen yanlarımı
ah sağanak yağmurum
tutabilsem ellerinden

Orhan Veli Kanık'ın Şiiri

■ SABAHAT TÜRER

Orhan Veli Kanık insanın çok sıradan duyarlıklarını gündelik dile yaklaşan yeni bir şiir diliyle duyurmak istese de onun şiiri gerçek bir aydının, bir kültür adamının yaratısıdır. **Orhan Veli'nin bazı şiirlerinde gerçek şiir tadını buluruz, bazı şiirlerinde de onun dünyayı umursamaz gibi görünen tutumunu bıraktığına, insanın sorunlarını önemsediğine tanık oluruz.**

Şiirimizde *Birinci Yeni* diye de bilinen *Garip* akımı 1940'lı yıllarda epeyce ilgi çekti. Bu akımın belki de en etkin üyesi Orhan Veli Kanık'dır. Orhan Veli Kanık 13 nisan 1914'de İstanbul'da doğdu. İlköğrenimine Galatasaray Lisesi'nde başladı, müzikçi olan babasının Ankara'ya atanması nedeniyle öğrenimini Ankara Gazi Lisesi'nde sürdürdü. Liseyi 1933'de bitirdi, bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okudu. Ankara'da PTT Genel Müdürlüğü'nde çalıştı. Gelibolu'da yedeksubaylığını yaptıktan sonra 1945'de Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'na girdi. 1947'de bu görevinden ayrıldı, yazar ve çevirmen olarak yaşamını sürdürdü. 1 Ocak 1949'da yayımlamaya başladığı *Yaprak* dergisini haziran 1950'ye kadar çıkardı. Ankara'da belediyenin kablo döşetmek için kazdığı çukura düşüp ayağından yaralandıktan dört gün sonra 14 kasım 1950'de İstanbul'da beyin kanamasından öldü. Dostları onun anısına 1 şubat 1951'de *Son yaprak* adlı tek sayılık bir dergi çıkardılar.

Orhan Veli'nin ilk şiirleri 1936'da

Varlık dergisinde yayımlandı. Orhan Veli Kanık arkadaşları Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat Horozcu'yla 1941'de yayımladığı *Garip* adlı şiir kitabıyla daha sonraları *Birinci Yeni* diye de adlandırılacak olan şiir akımını başlatmış oldu. *Garip*'in ikinci baskısı 1945'de yalnızca Orhan Veli'nin şiirleriyle çıktı. Şairin dört şiir kitabı daha var: *Vazgeçemediğim* (1945), *Destan gibi* (1946), *Yenisi* (1947), *Karşı* (1949). Bu kitaplara girmeyen ilk şiirleri ve son şiirleri 1951'den sonra birçok defa basılan *Bütün şiirleri* adlı kitaplarda toplandı.

Orhan Veli Kanık eleştiri yazıları ve öyküler de yazdı, çeviriler yaptı. La Fontaine'in fabl'lerini şiirleştirerek çevirdiği iki ciltlik *La Fontaine'in masalları*'nı 1943'de yayımladı. Nasreddin Hoca'nın yetmiş iki fıkrasını da şiirleştiren Orhan Veli *Nasreddin Hoca hikayeleri*'ni 1949'da çıkardı. Orhan Veli Kanık'ın düzyazıları ölümünden sonra yayımlandı.

Orhan Veli ve arkadaşlarının yeni şiir arayışı suya sabuna dokunmadan şiir yazmak isteyenlerin ilgisini çekti. Gündelik dille de şiir yazılabilir anlayışı yaygınlaştı. Orhan Veli'yi öykünenler şiirde çarpıcı söyleyişlere ve şaşırtıcı buluşlara yöneldiler. Öykünücüler onun kadar donanımlı olmadıkları için insanı enine boyuna tartışmayan insanın sorunlarına eğilmeyen yüzeysel bir şiir, şiir olmayan bir şiir yaygınlaştı ve benimsendi.

ŞİİRSELLİKTEN GÜNDELİK DİLE GARİP ŞİİRİ

Orhan Veli eski şiirimizin de batı şiirinin de inceliklerini kavramış aydın bir kişidir. İlk şiirleri 1936'da *Varlık* dergisinde yayımlanır. 1939'dan önceki şiirlerinde fransız simgeci şairlerinden etkilendiği görülür. Bu şiirlerinde zaman zaman Mehmet Ali Sel takma adını kullanmıştır. Orhan Veli'nin ilk şiirleri daha sonra karşı çıkacağı bir anlayışla yazılmış "şiirsel" diyebileceğimiz şiirlerdir. Orhan Veli'nin yeni şiir arayışı 1939'dan sonra belirginleşir. 1941'de *Garip* yayımlanır, böylece Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat yeni bir şiirin temellerini atarlar.

Orhan Veli Kanık *Garip*'in 1941'deki ilk baskısı için yazdığı önsözde ölçünün ve uyağın okurun belleğine yardım etmek için bulunmuş olduğunu, giderek ölçülü uyaklı yazmanın şiire özgü bir dil oluşturduğunu söyler. Genellikle insanların şiir dilinin konuşma diline benzememesi gerektiğini düşünmelerinden yakınır. Orhan Veli'ye göre "*Bugünkü dünyayı dolduran insanlar yaşamak hakkını mütemadi bir didişmenin sonunda buluyorlar. Her şey gibi şiir de onların hakkıdır onların zevkine hitap edecektir. (..) // Yeni bir zevke ancak yeni yollarla yeni vasıtalarla varılır. (..) Yapıyı temelinden değiştirmelidir*". Bir söz sanatı olan şiirde anlam önemlidir, halk kolayca anladığını sever. Orhan Veli şiirde dizeci anlayışa karşı çıkar, onun görüşüne göre "*Şiir öyle bir bütündür ki bütünlüğünün farkında bile olunmaz*". Şiirde yeniyi arayan Orhan Veli Kanık eski şiirin özelliği saydığı "şairane" olanı da bırakmak gerektiğini belirtir, şiirsellikten arınmış bir şiir arayışını önerir. Şiirsellikten kurtulmak isteyen *Garip* akımının şairleri halk işi bir şiir yazabilmek için şiir dilini gündelik dile dönüştürmeyi denerler.

1945'de Orhan Veli yalnızca kendi şiirlerini yayımladığı *Garip*'in ikinci baskısında *Garip için* başlığıyla yeni bir önsöz yazmıştır. Bu önsözde *Garip*'i herkesten önce kendine karşı savunmak istediğini, ondaki kusurları

Orhan Veli'nin ilk şiirleri 1936'da Varlık dergisinde yayımlandı. Orhan Veli Kanık arkadaşları Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat Horozcu'yla 1941'de yayımladığı Garip adlı şiir kitabıyla daha sonraları Birinci Yeni diye de adlandırılacak olan şiir akımını başlatmış oldu. Garip'in ikinci baskısı 1945'de yalnızca Orhan Veli'nin şiirleriyle çıktı. Şairin dört şiir kitabı daha var: Vazgeçemediğim (1945), Destan gibi (1946), Yenisi (1947), Karşı (1949).

en iyi kendinin bildiğini söyler, toplumun ilerleme çabasının dili de geliştirdiğine dikkat çeker. Şiir üzerine, şiirdeki değerler üzerine görüşlerini yazmak ister gibi bir tutum alsa da bilgince sözler söylememek için bundan vazgeçmiş görünür. Görüş bildirmek yerine soru sormayı seçerek önsözü bir belirsizlikte sonlandırır: "*Bugüne gelinceye kadar bir sürü şeyler söylenmiş. Ama gerçek olarak ne söylenmiş?* (..) *Sanattan bahsetmek de sanatla uğraşmak gibi kaçınılmaz şifa bulmaz bir hastalık mı yoksa?*"

HALKA YAKIN ŞİİR ARAYIŞI

Orhan Veli'nin ilk şiirleri çok derinlikli olmasalar da şiirsellikle örülmüşlerdir. Örneğin *Gün doğuyor* şiiri bir gündoğumunu tanıtlarken okurda hoş duygular uyandırır: "*Dili çözülüyor gecelerin. / Gölgeler kaçışıyor derine. / Alıp sihrini bilmecelerin: / Gün doğuyor şehrin üzerine. // (..) Toprak kımıldıyor yavaş yavaş, / Gün doğuyor şehrin üzerine; / Bembeyaz gece çiçeklerine / Sabahla düşüyor bir damla yaş. // Ve bir deniz hücumu halinde /Gün doğuyor şehrin üzerine.*" Onun ilk şiirlerinde sıradan insanın duygu dünyasını yansıtan ama şiirsellikten uzak olmayan dizelere raslarız. Şair *Açsam rüzgara* şiirinde "*Açsam rüzgara yelkenimi; / Dolaşsam ben de deniz, deniz. / Ve bir sabah vakti, kimsesiz / Bir limanda bulsam kendimi*" dizeleriyle çok sıradan bir duygusallığı dile getirir. *Mahallemdeki akşamlar için* şiirinde mahalleye inen akşamı duyurur: "*Kırmızı, uzak damlarda bir serinleme, / Uyanır gündüz uykusundan evler, / Kapılarda işleri ellerinde / Kadınlar giyinip kocalarını bekler.*" Orhan Veli'nin bestelenmiş şiirleri de vardır. "*Felah bulmadı bir türlü derd ü mihnetten*" dizesiyle başlayan *Şarkı*'sını Refik Fersan, "*Dem bezm-i visalinde heba olmak içindir*" dizesiyle başlayan *Şarkı*'sını Suphi Ziya Özbekkan bestelemiştir.

Orhan Veli Kanık'ın yeni şiir arayışı *Garip* yayımlanmadan önceki birkaç yılda yazdığı şiirlerde belirir. Şair örneğin *Manzara* şiirinde şiiri kuracak ögeleri ardarda sıralayıp bunları şiirleştirmeden bırakmış gibidir: "*Karşı evin arkasından ay doğdu. / Akşam serinliği çıktı. / Tramvay sesleri geliyor, / Deniz kokusu geliyor uzaktan. / Manzaradan pek fazla mütehassisim.*" *Bizim gibi* şiirindeki şu dizeler ilk okuyuşta okuru yadırgatabilir: "*Arzulu mudur acaba / Bir tank, rüyasında? / Ve ne düşünür tayyare / Yalnız kaldığı zaman?*" *Garip*'deki şiirlerde şairin ilginç buluşlarla yeni bir şiir dili oluşturmaya çalıştığını görürüz. *Kızılcık* şiirini okuyalım: "*İlk yemişini bu sene verdi, / Kızılcık, / Üç tane; / Bir daha seneye beş tane verir; / Ömür çok, / Bekleriz; / Ne çıkar? / // İlahi kızılcık!*"

Şair *Garip*'den sonraki kitaplarında da bu yeni şiir dilini sürdürür. Şiirinde belki alaycı belki şakacı diye niteleyebileceğimiz bir söyleyiş öne çıkar. Orhan Veli halka yakın olmak daha doğrusu halka yakın görünmek adına şiiri bile bile elden kaçırmak ister gibi durur. Onun pekçok şiirinde şiirsellikle şiirsizlik içiçe geçmiş izlenimini verir: "*Hanginiz bilir, benim kadar, / Karpuzdan fener yapmasını; / Sedefli hançerle, üstüne, / Gülcemal resmi çizmesini; / (..) Bunca yılın Halimesi'ni / Hanginiz bilir, benim kadar, / Memnun etmesini? // Değirmende ağartmadık biz bu sakalı!*" (*Vazgeçemediğim*'de *Sakal*), "*İşim gücüm budur benim, / Gökyüzünü boyarım, her sabah, / Hepiniz uykudayken. / Uyanır bakarsınız ki mavi. // (..)*

Garip Üçlüsü Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday ve arkadaşları Şinasi

Bir baş düşünürüm başımda, / Bir mide düşünürüm midemde, / Bir ayak düşünürüm ayağımda, / Ne haltedeceğimi bilemem." (*Karşı*'da *Dalgacı Mahmut*).

SIRADAN DUYARLIKLARIN ŞİİRİ

Orhan Veli'nin şiirinde yaşadığı dönemin insan ve doğa görünümlerini de buluruz: *"Gün olur, alır başımı giderim, / Denizden yeni çıkmış ağların kokusunda / Şu ada senin, bu ada benim, / Yelkovan kuşlarının peşi sıra"* (*Karşı*'da *Gün olur*), *"Dikilir Köprü üzerine, / Keyifle seyrederim hepinizi. / Kiminiz kürek çeker, sıya sıya; / Kiminiz midye çıkarır dubalardan; / Kiminiz dümen tutar mavnalarda; / Kiminiz çımacıdır halat başında; / Kiminiz kuştur, uçar, şairane; / Kiminiz balıktır, pırıl pırıl; / Kiminiz vapur, kiminiz şamandıra; / Kiminiz bulut, havalarda; / Kiminiz çatanadır, kırdığı gibi bacayı, / Şıp diye geçer Köprü'nün altından; / Kiminiz düdüktür, öter; / Kiminiz dumandır, tüter;"* (*Karşı*'da *Galata köprüsü*).

Orhan Veli *"Sizin için, insan kardeşlerim, / Her şey sizin için;"* dese de bize insanı açan şiirler yazmaktan kaçar gibidir, herkesin rahatça anlayacağını düşündüğü sıradan duygusallıkların şiirsel olmayan kuru şiirini yazmayı dener. Gene de karşı çıktığı şiirsellikten kaçamadığı şiirleri vardır. *Garip*'deki *Anlatamıyorum*'da ince bir şiirsellik çıkar karşımıza: *"Ağlasam sesimi duyar mısınız, / Mısralarımda; / Dokunabilir misiniz, / Gözyaşlarıma, ellerinizle?"* *Karşı*'daki *İstanbul'u dinliyorum* da Orhan Veli'nin şair duyarlığını yansıtan unutulmaz şiirlerindendir: *"(..) İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı; / Bir kuş çırpınıyor eteklerinde; / Alnın sıcak mı, değil mi, biliyorum; / Dudakların ıslak mı, değil mi, biliyorum; / Beyaz bir ay doğuyor, fıstıkların arkasından / Kalbinin vuruşundan anlıyorum; / İstanbul'u dinliyorum."*

Orhan Veli Kanık insanın çok sıradan duyarlıklarını gündelik dile yaklaşan yeni bir şiir diliyle duyurmak istese de onun şiiri gerçek bir aydının, bir kültür adamının yaratısıdır. Orhan Veli'nin bazı şiirlerinde gerçek şiir tadını buluruz, bazı şiirlerinde de onun dünyayı umursamaz gibi görünen tutumunu bıraktığına, insanın sorunlarını önemsediğine tanık oluruz.

Orhan Veli ve arkadaşlarının yeni şiir arayışı suya sabuna dokunmadan şiir yazmak isteyenlerin ilgisini çekti. Gündelik dille de şiir yazılabilir anlayışı yaygınlaştı. Orhan Veli'yi öykünenler şiirde çarpıcı söyleyişlere ve şaşırtıcı buluşlara yöneldiler. Öykünücüler onun kadar donanımlı olmadıkları için insanı enine boyuna tartışmayan insanın sorunlarına eğilmeyen yüzeysel bir şiir, şiir olmayan bir şiir yaygınlaştı ve benimsendi. Şiirin ne olup ne olmadığını tartışmadan özel bir şiir dili oluşturmayı düşünmeden yaşama şairce bakma yatkınlığını kazanmadan şiir yazan daha doğrusu şiir yazdığını sanan şairler çıktı ortaya. Bu şairler şiire her şeyin girebileceğini ama şiirsel olarak girebileceğini göremediler, şiirimizin düzeyini iyice aşağıya çektiler.

Orhan Veli Kanık'ın şiiri şiirimizde bir dönüm noktasıdır. Onun şiir anlayışını enine boyuna araştırmamız ve tüm yönleriyle tartışmamız gerekir. Orhan Veli'nin şiirini olumlu olumsuz özellikleriyle değerlendirmek şiirimizin gelişim koşullarını anlamak açısından yararlı olacak, ufkumuzu genişletecektir.

Şair Garip'den sonraki kitaplarında da bu yeni şiir dilini sürdürür. Şiirinde belki alaycı belki şakacı diye niteleyebileceğimiz bir söyleyiş öne çıkar. Orhan Veli halka yakın olmak daha doğrusu halka yakın görünmek adına şiiri bile bile elden kaçırmak ister gibi durur. Onun pekçok şiirinde şiirsellikle şiirsizlik içiçe geçmiş izlenimini verir.

CUMHURİYET ÖNCESİ VE SONRASI
Müzik ve Devlet İlişkisi

EKREM ATAER

Aristides, (2. yüzyıl) musiki hakkında kapsamlı bir kitap yazmış ve kitabın içinde "İhtirasları Tedavi Etmek İçin Musiki" başlıklı bir bölüme yer vermiştir. İhtiraslar meyanında yazar, melankoliyi, üzüntüyü ve sıkıntıyı ele almakta, bunların büyük akıl bozukluklarına neden olabileceklerini belirtmektedir. **Teofrates ve Platon'un akıl hastalıklarına karşı, Romalı hekim Asclepiades'in ise psişik sıkıntılara karşı musikiyi kullandığını biliyoruz.**

Bu yazıyı yazıp yazmamak arasında çok gittim geldim. Toplumda öylesine oturmuş tabular vardır ki bunların yeni ya da eski, geçmiş ya da gelecek adına olması aslında pek de bir şey değiştirmez. Karpuz gibi ortadan ikiye yarılan, bir tarafın diğerini yok saydığı ya da usulen kaçamak selamlar verdiği toplumlarda; derinlemesine tartışamamak ciddi bir sorun. Din-tarım toplumlarındaki feodal buluşmaların "örgütlenme" sanıldığı düzlemlerde, her yerde her şeyi yazıp çizemiyor, konuşamıyorsunuz. Hele ki bizde... İşçi dersen komünist, ulusal kimlikten dem vursan faşist, dinden kelâm et gerici, sorgulamaya kalk ateistsin... *"İktidar bunu iyi yaptı!"*nın karşıtı yandaş, muhalefete göz kırpsan çapulcu ve liste böyle uzar gider. Kısacası senden tek istenilen şey ***"Benim gibi düşün!"***dür. İktidarı, muhalefeti, Cumhuriyet'i, Osmanlı'yı, tarihi, peygamberi, Atatürk'ü, Stalin'i, kanunları, adaleti, töreleri, gelenekleri, dini, diyaneti, Alevilik'i, Sünnilik'i, mezhepleri, Nâzım'ı, Necip Fazıl'ı, Yılmaz Güney'i, Menderes'i, içinde bulunduğun partiyi, başkanı, müdürü, vekili hiçbir şeyi sorgulama, sorma ve hatta üzerinde bile düşünme düşüncesi hâkimdir. Sorgularsan bizden değilsin ve hatta karşı tarafa çalışıyorsundur. O kadar çok "tanrı" var ki bu memlekette, kimi vicdanlarla, kimi yasalarla, kimi korkuyla, kimisi de sopayla korunur durur yıllardır. Antik Yunan tanrılarını kıskandıracak kadar da kalabalık ve güçlüdür mübarekler. Aslında bazılarının tanrılaşma hoşuna gitse de büyük bir çoğunluğu bu istemsiz dönüşümün içinde bulurlar kendilerini. Talihsizdirler ve çoğul yalnızlıkların kahramanları olmaya mahkûmdurlar. Müritler mutlaka "şeyhlerini uçurmak" isteyeceklerdir; şeyhi uçmayan mürit boşa kürek çekiyor hisseder kendini. Uçmayan şeyhe de şeyh denmez zaten?

Bir taraf evveli bilmez, diğeri ahiri görmez. Onun içindir ki yıllardır sürer gider bu hengâme. Birçok yanlı-yanlış bilgi ve dogmalarla dolu bir süreçtir bu aslında.

Osmanlı'dan ne kadar kaçarsan Cumhuriyetçi, Cumhuriyeti biraz eleştirmeye kalksan Osmanlıcı ve hatta yetmez gericisindir. Zamanında da bu tartışmaları açmış ve objektif açılımlar, değerlendirmeler üzerine iki kelâm etmiş olsaydık; hem tarihi pasta dilimi gibi kesme mantığını egemen kılmaz hem de bugün ortalığı, geçmiş adına gevezelik eden cehl-i mürekkebe teslim etmek zorunda kalmazdık. Kanımca bu durum maalesef, Cumhuriyet'imizin hastalıklı tarafı ya da yüksek dozda alındığı için ciddi yan etkilerinden biridir.

İlber Ortaylı ile bir sohbetimizde aldığım öneri şuydu: "Ş***ekerim ne biliyorsan yaz, çiz, anlat ama ben bu cır cır öten cehl takımıyla uğraşmaktan artık yoruldum...***"

OSMANLI'DA DURUM VE DEVLET ERKÂNI

İmparatorluğun ilk yıllarından beri yönetim erkinin ve maiyetinin, sanatla ilgili olması neredeyse temel eğitim kuralı halindedir. "Osmanlı Eğitim Sistemi" öncelikle devletin askeri ve sivil alanlarını oluşturan yönetim kademeleri için nitelikli insan yetiştirme düşüncesine bağlıdır. Sistem, saray ve halk mektepleri şeklinde iki temel damardan yürüse de imparatorluktaki eğitim sistemi toplumun bütün katmanlarına hiçbir zaman yayılamamıştır. Bırakın merkeze yakın, gezginci aşiret ve köylerde, kalabalık halkın yaşadığı büyük şehirlerde bile eğitimden yararlanma payı yok denecek kadar azdır.

Merkeze bağlı saray mektepleri ve eyaletlere-sancaklara bağlı halk mektepleri ile süregelen eğitimin taşıyıcı kolonlarından birinin de sanat ve özellikle müzik olduğunu görüyoruz. Tekke-zaviye-sıbyan mektepleri, iptidâiler, sultaniler, husûsiler ve medreseler eliyle yürüyen halk eğitiminde, özellikle dergâhların, folklor ve edebiyatın gelişmesine büyük katkısı olduğu yadsınamaz. Başta Mevlevi ve Bektâşi dergâhları olmak üzere birçok besteci, hanende–sazende ve halk ozanları, şair ve edipler bu eğitim kurumlarından çıkmıştır. Selçuklu'dan Osmanlı'ya geçen medreseler (ders çalışılan yer) sonraları cami ile ilişkilendirilince dine dayalı eğitim kurumları olarak tanımlanmıştır. Bugünden baktığımızda mutlaka yetersiz ama dönemi içinde son derece önemli olan bu kurumlar süreç içinde özelliklerini kaybetmiş ve 18. yy. sonrasında özellikle 19. yy'da yeni bir modele doğru hareketlenmiştir. Bizim dikkatimizi çeken bu kurumların birçoğunda meşk eğitiminin olduğu, mutrîb heyetlerinin yetiştiğidir.

Sarayda ve saray çevresinde durum biraz daha farklı tabii. 4 ayrı eğitim kurum ve modellerinin hemen hemen tamamında sanat ve özellikle müzik eğitimini görüyoruz. Bu kurumlar:

- Şehzâdegân Mektebi
- Meşkhâne
- Acemioğlanlar Mektebi
- Enderûn mektebi

Özellikle Enderûn'a 2. Murat döneminde; dinsel bilgiler dışında, tefsir, hadis, fıkıh, miras hukuku, şiir, müzik icra ve enstrüman; hendese

(geometri), riyaziye (matematik), coğrafya, kelâm, mantık, felsefe ve belâgat (konuşma ve ikna sanatı) dersleri eklenmiştir.[1] Fatih Sultan Mehmet döneminde bu dersler, çeşitlenmiş ve yabancı dil eğitimi de dikkat çekmiştir.

ŞİFAHANEDE MÜZİKLE TEDAVİ

Şimdi gelelim asıl konumuza... Mûsıkiye... Bizde yıllardır "musikî" terimi geleneği, "müzik" ise moderniteyi temsil etmiştir. Benim yıllarca kişisel tercihim Fransızca köke bağlı "musique" olmuştur. Sanırım 9 sanat perisinin (mousa) musikî kelimesinde daha kestirme ifade edildiğine inanıyorum, ama bu yalnızca kişisel bir tercih.

Osmanlı saraylarında padişah ve yönetim kadrosunun mutlaka ve mutlaka bir sanat alanına yönlendiğini biliyoruz. Şiir ve edebiyattan tutun da müziğe kadar, küçük el sanatlarından tutun da kaligrafiye kadar mutlaka bir alan ile ilgilenmişler; yalnızca dönemlerini değil, bugünü de etkileyecek üretimler yapmışlardır. Bunlardan ilk dikkati çeken Sultan II. Bayezid'tir.

1447-1512 yılları arasında yaşayan ve imparatorluğun sekizinci padişahı olan II. Bayezid şair, hattat ve besteci-icracı müzisyendir. Döneminde birçok bilim insanını ve sanatçıyı maaşa bağlamış, ciddi devlet desteği sağlamış ve sanatçı-bilim insanları için resmi bir fon ayırmıştır.

Çağatay Lehçesini ve Uygur alfabesini çok iyi bilir. Kristof Kolomb'un Amerika'yı fetih öncesindeki finansör arayışlarında başvurduğu padişahtır. Leonardo Da Vinci ile Haliç üzerine yapılması istenen köprü müzakereleri ise dikkate değerdir. Bilime ve bilim insanlarına önem veren bir yönetim anlayışı vardır. Günümüzdeki Galatasaray Lisesi (Galata Sarayı Ocağı) onun döneminde kurulmuştur. Felsefe ve kozmografya (astronomi) ile uzun yıllar ilgilenmiştir. Hattat ve aynı zamanda iyi bir şair olduğunu biliyoruz. Şiirlerini 'Adni' mahlası ile yazmıştır. Şiirlerinden 124 adedini kapsayan basılı bir de "Divân"ı vardır.

Sultan II. Bayezid besteci, icrâcı ve müzisyendir. Eserlerinden 8 tanesi günümüze ulaşmıştır. Akıl hastalıklarının musiki ile tedavisi onun zamanında başlatılmıştır. Selçuklu Şifahaneleri'nden sonra Osmanlı'daki ilk Darüşşifâ olan Edirne Darüşşifâsı'nı yaptırmıştır. Medreset-ül Etıbba (Tıp Medresesi) ve Şifahane (Hastane) olarak iki bölümde oluşturulan Darüşşifa'da özellikle müzikoterapi (müzikle tedavi) uygulamaları dikkate değerdir.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi Edirne faslında şöyle anlatılmaktadır: *"Merhum ve Mağfur Bayezid Veli Hazretleri, vakfiyesinde hastalara deva, dertlere şifa, divanelerin ruhuna gıda ve defi seva olmak üzere, 10 adet hanende ve sazende tayin etmiş ki; üçü hanende, biri neyzen, biri kemancı, biri musikarcı, biri santurcu, biri çengi, biri çeng santurcu, biri udçu olup haftada üç kez gelerek hastalara ve delilere musiki faslı ederler. Allah'ın emriyle, nicesi saz sesinden hoşlanır ve rahat ederler."* Darüşşifa'nın medrese bölümündeki musikî odası ise ayrıca dikkate değerdir.

Aristides, (2. yüzyıl) musiki hakkında kapsamlı bir kitap yazmış ve kitabın içinde ***"İhtirasları Tedavi Etmek İçin Musiki"*** başlıklı bir bölüme yer vermiştir. İhtiraslar meyanında yazar, melankoliyi, üzüntüyü ve sıkıntıyı ele almakta, bunların büyük akıl bozukluklarına neden olabileceklerini belirtmektedir. Teofrates ve

Sultan II. Bayezit

Platon'un akıl hastalıklarına karşı, Romalı hekim Asclepiades'in ise psişik sıkıntılara karşı musikiyi kullandığını biliyoruz.

Sultan Bayezid'in bu bilgilere sahip olduğunu, pratikte uygulamalarından, yöntemlere yakınlığından ve bunları geliştirerek devam ettirmesinden anlıyoruz. Ayrıca, Selçuklu ve Osmanlı döneminde gelişimini sürdüren müzikoterapi geleneğinin kaynağını Kindî (ö.866?), Ebûbekir Zekeriyâ er-Râzî (ö.925), Farabi (ö.950), İbn Sina (ö.1030), Safiyyûddîn el-Urmevî (ö.1294), Abdülkâdir-i Merâgi (ö.1435) gibi bilim-sanat üstadlarının eserlerinden öğrendiğini de söyleyebiliriz.

Sultan 2. Bayezid'in en bilinen eserlerinden biri olan Evc Saz Semaii'ni aşağıdaki linkten dinleyebilirsiniz.

https://www.youtube.com/watch?v=Bi19GboNL5k

(DEVAM EDECEK)

[1] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Cilt-II, Ankara Türk Tarih Kurumu Yayını, 1975, s.520-521.

ADSIZ'DA YEDİ GÜN

GÜNCEL İLE TARİH KAVŞAĞINDA KİMLİK ARAYIŞI

Adsız'da Yedi Gün, Filiz Elasu, Roman, Siyah Beyaz Yayıncılık, Ocak 2019, 270 sayfa.

Yedi günde kendi olma yolculuğunda kendini bulma, köklerini toprağını bambaşka bir gözle, tiranlar değil insan gözüyle tanıyıp anlamayı başarıyor Salih... Biz de onunla birlikte ufkumuzu genişletiyoruz, tarihin taşlarına basarken yanıyor, anlıyor, düşsel seslerimize kulak veriyoruz. **Felsefeyi günlük sohbetin içinde nasıl yoğurduğumuzu hiç anlamadan ilerliyoruz. Sorgulama dehlizlerinden yakıcı güneş ışığına varıyoruz. Gözümüzü kamaştıran gerçeğe uyduruyoruz adımlarımızı...**

Filiz Elasu'nun yazdığı bu roman, son sözleri netlik ve netleşmek olan bir babanın cenazesiyle açılıyor. Açılıyor diyorum, çünkü roman kurgusu dışarıdan içeriye ve geçmişten geleceğe doğru açılan katmanlardan oluşmakta. Bu katmanların kurgulanışında hayali karakter Ses de var. Roman kahramanı Salih'i Ses'in de yardımıyla hem biz tanıyoruz hem de Salih kendini tanıyor. İlk sayfalar açıldıkça, anlatım dilindeki şiirsel diyebileceğimiz yüreğe dokunuşlarla karşılaşıyoruz: "Çocukluk böyle bir şey olmalıydı, kendi güneşini içinde taşıyan, yaşamı, dokunduğu her şeyi parlatan bir şey..."

Yazarımız, Salih'i antik yörelerde gezdiren çocuktaki (Neşet) bilgeliği tanımlarken: "Ama asıl ilginç bulduğu, bu küçük insanın sadece ezberlemekle kalmayıp bilgiyi yeniden üretebilmesi, kendi çevresiyle, doğasıyla öğrenmiş oldukları arasında köprüler kurabilmiş olmasıydı" diyor. Bu bilgelik dolu kişiliği ise yaşlı bir dedeye değil, genç bir çocuğa yakıştırıyor yazarımız; bize belki de geleceğin güzel insanlarını, genç insanları işaret ediyor.

Salih tarihsel yerleri gezerken tarihi sorguluyor, resmi tarihin dışında kalan gerçeğin izini merakla sürüyor. Neşet ve Ses, Salih'i gerçeğe doğru olan bu yolculukta bilgiyi felsefeyle yoğurarak ilerletiyorlar. Salih, açılan sayfalarda acılardan gerçeği damıtarak yürüyor.

Yedi günde kendi olma yolculuğunda kendini bulma, köklerini toprağını bambaşka bir gözle, tiranlar değil insan gözüyle tanıyıp anlamayı başarıyor Salih... Biz de onunla birlikte ufkumuzu genişletiyoruz, tarihin taşlarına basarken yanıyor, anlıyor, düşsel seslerimize kulak veriyoruz. Felsefeyi günlük sohbetin içinde nasıl yoğurduğumuzu hiç anlamadan ilerliyoruz. Sorgulama dehlizlerinden yakıcı güneş ışığına varıyoruz. Gözümüzü kamaştıran gerçeğe uyduruyoruz adımlarımızı...

İKTİDARIN ADLARI DEĞİŞTİREN KORKUSU

"Akan su gibi temizleyen, berraklaştıran, netleştiren... Akış, değişim aslında. Değişimden bahsediyorsun, zamanın gücünden..." Sakın yazarımızın felsefeye açılan sayfalarda sizi sıkıcı üst düzey ifadeler ile yoracağını sanmayın. Kurgu bile ben buradayım diye bağırmadan bağlanıyor akışa... Yazar bu işi ustalıkla yapabilecek yetkinliğe erişmiş olduğundan bize önce göze ilişen bir nesneyi anlatıyor. Akan bir su gibi... Oradan çağrışımla ilerleyerek süreci, algıyı, bilinci ve değişimi kavrıyoruz.

Bir çocuğun ölümü tanımlamasına yazar çocuk gözüyle bakıyor: "Demek ölüm böyle bir şeydi, insanın kulaklarının duymadığı, gözlerini açamadığı bir şey..." diyor. Daha ne desin!

Bazen de Salih aracılığıyla biz de kendimizi sorguluyoruz. Acaba bilgi mi, önyargı mı aklımızdaki? "Bilgi zannettiği şey önyargıdan başka bir şey değildi."

Yazarın ifadelerindeki zaman zaman şiirsele kaçışın örneklerinden birini daha paylaşayım: "Mezar taşları arasında gezinen, gölgesi evlerin üzerine vuran geçmişin sessizliği miydi yoksa?"

Salih'in köylerde dolaşırken, Anadolu'nun "Adsız" bir yerinde Aziz Nikos mezarını türbe olarak ziyaret edenlere şaşarak "adını bile değiştirmemişler" demesi üzerine aldığı yanıt ile aydınlanıyoruz: "Adları ya iktidarlar değiştirir ya da korku..."

Üstelik birkaç sayfa sonra: "Düğüm noktası nerede biliyor musun, dinlerin iktidarın bir aracı haline gelmesinde ya da iktidarla dinin aynılaşmasında..."

Hazır iktidardan söz açılmışken: "İktidar olan her şey çürüyor ve çürütüyor, bir dini bundan muaf tutamazsın."

İşte en öz olan katmana doğru açılıyoruz artık: "Aklın görmesi yeterli değildir, eyleme geçmesi gerekir, o da yaşama arzusuyla, sevgiyle olur." Romanda aşkı tutkuyu en doğal haliyle aktarıyor yazarımız. Nuray karakteri Anadolu tanrıçalarını çağrıştıran naiflikle kendini yansıtıyor. Hep içi sıkılıyor doğaya kaçarken...

Ölümle, cenazeyle netlik kaygılarıyla başlayan romanda bir düğüne doğru gidiyoruz; netleşerek tanıyarak yüzleşerek... Hiç içimiz sıkılmıyor...

EVİN OKÇUOĞLU

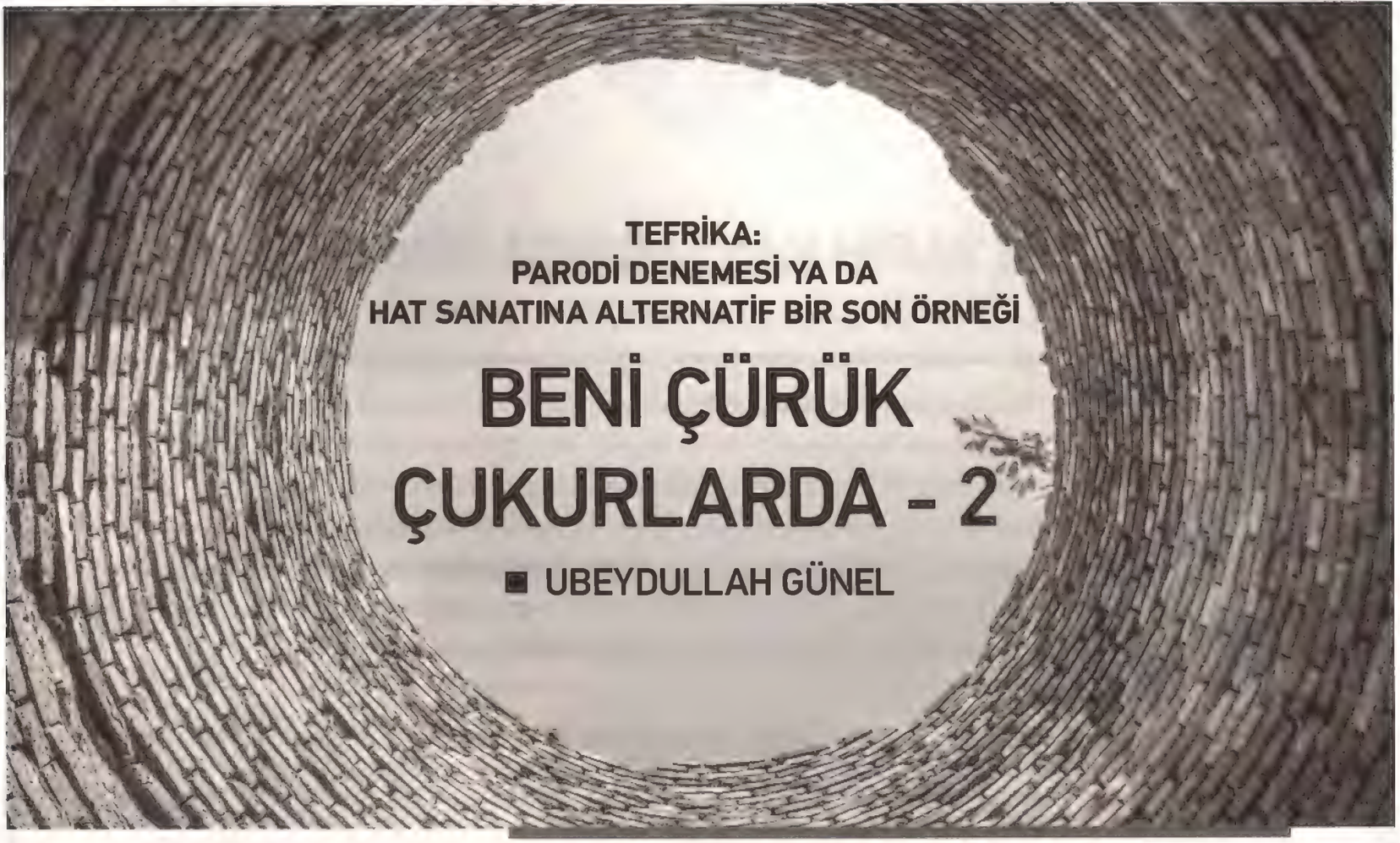

TEFRİKA:
PARODİ DENEMESİ YA DA
HAT SANATINA ALTERNATİF BİR SON ÖRNEĞİ

BENİ ÇÜRÜK ÇUKURLARDA - 2

■ UBEYDULLAH GÜNEL

Derken Sabriye içeri girip Nurdiyar'a baktı ve ağzını yüzünü buruşturarak iğrendi, iğrenirken ekşimeye, ekşirken acıkmaya, acıkırken dümdüz bir sesle, "Ne oldu bu kıza, çöp tenekesine mi düştü acaba?" deyip duruyordu.

Anasının bakışları arasında koca bir lağım faresine dönüşüveren Nurdiyar da neler olup bittiğinin farkında değildi, kulaklarından çıkan ıslak pisliklere bakıp bakıp ağlıyor, bir yandan da kulağını kaşıyor, kaşıdıkça diğer kulağından pislikler akmaya devam ediyordu.

Sabriye ise acıkan karnını bahçede patlıcan kebabıyla doyuruyor, doyuruyor doyurmasına ama yetmiyor üstüne kuyu kebabı yapıp pembe bir sis içerisinde tüm sokağı kokuya boğuyor, boğdukça daha da boğası geliyordu.

Derken artık patlayacak kadar yediğine kanaat getirdiğinde kalan birkaç parça bol baharatlı eti Nurdiyar'a götürmeye karar verdi. O anda birkaç kere, Yarabbi bu nasıl bir kokudur Allah'ım sen günah yazma, diye iç geçirdi. Sonra kapıyı açmaya yeltendi yeltenmesine ama ne olduysa oldu şeytan dürttü ve gidip odanın sundurmaya bakan penceresinden tabağı hızlıca uzatıp pencereyi kapatarak geri çekildi. Pencere kasasına yapışmış ıslak kulak pisliğinin eline bulaştığını görünce iğrenerek tuvalete koştu, koştu ve koşup da yetişene kadar hem alttan hem üstten ne yediyse çıkardı.

Nurdiyar ise yattığı yerden bol baharatlı kebapları almaya yeltendi, yeltendi de tabağı tutamadı, tutamayınca daha da yekindi, yekinince daha da terledi, terleyince daha da kokuverdi, kokuverince kulak kirleri azdı, azdı ve her yana yayıldı, yayıldıkça ağladı Nurdiyar, yayıldıkça ağladı. Daha sonra artık ne olursa olsun deyip yerinden kalktı, hapur şupur bol baharatlı kebabı ısırmaya, ısırdıkça çiğnemeye, çiğnedikçe şapırdanmaya, şapırdandıkça yutmaya, yuttukça öğütmeye, öğüttükçe acıdan terlemeye, terledikçe kokmaya başladı. Koktukça koktu, koktukça koktu.

Sabriye istifra etmekten önce kıpkırmızı olmuş, sonra mosmor olmuş,

Sabriye istifra etmekten önce kıpkırmızı olmuş, sonra mosmor olmuş, daha sonra da pespembe olmuş yüzünü aynada görünce dondu kaldı; doğurduğu güne lanet etti, küfretti, öyle küfretti ki sesi kısıldı. **Hatta öyle çok küfretti ki sağındaki ve solundaki melekler yazmaktan yoruldu, yoruldu ve yazmayı bırakıp Sabriye'yi boğmaya başladılar.**

daha sonra da pespembe olmuş yüzünü aynada görünce dondu kaldı; doğurduğu güne lanet etti, küfretti, öyle küfretti ki sesi kısıldı. Hatta öyle çok küfretti ki sağındaki ve solundaki melekler yazmaktan yoruldu, yoruldu ve yazmayı bırakıp Sabriye'yi boğmaya başladılar. Sabriye boğuldukça hırıltılar yükseldi, köpükler çıktı, sarımtırak kar tanesi baloncuklar saçıldı ağzından. Derken kendini tuvaletten salona atınca burnuna vuran o kokuya dayanamayıp bahçeye attı kendini, istifra sonrası boşalan safra kesesinin acılığıyla rastgele bir oraya yürüdü, bir buraya, bir oraya yürüdü bir buraya.

Nereye yürüdüğünü bilmeden, fırının yanındaki yeşilimtırak leğene doğru yürüdü, sonra çamaşır deterjanlarına, sonra bulaşık deterjanlarına, maşrapaya, lazımlığa, en sonra da yavru bir köpek çığırtkanlığının hevesiyle ilgiyle baktı. Aynı ilgiyle dönüp peçkanın altına odun atmaya, kırk kere okunmuş suyu çeşme suyuna katmaya, kattıkça katmaya başladı. Evdeki bütün güğümleri kazanları ortaya döküp bu mübarek suyla doldurmaya, doldurdukça kaynatmaya, kaynattıkça kahkaha atmaya başladı.

Sonra sular kaynarken evde ne kadar başörtüsü, yazması varsa topladı getirdi ağzını yüzünü burnunu kapattı da kapattı. Derken bahçede maşrapayı unuttuğunu fark etti. Bahçeye çıkınca nasıl olduysa oldu oradan geçen Fatma, Sabriye'yi bu halde görünce merakı kamçılandı, beti benzi soldu, gözleri alacalandı, avuçları kaşındı, sırtı taraçalandı. Sabriye de Fatma'yı görünce işte orada nasıl olduysa oldu ağzından her bir şeyi kaçırıverdi, ne var ne yoksa anlatıverdi. Fatma köpek öldüren cigaralık çekercesine içini çekti, çekerken elini ağzına yapıştırıverdi, kimseye söylemeyeceğine yeminler etti, çocuklarının ölüsünü öpüverdi, kocasının leşini serdi. Sonra mahcup mahcup eğildi de aşağı mahalledeki Hüsniye'nin kocasının yediği bokları, üst kat komşusu Zülbiye'nin yasak aşkını usulcacık fısıldayıverdi.

Derken Sabriye bir anda irkildi, irkilince Fatma'yı dürteledi. "Kızı yıkayacaktım, leş kokuyor içerisi!" deyip kalkmaya yeltendi, yeltendi de kalkamadı. Fatma onu tuttuğu gibi oturttu yerine. "Sakın," dedi, "sakın! Böyle şeyler aceleye gelmez. Allah ne yazdıysa odur. Biraz dur hele. Belli mi olur, belki bunda da vardır bir hayır."

"Öyle mi diyorsun kız," dedi Sabriye. Der demez de kalktı, peçkanın üstündeki mübarek suyla çay demleyip tel dolaptan tinerci düşlerindeki avuç ıslaklığında çekirdekleri çıkarıverdi. Çıkarır çıkarmaz da iki kadın günlerce sürecek bir konuşmanın başlangıcına oturdular.

Fatma eve gittiğinde Nurdiyar'ın başına gelenleri ballandıra ballandıra öyle bir anlattı ki İdris kahkahadan küçük dilini yutacak kıvama geldi. İdris güldükçe Fatma anlattı, İdris güldükçe tekrar anlattı. Anlattıkça güldü İdris. Derken en sonunda, "Lan sus, iyice bokunu çıkardınız! Öyle koku mu olurmuş! Sokun suyun altına geçer!" dedi sertçe.

"Valla ben bilmem, anası olacak o yelloz Sabriye söyledi bana da!" dedi.

"Hamama gitsin, hamama. Koku moku kalmaz!" dedi yine İdris.

Fatma divanın köşesine ilişti, söylediğine söyleyeceğine pişman oldu, bütün heyecanı sönümleniverdi. "Aman nereden evlendim, bununla da iki dakika konuşulmuyor," diye mırıldandı.

Ne olduysa oldu, hangi melek veyahut cin yetiştirdiyse Fatma'nın mırıldandıkları İdris'in bir kulağından fısır fısır giriverdi.

"Sabahtan akşama kadar malak gibi yatıp instagramda facebookta dolanıp duruyorsun, bu saçma sapan hikâyeler hep onların neticesi! Bir daha hikâye paylaştığını görürsem o parmaklarını kırarım!" deyiverdi. Sonra birden canı dil çekmiş gibi, hem de bir defa değil, birkaç defa dilini ısırdı. Birden ayağa kalktı, dilsiz uşaktan ceketini alıp, "Ben kahveye gidiyorum," diyerek hızlıca çıktı.

O yokuş yukarı çıktıkça bok kokulu bahçenin önünden geçerken ürperdi, irkildi, iğrendi ve en sonunda ne olduysa oldu kayboldu gitti. İdris'i bir hamlede yutan yokuş bir anda sıcakla kavruldu, kiremitler, pencereler, ağaçlar, evler, odalar, duvarlar, insanlar ve haliyle Nurdiyar kavruldukça kavruldu ve koku daha da beter arttı, arttıkça yerlere kulak kirleri saçıldı, saçıldıkça koku daha da arttı.

Sabriye o sırada mandalı burnunda, karyolaya yaslanmış oturuyordu; belli mi olur Nurdiyar bir manyaklık edip banyoya gider, suyun altına girip yıkanmaya kalkar diye nöbet tutuyordu. Hele gece gece sıcak suyu açması olmayacak işler açardı başlarına, cinleri musallat eder, başlarını bin bir türlü belaya sokardı.

Derken kapı açıldı, açıldı açılmasına ama içeri Zafer girdi. Sabriye Zafer'i görünce boynuna atıldı, bir kez daha ballandıra ballandıra anlattı da anlattı. O anlatırken Zafer çocuk düşlerinin salındığı kahvelerdeki kül tablalarında kararmış dişlerini göstere göstere inledi, aksırdı, esnedi ve uykunun kapısına vardı.

Zafer'den ses seda çıkmayınca, "İyi madem," dedi Sabriye. "Birkaç gün bekleyelim ellağam!"

(SÜRECEK)

Gazeteciler
NİÇİN TUTUKLANIYOR?

■ BAŞAR YALTI

Araştırmacı gazetecilik yapan tutkulu (tutuklu değil) gazetecilerin, "Tek Adam" yönetiminin tepkisini çeken çalışmaları arasında yaygın yolsuzluk olaylarını ortaya çıkartmaları önemli yer tutuyor. Ancak gazetecilere yönelik operasyonu tetikleyen asıl nedenin, toplumdan gizlenen bilgi ve olayların kamuoyu önüne taşınması, iktidarın örtülü şekilde servis ettiği haberlerin arkasındaki gerçeklerin ortaya serilmesi olduğu anlaşılıyor.

Gazetecilere yönelik olarak sürdürülen operasyonlar bu kez, yirmiye yakın gazetecinin gözaltına alınması ve çoğunun tutuklanmasıyla sonuçlandı. Türkiye'de yargının bağımsız ve tarafsız olmadığı, siyasal iktidar tarafından yönlendirildiği yönündeki ciddi bulguların varlığı karşısında, gazetecilerin tutuklanmasının; "kuvvetli suç şüphesi" nedeniyle yargının görevini yaptığı ya da iktidar sözcülerinin dediği gibi, "onlar gazeteci oldukları için tutuklanmadılar" söylemleriyle açıklanamayacağı ortada.

Öyleyse gazeteciler niçin gözaltına alınıyor ve tutuklanıyor?

Bu sorunun yanıtı büyük ölçüde, tutuklanan gazetecilerin kimliklerinde saklı.

Araştırmacı gazetecilik yapan tutkulu (tutuklu değil) gazetecilerin, "Tek Adam" yönetiminin tepkisini çeken çalışmaları arasında yaygın yolsuzluk olaylarını ortaya çıkartmaları önemli yer tutuyor. Ancak gazetecilere yönelik operasyonu tetikleyen asıl nedenin, toplumdan gizlenen bilgi ve olayların kamuoyu önüne taşınması, iktidarın örtülü şekilde servis ettiği haberlerin arkasındaki gerçeklerin ortaya serilmesi olduğu anlaşılıyor.

"Tek Adam" yönetimi; içeride kutuplaşma, dışarıda yalnızlaşma, Suriye'deki hamlelerin boşa çıkması, şehitler tartışması, göçmen sorunu, Libya'da olup bitenler, FETÖ borsası, yolsuzluk dosyası, ekonomik verilerle oynanması, hukukun sonlanması gibi "itibar" sarsıcı olumsuzlukların duyulmasını ve tartışılmasını istemiyor. Halkın gerçekleri öğrenmesi anayasal bir hak ama iktidar için kendi gerçekleri daha önemli. Toplum üzerindeki gücünü ve denetimini yitiren "Tek Adam" yönetimi için sorgulayan akıl ve kişiler tehlikeli. Çünkü sığındıkları son kale olan milliyetçiliğin surları gerçeklere direnemiyor, çatırdıyor. Bu ise iktidarı daha saldırgan yapıyor. Sonuç olarak iktidar, FETÖ döneminde olduğu gibi yargı sopasına sarılıyor.

Milletvekili Ahmet Şık, Av. Yiğit Akalın, Barış Pehlivan ve Av. Hüseyin Ersöz "Adalet Sarayı" önünde.

İDEOLOJİ RIZA ÜRETEMEZSE SOPA DEVREYE SOKULUR

Düşünür Louis Althusser'a göre siyasal iktidarlar 'devletin ideolojik aygıtları'nı (basın, polis, okul, aile, cami/kilise, mahkemeler..) kullanarak kendi ideolojilerini topluma kabul ettirmeye, topluma inandırmaya çalışırlar. Bu aslında bir tür 'toplumsal rıza' üretimidir. Devletin ideolojik aygıtları toplumsal hayatın her alanında bulunduğundan, bunlar eliyle, yurttaşlar ve toplum, iktidar ideolojisinin özneleri olarak kolayca biçimlendirilir. Yani iktidar, üzerinde hüküm süreceği "uysal" öznesini kendisi üretir.

Ancak aydınlanma devrimi, bireyin devlet karşısındaki konumunu özgürlükler yönünde değiştirip aklı öne çıkartınca, siyasi iktidar olgusu da değişime uğradı. Moderniteyle birlikte feodal yapılar ve dinin etkisi azalmaya başladı. Foucault, *"çobanları Tanrı olunca, insanlar siyasi bir anayasaya ihtiyaç duymuyorlardı"* demişti. Aydınlanma devrimiyle ortaya çıkan yeni siyasal iktidar modeli, yurttaşı özneleştirirken aynı zamanda özgürleştirerek, haklarını güvenceye alan anayasal bir düzene sıçratmıştı. Ama iktidar olgusunun özü değişmedi. Yurttaşın siyasal iktidarla arasındaki ilişkisi, bu kez ideolojilerin (iktidar hedeflerinin) benimsetilmesi yöntemi seçilerek yeniden kurgulandı. Devletin ideolojik aygıtları, meşruluk (rıza) üretimini ikna yoluyla (liberalizm) sağlamaya öncelik verecekti ama bu yolla sonuç alınamazsa zor kullanmaktan kaçınılmayacaktı. Tarih, iktidar ve yurttaş ilişkisini hep bu şekliyle not etmiştir. Türkiye'de de

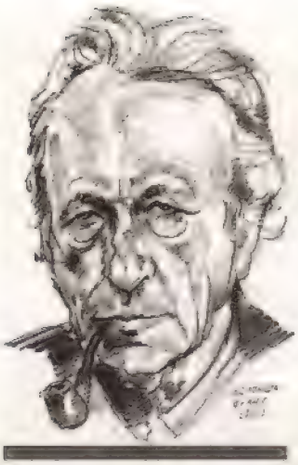

Düşünür Louis Althusser'a göre siyasal iktidarlar 'devletin ideolojik aygıtları'nı (basın, polis, okul, aile, cami/kilise, mahkemeler..) kullanarak kendi ideolojilerini topluma kabul ettirmeye, topluma inandırmaya çalışırlar. Bu aslında bir tür 'toplumsal rıza' üretimidir.

olan budur. Toplumsal onayını yitiren iktidar meşruluğunu zor kullanarak, gözdağı vererek üretmeye çalışmaktadır.

İktidar; bir grubun, bir sınıfın çıkarını hayata geçirebilmek için toplumun diğer kesimleri üzerinde bilinçli olarak uygulanan bir egemenlik tarzıdır. Bu nedenle siyasal iktidarlar somut gerçeklikle ilgilenmezler, kendi gerçeklerini inşa etmeye çalışırlar. Platon'un mağara alegorisinde olduğu gibi, zincirlenmiş insanlara (topluma) gölgeyi (kendi gerçeğini) hakikat gibi sunmaya çalışırlar. "Truman Show" filminde olduğu gibi, iktidarın allayıp pullayarak sunduğu sanal ortamda gerçeği yaşadığınızı zannedersiniz.

EKONOMİK ÇIKMAZ YALANLARI BOŞA ÇIKARIYOR

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), 2002 yılında, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik krizden de yararlanarak; Avrupa Birliğine katılma sürecini hızlandıracağı, demokrasinin önünü açacağı, hukukun üstünlüğünü sağlayacağı, temel hak ve özgürlükleri genişleteceği yönündeki aldatıcı ama yaygın bir propagandanın etkisiyle iktidara geldiğinde arkasına dinci muhafazakârların dışında liberal "aydınların", sermayenin ve "Batının" desteğini almıştı. Ancak kısa bir süre sonra sözde özgürlükçü AKP gitti, yerine tek sesli, siyasal İslamcı, otoriter karakterli bir AKP iktidarı geldi. 2017 referandumu ile de "Tek Adam" yönetimi anayasallaştı. Yeni AKP'nin destekçileri olarak da dinci muhafazakârlar, iktidardan beslenenler ve "ulusalcı yetmez ama evetçiler" kaldı.

Ancak hayallerin de bir sonu vardır. Türkiye bugün mevcut iktidarın düşlerinin sonuna geldiği bir sürece girmiş görünüyor. İktidarın beslendiği bütün olgular etkisini yitirmiş durumda. Din sömürüsü artık etkili olmuyor. Camiler boş. Yoksulluk yardımları kimseye yetmiyor. Milliyetçiliğin karın doyurmadığı, 'Çılgın Projeler'in parlak cazibesinin ağır ekonomik bedellerle ödendiği, yaratılan hayal dünyasının sonuna gelindiğini herkes görüyor. Medyayı silah, gazeteciyi tetikçi olarak kullanma yöntemi sonuç vermiyor. İktidar gündem yaratamıyor, yarattığı gündemlerin ise ömrü uzun olmuyor, çoğu ters tepiyor. FETÖ "öcüsünün" inandırıcılığı kalmadı. İktidar, neye el atsa artık başarısız oluyor.

Kısacası yama dikişi tutmuyor.

İşte böyle bir ortamda gazetecilerin suyu bulandırması yolsuzlukları ortaya çıkarması, gerçeklerin söylendiği gibi olmadığını kamuoyuna göstermeleri kabul edilemez bir suç ve vatan hainliği olarak gösteriliyor. Tehdit devreye giriyor. Cezaevi yolları, gazetecilerin kaderi oluyor.

Tarihin öğrettiği bir gerçek vardır: İktidarlar şiddetin dozunu en çok yıkılıp giderlerken artırırlar. Tıpkı en koyu karanlığın aydınlığa en yakın zaman olduğu gibi...

BİR SU ŞİŞESİYLE NELER YAPILIR?

■ BARIŞ TERKOĞLU

Niyet, suçu bulmak değil, yaratmaksa bu soruların bir anlamı yok. Sizi hapsetmek için sebep aranıyorsa kanun kitabı uzatılıp genişletilebilir. Sizi susturmak, kaleminizi kırmak için mahkemeler bahane kılınabilir.

Akşamdan avukatıma haber verdim. Sabah gözaltına alınacağımı, ardından tutuklanacağımı söyledim. Kapı çaldı, açtım. ***"Bekleyin, giyinip geliyorum"*** dedim. Kuşkusuz beni şaşırtan, İstanbul Emniyeti'nde girdiğim hücrede altı çizilerek okunup bırakılmış Fahrenheit 451 ile karşılaşmak oldu. Okumayı zor eden bir karanlıktı. Bitirmeye çalıştım. Zorbalığın, sansürün, kitap yakılan bir dünyanın değerlerini ne güzel anlatıyordu.

Hani *"bu anı sanki yaşamıştım"* deriz ya... İşte onlardan biri buydu. Dünyaya aklınızla bakıyorsanız saatin zembereğinin kurulduğunu görürsünüz. Artık zilin çalacağı anı beklemek kalmıştır. Bu da öyle bir zamandı.

FETÖ'NÜN MİRASINI TAŞIYANLAR

9 yıl önce Fethullahçıların bizi hapse atmak istediğini biliyorduk. Bugün de iktidar içinde yargıyı etkileyebilecek gücü olan çeteler aynı şeyi istiyordu. 9 yıl önce ilk olarak harekete geçen Fethullahçıların elindeki gazeteler, televizyonlardı. Bugün ise iktidar içindeki çetelerin medyası, sosyal medyadaki beslemeleri aynı işi yapıyordu. Artık sadece, FETÖ'nün bıraktığı mirası, adını değiştirerek bir madalya gibi taşıyan yeni yargı mensuplarının harekete geçmesi kalmıştı. İşte bahsettikleri haber, kurulan tezgâhın bahanesiydi sadece.

Nasıl olabilir; Kendi memleketinden uzakta şehit olan bir MİT mensubunun cenazesi devletin gizli bilgisi sayılabilir? Günlerdir Türkiye'nin konuştuğu, Cumhurbaşkanı'nın kürsüden ilan ettiği, Meclis'te bir vekilin adını soyadını açıkladığı, köy muhtarının bile sosyal medya hesabında şehidin fotoğrafıyla paylaştığı bir bilgi mahrem ilan edilir?

MİT Başkanı'nın oğlunu evlendirmesi haber olurken, düğünün fotoğrafları, katılanlar paylaşırken, nasıl olur da şehit olan personelin cenazesi yasak kabul edilir? Görev başındaki MİT mensuplarının güvenliği için çıkarılmış bir kanunun, artık vatan toprağının altında olan bir istihbaratçı ile ne ilgisi var?

Niyet, suçu bulmak değil, yaratmaksa bu soruların bir anlamı yok. Sizi hapsetmek için sebep aranıyorsa kanun kitabı uzatılıp genişletilebilir. Sizi susturmak, kaleminizi kırmak için mahkemeler bahane kılınabilir.

HAPİSHANE DE BİR SEÇİMDİR

Ben mi?

Dışarıdayken bana hapishaneyi en çok hatırlatan şey, plastik su şişesinin kıvrılma sesiydi. Orada bir çöp tenekesine düşünmeden atarsınız. Burada ise çok şey yaparsınız. İçine çoraplarınızı, çamaşırlarınızı, su ve deterjanla atar da sallarsanız çamaşır makinesi olur. Bir sopanın ucuna asar da kaldırırsanız spor aleti. Duvar diplerine dizerseniz çıtırtının gürültüye dönmesini önler. Güneşin altında bekletirseniz ılık banyo yardımcısıdır. Onunla delikler kapatılır, yangına karşı hazırlık yapılır. Bir plastik şişe her şeye yeniden başlamanın aracıdır.

Hapishane de bir seçimdir. İnsanın tercihlerinin sonucudur. İstanbul'da deniz kenarında bir yalıda toplanmış Fethullah artıklarının arasında olmaktansa, hapishanede yalnız kalmak ahlaki tercihtir. Mahkemede, kurulmuş bir düzenin cüppeli zabiti olmaktansa ayakta savunma yapan bir savaşçı olmak hukuki bir tercihtir. Çakallarla tezgâh kurmaktansa karıncalarla yaşamak insani bir tercihtir. Tüm devrimler bu tercihleri yapanların eylemlerinin ürünüdür.

Yalnızlık mı? Betona bakıp beton, demire bakıp demir olmuyorsanız, yalnızlık dünyayı değiştirmenin başlangıcıdır, başlangıcıdır sadece.

Cumhuriyet,
9 Mart 2020

Gerçeklerden ŞAŞMAMAK VEYA ŞAŞMAK

■ FİKRET İLKİZ

Bazı gerçekleri bilmemiz ve yaşadıklarımızın gerçek olduğuna inanmamız gerekiyor. Türkiye'de ifade özgürlüğü yoktur ve iletişim özgürlüğü kısıtlanacaktır. Karantina günlerinde internet ortamında iletişim; forum ve tartışma platformları görüş alışverişinin özgür ortamda kullanılabildiği etkili bir paylaşım alanı haline dönüşmüştür. Bu alanda yaratılan özgürlük korunmalıdır. İletişim özgürlüğü hepimizin hakkıdır.

Hangisidir tercihimiz? Seçimimiz nedir?

Karantina günlerinde medya üzerinde baskının artması gelecekte olacakların habercisidir. Gazeteciler üzerindeki karantinadan bütün iktidarlar fevkalade memnun kaldılar...

Gerçekten, gerçekleri öğrenmek istiyor muyuz? Oyunlardan mı gerçeklerden mi yanayız?

Gerçekten sosyal medyada düşündüklerimizi açık açık yazmak, habere, bilgiye, gerçeklere ve düşüncelere ulaşmak niyetinde miyiz?

Ortada kocaman bir gerçek duruyor. Gazeteciler hapis, televizyonlarda görüş açıklayanlar suçlu, gazeteciler "suçlu" olanları susturmadıkları için suçlu, siyasal iktidardan yana haber vermezlerse kötü ve işsiz bırakılmalı, gazetelerin ilan paraları kesilmeli ki muhalif yayınlar çöksün, gazeteciler kamu görevlilerinden birini haber yaparsa terörist sayılıyor...

Gazeteciler haber yaptıkları için değil, terörist oldukları için tutuklular ve "başka suçlardan" yargılanıyorlar! Bu bir masal mı, oyun mu, acı bir gerçek mi? Masal mı dinleyeceğiz yoksa gerçeklerden yana mıyız?

Çok zor biliyorum, bir bedeli vardır ve olacaktır. Bütün siyasal iktidarlar şimdiki zamanı biriktirir, sonraki zamanlarda biriktirdiklerini "suç işlediniz" diye aleyhinize geçmişteki sözlerinizi, yazılarınızı, sosyal medya paylaşımlarınızı, telefon konuşmalarınızı, siyasal yaşamınızı, inançlarınızı, sosyal ve kültürel yapınızı "delil" diye önünüze koyar.

Buna rağmen, geleceğin suçluları olma baskısıyla korkutularak ve hissettirilen "suçlusunuz" algısıyla potansiyel mahkûmlar sayılarak kendi cezaevimizi kendimiz mi inşa ediyoruz yoksa? Kabahat bizde mi?

"Evet ama onlar da çizmeyi aşıyorlar" mı diyeceğiz, "lakin biraz yazılarında daha özenli olmalılar, bu kadar da sert yazılmaz", "yazdıkları haber maksatlı", "pek beğenmedim, biraz da tarafsız bir gözle bakmalı", "niçin böyle haber verdiklerini biliyorum..." diye diye; "fakat...", "ama...", "lakin...", "ancak..." ile başlayan cümleler kurarak bizlere çizilmiş sınırlar içine kendi kendimizi biz hapsetmiş olmuyor muyuz? Bu kelimelerle doldurduğumuz yaşamımızda düşünmeye, yazmaya, çizmeye, paylaşmaya böylece alıştırılmış ve baskıları, cezaları, tehditleri, tutuklulukları içselleştirmiş ve meşrulaştırmış olarak üzerimizden oynanan oyunların seyircisi olmuyor muyuz?

Seyirci olmak sanki bir seçenekmiş gibi cüzdanı kabarıklar saflarına geçmenin bahanesi kolaydır; ne yapalım başka çare kalmadı teslimiyetiyle mi yaşamalıyız?

HUKUKA BAĞLI DEVLETİ BİZ KURARIZ

İletişim hak ve özgürlüğümüze biraz da biz, biz kendimiz sahip çıkmalıyız. Temel haklar ve özgürlüklerimizin omurgası olan ifade özgürlüğü bizlerindir. Sahip çıkmaktan başka çare yoktur yerine; hiçbir şeyi küçümsemeden, söylenecek sözümüzü hep birlikte söylemekten, türküleri ve hayatı paylaşmaktan, yazdıklarımıza, görüşlerimize ve ifade özgürlüğümüze birlikte sahip çıkmaktır çaremiz. Hukukla, insan haklarına ve hukuka bağlı devleti bizler kurarız.

Bazı gerçekleri bilmemiz ve yaşadıklarımızın gerçek olduğuna inanmamız gerekiyor.

Türkiye'de ifade özgürlüğü yoktur ve iletişim özgürlüğü kısıtlanacaktır.

Karantina günlerinde internet ortamında iletişim; forum ve tartışma platformları görüş alışverişinin özgür ortamda kullanılabildiği etkili bir paylaşım alanı haline dönüşmüştür. Bu alanda yaratılan özgürlük korunmalıdır. İletişim özgürlüğü hepimizin hakkıdır. Sosyal medyada katılımı çoğalmış tartışma ortamları yaratılmalıdır. Yazılı işitsel ve görüntülü kitle iletişim araçlarına internet ve sosyal medyaya yapılan müdahaleler, engellemeler ve sınırlandırmalar milyonlarca bireysel kullanıcıyı etkiler.

İnternetin sağladığı sosyal medya zemini, vazgeçilmez niteliktedir.

İnsan haklarının ve özgürlüklerinin temeli ifade özgürlüğüdür.

İfade özgürlüğünü baskılayan, caydırıcılık ve cezalandırma endişe-

Gergedan oyununun yazarı Eugene İonesco: "Üniversite profesörleri, öğrenciler, aydınlar, birbiri ardına birer Nazi'ye dönüşüyor ve birer Demir Muhafız haline geliyorlardı. Zaman zaman aramızdan biri çıkıp: "Elbette onlarla aynı fikirde değilim, ama yine de bazı belli başlı konularda mesela, Yahudilerle ilgili..." gibi şeyler söyleyebiliyordu ve bu da bazı şeylerin göstergesiydi. Üç hafta sonra da bunu söyleyen kişi apaçık bir Nazi'ye dönüşüyordu. O da bu mekanizmaya kendini kaptırıyor ve her şeyi kabullenerek bir boynuzlu haline geliyordu."

Eugene İonesco

si yaratan, medya yoluyla siyasal görüş ve düşüncelerin açıklanmasının sınırlandırılmasına tüm medya ile birlikte bizler karşı çıkmalıyız. Kısıtlanan ve sınırlandırılan hepimizin ifade özgürlüğüdür. Habersiz, bilgisiz, "gerçeksiz" bırakılmaya çalışıldığımız dünyaya yalanların egemen olmasını; güçlerin medyasının oyuncağı olmayı reddetmeliyiz.

Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün sınırı vardır ve asıl sorun sınırlandırmaların sınırında ortaya çıkan sorunlardır. İfade özgürlüğüne müdahaleler, yasalarla belirlenmiş ise hukuka uygun kabul edilebilir. Sınırlandırma zorunlu, meşru ve haklı bir nedene dayanmalıdır. Müdahale demokratik toplum düzeni gereklerine, ölçülülük ilkesine uygun olmalıdır.

Asıl olan ifade özgürlüğüdür, sınırlandırmalar istisnadır.

"GERÇEK" UĞRUNA MÜCADELE

Herkesin görüş edinme hakkı vardır. Bu hakkı sağlamaya çalışan gazeteciler baskı altındadır. Ses vermeliyiz, seslerimizi gazeteciler için gerçekleri öğrenme hakkımız için yükseltmeliyiz

Yaşadığımız yüzyılda özgür, doğru, yaygın bilgi ve haber dolaşımı; düşünce ve kanaatlerin özgürce açıklanması ve yayılması hakkını kabul eden siyasal yapının gerçekleşmesine bağlıdır. Gerçeğe uygun haber dolaşımı, gazetecilik suç değildir.

Yüzyılımızda "doğru ve yaygın haber ve fikirlerin dolaşımını ve yayılmasını" sağlamak devletlerin görevidir. Aksi takdirde demokratik siyasal yapı yok demektir. İfade özgürlüğünün temel hak ve özgürlüklerin omurgası kabul edilmesinin asıl temeli budur. İfade özgürlüğünün var olması siyasal demokratik yapının var olması demektir.

"Gerçeklerden şaşmayın" diyen Tımothy Snyder'e göre; "Gerçekleri terk etmek özgürlüğü terk etmek demektir. Eğer gerçek diye bir şey yoksa, o zaman hiç kimse hükümeti eleştiremez; çünkü bunu yapmak için bir temeli olamaz. Eğer hiçbir şey gerçek değilse her şey bir oyundur. En göz alıcı gösteriyi, cüzdanı en kabarık olanlar izler"(Tiranlık Üzerine, Olvido Kitap, 2017, s.56-59).

Synder, "gerçeklerden şaşmanın" nerelere varabileceğini 1930'lu yıllarda Romanya'nın ünlü oyun yazarlarından Eugene İonesco'nun kişisel bir deneyimini aktararak anlatıyor:

"Üniversite profesörleri, öğrenciler, aydınlar, birbiri ardına birer Nazi'ye dönüşüyor ve birer Demir Muhafız haline geliyorlardı. Başlangıçta, elbette ki bunlardan hiçbirisi Nazi falan değildi. Bizden on beş kadar arkadaşla bir araya gelecek ve aramızda konuşup tartışarak anların iddialarına karşı cevaplar arayacaktık. Ama bu hiç kolay değildi... Zaman zaman aramızdan biri çıkıp: "Elbette onlarla aynı fikirde değilim, ama yine de bazı belli başlı konularda mesela, Yahudilerle ilgili..." gibi şeyler söyleyebiliyordu ve bu da bazı şeylerin göstergesiydi. Üç hafta sonra da bunu söyleyen kişi apaçık bir Nazi'ye dönüşüyordu. O da bu mekanizmaya kendini kaptırıyor ve her şeyi kabullenerek bir boynuzlu haline geliyordu. Bu tartışmanın sonlarına doğru, direnen üç ya da dört kişi kalmıştık"

İonesco'nun Gergedan oyunundan bir sahne.

"Fakat...", "ama...", "lakin...", "ancak..." ile başlayan cümleler kurarak bizlere çizilmiş sınırlar içine kendi kendimizi biz hapsetmiş olmuyor muyuz? Bu kelimelerle doldurduğumuz yaşamımızda düşünmeye, yazmaya, çizmeye, paylaşmaya böylece alıştırılmış ve baskıları, cezaları, tehditleri, tutuklulukları içselleştirmiş ve meşrulaştırmış olarak üzerimizden oynanan oyunların seyircisi olmuyor muyuz?

En gözalıcı oyunu mu izlemek istersiniz, cüzdanı en kabarıklar sınıfına geçmeyi mi yoksa gerçekleri mi tercih edersiniz?

Umursamamak, önemsememek; gerçeklerden şaşmak demektir. Artık iletişim özgürlüğünüzü elimizden sertlikle almaya başlamışlardır. Gerçekleri öğrenme hakkımızdan vazgeçmemeliyiz.

İfade özgürlüğü hakkını kullanmayı istemeliyiz. Gerçekleri aktaran bu memleketin gerçek gazetecilerine sahip çıkmak hukukla bağlı devlet istemek hepimizin yurttaşlık görevidir. Anayasa ve kanunlar yetmiyor, inanmak yetmiyor; gerçekleri istemek gerekiyor.

Gerçekleri öğrenme hakkımız için gerçeklerden şaşmamalıyız. Şaşkınlık; beraberinde ama..., lakin..., fakat..., ancak.... gibi kelimeleri çoğaltır, gerçekleri yavaşça azaltır ve yok eder.

Hukukla bağlı devlette, hukuka aykırı davranmanın mazereti yoktur.

Günümüzün gerçeği; gazetecilerin tutuklanmış olması sadece onların özgürlüklerinin sınırlandırılması değildir; gazeteciler, haberler ve "gerçekler" bize ulaştırılmasın diye tutuklanmışlardır.

Hiçbir şey basit değildir; "ama" kanunlar, "fakat" kamu düzeni, "lakin" suç, gibi cümlelerle hak veriyormuş gibi sureti haktan gözüken basit izah biçimleriyle bahanelere sığınarak hukuka aykırı davranmaya "mazeret" uydurmak, gerçeklerden şaşmanın yolunu açar.

İletişim özgürlüğümüzün baskılanmasına ses çıkarılmazsa, suskun kalmak; gerçeklerden vazgeçmektir, şaşkınlıktır.

(Bu yazı yazarın onayıyla bianet internet yayınından alınmıştır.)

"KARDEŞÇE HAYAT"IN SAVUNUCUSU

Şeyh Bedrettin

■ TACİM ÇİÇEK

Şeyh Bedrettin, birbiriyle uzlaşır çelişkiler içinde bulunan yoksul yığınlar arasındaki çelişkileri çözümleyerek sömürüye son vermek için Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının görev ve zorunluluk olduğunu yüksek sesle haykırmıştır. Demiştir ki: "Yoksul halka, toprağın eşitçe paylaşıldığı bir toplum düzeni gerekmektedir. Çünkü Tanrı dünyayı yarattı ve insanlara verdi. Böylece, dünyanın toprağı ve bu toprağın tüm ürünleri insanların ortak malıdır." "İnsanlar eşit olarak yaratılmışlardır. Biri mal toplayıp ötekinin aç kalması Tanrının amacına aykırıdır."

Yazının sonunda verdiğim kitaplardan ulaştığım sonuçlara göre, Şeyh Bedrettin hareketi kanla bastırılan bir halk hareketidir. Bu yazının sınırları içinde Şeyh'in felsefesini daha iyi açıklayabilmek için bir bölümleme yapmayı gerekli gördüm. Gerçekten de "kardeşçe hayat"ın sevdalılarından olan Şeyh Bedrettin'in devrimci çizgisini, halktan yanalığını, toprakta ortaklığı esas alan düşüncesini, kavgalarını ve yenilgilerini daha iyi anlayabilmek için Şeyh'in yaşadığı sosyo-ekonomik ve siyasal koşullara; düşüncesini oluşturan kaynaklara; düşüncesini, eylemini somutlayan yapıtlarına ve yaşamına odaklanmak gerekiyor.

1. YAŞADIĞI SOSYOEKONOMİK KOŞULLAR

Başlangıçta Osmanlı, yoksul yığınlara dayanarak varlığını geliştirmiş ve kök salmıştır. Süreç içinde, belirli bir yığının çıkarlarının koruyuculuğunda büyüyüp güçlenmiş ve halkın karşısına dikilmiştir. Böylece Osmanlı'nın yoksulların bayraktarlığını yapan başlangıçtaki ilerici yönü ve kimliği zamanla değişmiştir. Osmanlı güç aldığı halkından kopmuş, dilini, törelerini, insanlarını küçümsemiş, özüne ve sözüne yabancılaşmıştır. Varlık nedeni olan yığınlara karşı düşmandan bile düşmanca davranmıştır. Talanı, zorbalığı ve ilhakı esas almıştır.

Yıldırım Bayezit ile Osmanlı, dönemin güçlü devletlerinden biri olmayı başarmıştır. Ancak Osmanlı Devleti, Timur egemenliğine boyun eğmek istememesi yüzünden zorluklar yaşamaya başlamıştır. Anadolu'da egemenlik haklarını yitiren beyliklerden bazıları eski saltanatlarına kavuşmak için Timur'dan yardım istemişlerdir. Bu beyliklerin isteğini de gerekçe göstererek Anadolu'ya gelen Moğol orduları Ankara Savaşı'nda Bayezit'i yenmiş ve esir etmiştir. Timur, egemenliğinin devamı için çağrılısı olduğu beyliklere topraklarını vermiştir. Kendisinden sonra başını ağrıtacak sorunlar çıkmasın diye de Bayezit'in oğullarına yurtluklar bırakmıştır. Edirne'yi Emir Süleyman'a, Bursa'yı Musa Çelebi'ye, Balıkesir'i İsa Çelebi'ye ve Amasya'yı

Mehmet Çelebi'ye. Kısacası, Osmanlıların halkına yabancılaşarak ve onları köleleştirerek kurdukları 'cennet' bir cehenneme dönüşmüştür. Timur böylece bir belayı kendince kontrol altına aldığını ve Osmanlı'yı köleleştirdiğini sanmıştır. Anadolu'da işini tamamladığını düşünen Timur, Türkistan'a dönmüştür. Fakat kısa sürede Anadolu'da iktidar savaşları başlamıştır. Gerçekten çirkin ve bir o kadar da kanlı geçen bu iktidar savaşlarına tarihçiler Fetret Devri ya da Fasıla-i Saltanat adını verirler. Bu süreç tam bir kaos dönemidir. Kardeşler arasındaki savaşlar, Bizans oyunları ve tuzaklar müthiştir.

Mehmet Çelebi hem kardeşleri arasındaki ayrılıklardan, hem de kardeşlerinin düşmanlarından yararlanmıştır. Önce güçlü olandan yana tavır alarak Musa Çelebi'nin İsa Çelebi'yi yok etmesine göz yummuştur. Ama beklediği gerçekleşmeyince Musa'nın güçleriyle birlik olmuştur. Bakmıştır ki rüzgârlar Musa Çelebi'den yana güçlü esmektedir, bu rüzgârın kendisini de savurup köklerinden koparmasından korkmuştur. Güçlü birinden destek almayı düşünmüş ve Timur'a haberciler göndermiştir. Timur'a bağlılık ve düzenli vergi önermiştir. Bu önerisi kabul edilmiştir. Karşılığında da *al damgalı berat, taç, kemer ve hırka* almıştır. Bağımlı bir egemenliğin sembolü olan bu eşyalarla Mehmet Çelebi padişahlığını ilan etmiştir. Ruhunu şeytana satmak sayılabilecek işlere soyunmuştur. Örneğin Timur'la aynı yüzde resmi bulunan sikkeler kestirmiş, Karamanoğlu Mehmet Bey'i anlaşmaya ikna etmiştir. Böylece kandaşı İsa Çelebi'yi dolduruşa getirerek Süleyman Çelebi'yi katlettirmek istemiştir. Fakat Musa, Mehmet Çelebi'nin ikiyüzlülüğünü ve kalleşliğini çok geçmeden anlamış ve onu tanımadığını duyurmuştur. Ardından da kendini gerçek padişah ilan etmiştir.

Musa Çelebi'nin padişahlığı ve egemenlik sınırlarını genişletmesi Bizans imparatoru Manuel'i de kaygılandırmıştır. Çünkü Musa, görülmüş, duyulmuş bir padişah değildir. Bedrettin'den etkilenerek beylerin topraklarını ellerinden alıyor ve bu topraklardan yoksulları yararlandırıyor. Kulaktan kulağa aktarılan bir tür "kardeşçe hayat"ın etkileri Manuel'in topraklarındaki yoksullara kadar ulaşıyor. Bizans topraklarındaki yoksulların gözleri açılıyor. Manuel'in iktidarı sarsılıyor. Ve Manuel, Musa'nın egemenliği altındaki gelişmeleri kendi varlığı için büyük bir tehlike olarak görüyor. Musa Çelebi, Şeyh'in düşüncelerinden etkilendiği ve uygulamaya çalıştığı yetmezmiş gibi, bir de Şeyh'i kazaskerliğe getirmiştir. Kutsal mülkiyet hakkına karşı çıkan bir kazasker kolay kolay sindirilmiyor. Sözü ve eylemi tutarsız birisi olmamak için Şeyh önce kendi mülkünü halkın ortak malı (vakıf) haline getirmiş ve Musa Çelebi'nin ilgisini çekmiştir. Musa Çelebi fırsat buldukça onunla konuşmuş, ondan yeni bilgiler edinmiş ve bunları gerçekleştirmek istemiştir. Önce kendi egemenliği alanındaki

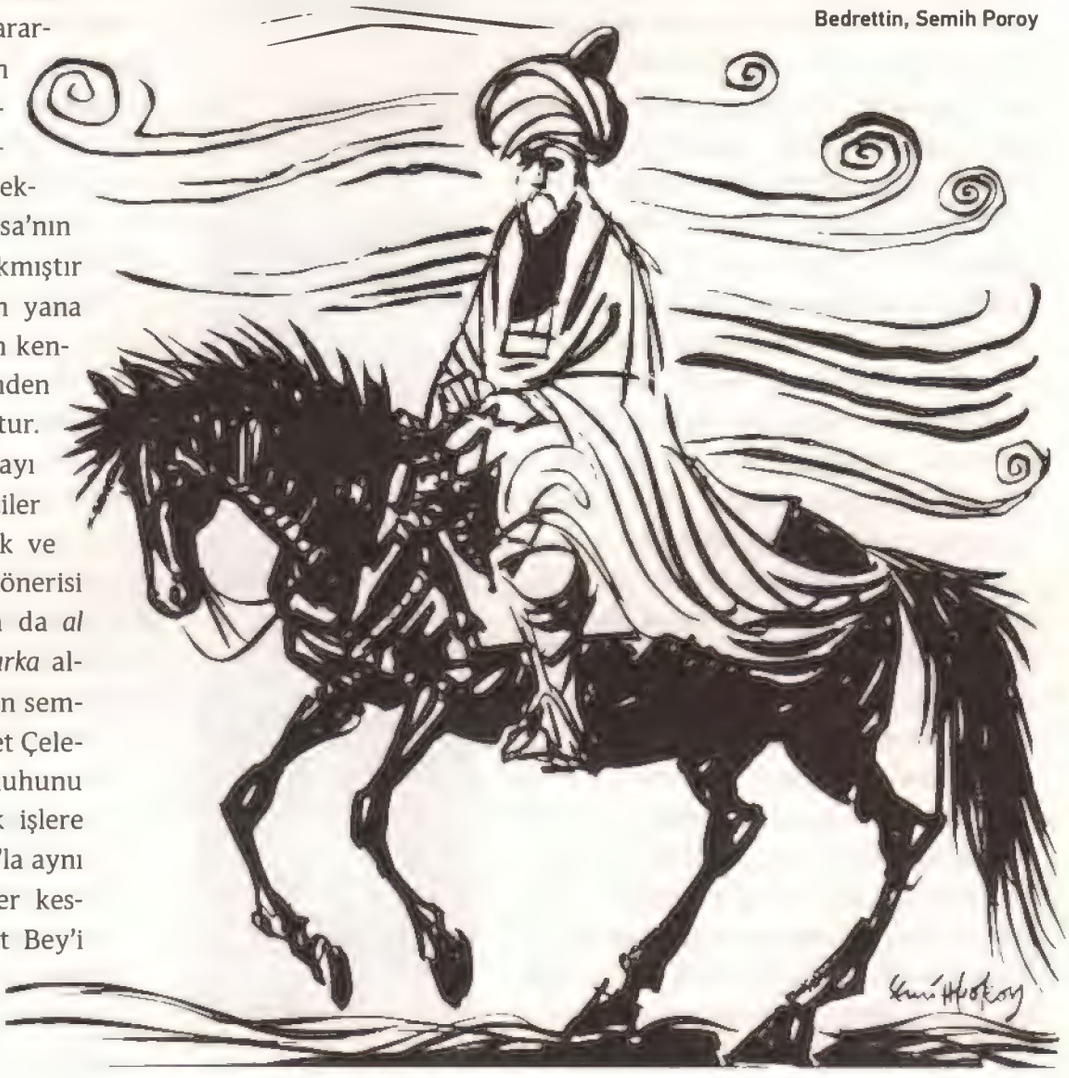

Bedrettin, Semih Poroy

derebeylerinin mülklerini ellerinden almış, halkın ortak malı yapmıştır. Bu gelişmeler Manuel'i rahatsız etmiştir. Çünkü egemenliği altındaki yoksulların zayıf bir ihtimal de olsa ayaklanması olasıdır. Musa Çelebi, bu tür girişimlerinin yarattığı şok yetmezmiş gibi, bir de İstanbul'u kuşatıyordu. Her iki beladan da kurtulmak isteyen Manuel, Mehmet Çelebi ile anlaşmış ve kardeşi kardeşe kırdırmak için savaşçılarını Mehmet Çelebi'nin emrine vermiştir. Musa Çelebi müthiş entrikalara karşın yenilmemiştir.

Hemen hemen tüm ansiklopedilerin ve resmi tarihçilerin "Çelebi Mehmet, Musa Çelebi'nin buyruğundaki bazı beylerin gizli çağrısıyla yeniden Rumeli'ye geçti" dedikleri olayın aslı şu olmalıdır: Mülkleri ellerinden alınan "bazı beyler" Bedrettin'in düşüncelerini gerçekleştirmeye çalışan Musa Çelebi'den kurtulmak istemişlerdir. Bu yüzden saf değiştirerek Çelebi Mehmet'in safında yer almışlardır. "Mübalağa cenk" olmuştur. Musa Çelebi kendisine inananlarla birlikte Bizanslı gönüllüler ve Çelebi Mehmet kuvvetleriyle çarpışma sonunda katledilmiştir. Bedrettin ise bin akçe aylıkla İznik'e sürülmüştür. Bedrettin burada şu dersi çıkarmıştır: Hanedanlarla amaca ulaşmak olası değildir, aslolan kitlelere, halklara yönelmektir. İznik'te hatalarından ders çıkaran Şeyh, düşüncesinin alt yapısını sağlamlaştırmak ve kalıcılaştırmak için yapıtlar oluşturmuştur. Yandaşlar, yoldaşlar yetiştirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu olan ve tarihe I. Mehmet olarak geçen Çelebi Mehmet, Anadolu'ya yerleşen Türk boylarıyla sömürü ve haksızlık karşıtı kurulan Osmanlı Devleti'nin zamanla halka karşı yabancılaştığının farkındaydı. Kendi halkını, bir başka halkın egemen güçleriyle birleşerek ezenler Selçuklulardı. Bu davranış, Mehmet Çelebilere toplumsal bir kalıttı. Yoksul halka ve azınlıklara yapılanlar, halk arasında kurtuluş çarelerini de oluşturmuştur. İşte Şeyh Bedrettin hareketi bu sosyal ve siyasal gelişmelerin sonucudur.

İlk yenilgisinden ders çıkaran Bedrettin İznik'te boş durmamış, adamlarını Batı Anadolu'ya yönlendirmiştir. Güvendiği ve inandığı adamları gittikleri yerlerde devrimci önderlerinin görüşlerini yaymışlar, taraftar edinmişlerdir. Bu ilişki zorla kurulmamıştır. İstek ve karşılıklı güven bu ilişkiye dayanak olmuştur. Bedrettin'in kethüdası olan Börklüce Mustafa Aydın-Karaburun'da, Torlak Kemal ise Manisa çevresinde yoksullar arasında iyi örgütlenmişlerdir.

2. BEDRETTİN'İN DÜŞÜNCESİNİ OLUŞTURAN KAYNAKLAR

İdeolojiler, yaşama egemen olmak isteyen düşünceler dizgesidir. Bu yüzden ideolojik yapılanmaların temelini oluşturan düşünceler şu ya da bu kişilerce yoktan var edilmiş söylemler değildir. Onlar, yaşamın zihinlerdeki yansımalarıdır. Ayrıca ideolojiler birbirinden kopuk veya özerk bütünlükler değildir. Bir ideoloji diğerinin ebesidir, hazırlayıcısıdır. İşte, benzer biçimde Bedrettin'in düşünce sistemi de salt kendisine özgü değildir. Bir çeşit içselleştirme, bir çeşit yaşama egemen olan düşüncelerin ortamından kaynaklanan dizgedir. Şeyh, Ortaçağ'da örnekleri sıkça görülen sosyal halk ayaklanmalarının liderlerinden ve görüşlerinden bir sentez oluşturmayı başarmıştır. Benzer görüşlerle yoğrulan Bedrettin felsefesi günümüzde de çok az değişikliğe uğrayarak savunulan insanca yaşamın doğrularındandır. Bedrettin'in ideolojisini oluşturmasında yararlandığı veya esinlendiği, etkisinde kalarak kendine göre dönüştürdüğü sosyal kaynaklar şöyle özetlenebilir:

1. Mısır'daki Şii-Fatimî düşüncesi, Karmetiler'den gelen etkiler.
2. Horasan'daki Bektaşilik ve bunun Anadolu'da görülen biçiminden kaynaklanan düşünceler.
3. Hıristiyanlık ve Museviliğin ahlaki görüşlerinden esinlendiği düşünceler.
4. Yunan felsefesi ve Batlamyus'un etkisi.
5. İslamiyetin bağımsız yorumu.

3. BEDRETTİN'İN DÜŞÜNCESİNİ, EYLEMİNİ SOMUTLAYAN YAPITLARI VE YAŞAMI

Bedrettin'in niteliklerinden biri de halkının daha iyi yaşaması uğruna verdiği savaşımdır. O böylesi bir ereğin ve isteğin savaşçısıdır. Fakat aynı zamanda o günkü toplumun Rum gemicisini ve Yahudi esnafını kendisine kardeş ilan edebilmeyi de başaran bir insandır. Başka ulusları ezmeyi düşünmemiştir. Şeyh, çok okuyan, araştıran, kılı kırk yaran bir düşünürdür. Bu yüzden de çağdaşı, yaşıtı nice düşünürden ileridedir. Onun bu alandaki yetkinliğini yeri geldiğinde düşmanları bile dile getirmekten geri durmamışlardır.

Bedrettin'in yapıtları kendisinden sonra da önemini korumuştur. Özellikle fıkıh alanında yapıtlar vermiştir. "Kendi fetvasıyla kendisini astılar" sözü, onun bu alanda ne denli yetkin olduğunun kanıtıdır. Şeyh'in bilinen yapıtları şunlardır:

1. Maksud'a Ukuü'l Cevahir Şerhi
2. Letaif-ül işarat
3. Camü-ul Fusuleyn
4. Teshil
5. Nürü'l Kulüb Tefsiri
6. Varidat

Yapıtları sistematik olarak korunmamıştır. Her yazar bir yapıtından söz etmiştir. 3. ve 4. sıradaki yapıtları hukukçuların vazgeçemedikleri yapıtlar olmuştur. Yeniden temize çekile çekile varlıkları korunmuştur. Bugün çok yaygın olan ve Bedrettin'in adıyla özdeşleşen yapıtı *Varidat* ise 17. yüzyıla dek yasaklanmıştır. Bedreddin'in hukuksal ve siyasal görüşleri *Teshil*'in önsözünde belirir. Onun toplumsal görüşlerini bu yapıtından öğreniyoruz. Hukuk görüşünü, özgürlük, bağımsızlık ve adalet ilkelerine oturtmuştur. Yargı alanında özgürlüğü çok önemsemiştir: "Birtakım kadılar, kendilerinden önce gelmiş büyük yorumcuların yorumlarından dışarı çıkmıyorlar. Bu bir bağımlılıktır. Çağa göre değişmiş olabilir onların yargıları."

Varidat onun sonraki çağlara kalmasını sağlayan yapıtıdır. Burada da hukuk ve toplumsal alandaki görüşlerine yakın bir dinsel yorum söz konusudur. İslâm'ı Aristo felsefesiyle açıklamıştır. Şeyh'in bu yapıtıyla diğerlerinden daha çok tutucu olduğu görüşü, onun üzerine araştırma yapan yazarların ortak görüşleri arasında yer alıyor.

Bedrettin, her ne kadar ölen şeyhi Şeyh Hüseyin Ahlâti'nin yerine geçtiyse de, her fırsatta şeyhlikle ilgisi olmadığını, asıl amacının dünya düzeni ve adaleti olduğunu belirtmiştir. Ve şeyhliği reddetmiştir. Yeryüzünde "kutsal" sayılan bir şeyin bulunmadığını söylemiştir: "Tanrı her şeydedir, her şey ondadır. Bu bakımdan herhangi bir

Anadolu'da işini tamamladığını düşünen Timur, Türkistan'a dönmüştür. Fakat kısa sürede Anadolu'da iktidar savaşları başlamıştır. Gerçekten çirkin ve bir o kadar da kanlı geçen bu iktidar savaşlarına tarihçiler Fetret Devri ya da Fasıla-i Saltanat adını verirler. Bu süreç tam bir kaos dönemidir. Kardeşler arasındaki savaşlar, Bizans oyunları ve tuzaklar müthiştir.

Esir Beyazıt'ı Timurlenk karşısında betimleyen gravür

varlık 'Ben Tanrıyım' diyebilir. Çünkü Tanrının özüyle yaratılanlar birdir, arada fark yoktur." "Evren Tanrıyla bir ve aynı olduğu için yaratılmış değildir, öncesiz ve sonrasızdır. Bundan dolayı da kıyamet kopmayacaktır." "İlahi irade yanlış yorumlanan bir kavramdır. Tanrı iradesi varlığın özünde 'oluş gücüyle' sınırlıdır. Bir varlığın özünde bulunmayanı Tanrı da isteyemez, istese de yaratamaz." "Varlık âlemi birdir. Dünya, ahiret iki ayrı varlık değildir. Ölümden sonra dirilme yoktur." "Bütün manevi varlıklar insan düşüncesinin özünden doğmuştur. Bu yüzden gerçek olan, yüceltilmesi gereken insandır."

Bedrettin'in öngördüğü "kardeşçe hayat"ın dayanakları *Teshil* adlı yapıtının önsözünde yer alır. Tanzimatçılar, resmi Osmanlı ve günümüz burjuva tarihçileri ile konformist aydınlar Bedrettin'i "devlet olanakları"yla padişah olmak istemekle suçlamışlardır. Bunu yalanlayan gerçeklerden biri şudur: Tebriz'de, Timur'un önünde yapılan tartışmalarda bilgisinin derinliğini kanıtlayan Bedrettin'e Timur hem kızını hem de bir ülke emirliğini vermiş, ancak o bunları reddetmiştir. Adaletli ve eşitlikçi bir devlet öngörmüş, din farkını ortadan kaldırmak istemiş, mülkiyeti ortadan kaldırarak bütün mal ve mülkün halkın ortak malı olması gerektiğini savunmuştur. O, birbiriyle uzlaşır çelişkiler içinde bulunan yoksul yığınlar arasındaki çelişkileri çözümleyerek sömürüye son vermek için Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının görev ve zorunluluk olduğunu yüksek sesle haykırmıştır. Demiştir ki: "Yoksul halka, toprağın eşitçe paylaşıldığı bir toplum düzeni gerekmektedir. Çünkü Tanrı dünyayı yarattı ve insanlara verdi. Böylece, dünyanın toprağı ve bu toprağın tüm ürünleri insanların ortak malıdır." "İnsanlar eşit olarak yaratılmışlardır. Biri mal toplayıp ötekinin aç kalması Tanrının amacına aykırıdır." "Ben, senin evinde, kendi evim gibi oturabilmeliyim, sen benim eşyamı kendi eşyan gibi kullanabilmelisin. Çünkü, bütün bunlar hepimiz içindir ve hepimizindir." "Kıyan ve zorba bir yönetimin buyruklarına uymamak gerekir." "Saray, saltanat, yeniçeri, tekkeler, dervişler hep zorbalığın ürünüdür. Bu zorbalığa boyun eğilmemelidir." "Bütün dünya malları ortaklaşa yararlanmak içindir, yeryüzünde tabii sınırlar, senin benim diye gerçekten bölünmüş toprak parçaları yoktur. Ancak nikâhlı kadınları bu mal ortaklığının dışında tutmak gerekir."

Göçebe Türkmenlerin, Hıristiyanların, Musevilerin ve Ermenilerin de aralarında bulunduğu pek çok yandaş kazanan Bedrettin daha fazla İznik'te kalamaz. Gizlice oradan ayrılıp İsfendiyaroğulları Beyliği'ne sığınır. Bir süre burada barınır. Mehmet Çelebi'nin dayatmaları ve tehditleri yüzünden bu beyliğe zarar vermemek ve zorda bırakmamak için Rumeli'ye geçer. Davasını Zağra, Silistre, Deliorman gibi merkezlerde sürdürür.

Mehmet Çelebi, Bayezid Paşa ile oğlu Murad komutasında büyük bir ordu gönderir. Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa yandaşlarıyla katledilir. Aman dilemediği için önce Börklüce katledilir. Daha önce bir tahtaya ellerinden, ayaklarından ve başından çivilenir. Sokak sokak gezdirilir. Müritleri gözlerinin önünde öldürülür. "Dede Sultan eriş!"ten başka söz dökülmez dudaklarından. Zincirlenip İstanbul'a getirilen yoksul emekçiler, Tuzla'da başları kesilirken, boğulurken, kısacası ölüme giderken çok sevdikleri liderlerinin gözlerinin önünde

Rasin

katledilişleri canlanır. Sonunda Bedrettin de Bayezid Paşa tarafından yakalanıp Serez'e getirilir. Bir bilginler kurulu önünde yargılanır. İlginçtir, şeriat yasalarına göre suçlu bulunmaz. Ancak örf yoluyla suçlu bulunur. Kuruldan onun için bir fetva çıkmaz. İbn-i Arabşah'ın yazdığından aktarıldığına göre Şeyh kendisi için idam fetvası verir. Mevlana Haydar Acemi de bunun üzerine "malı haram, kanı helaldir" diyerek asılmasını ister.

Bedrettin'in eylemi, toprağın özel mülkiyetini ortadan kaldırmaya dönük bir eylemdir. Tarihsel değeri de, önemi de budur.

Kimine göre din bilgini, kimine göre bir isyankâr, kimine göre toplumsal bir ayaklanmanın lideri, kimine göre ise "kardeşçe hayat"ın savunucusu ve düşünürü olan, 1358'de Serez'de doğup 1417 ya da 1420'de asılan Şeyh Bedrettin, kişiliği, görüşleri ve yapıtlarıyla günışığına çıkarılmayı bekliyor.

Kaynakça

- Erol Toy, Azap Ortakları
- Nâzım Hikmet, Şeyh Bedrettin Destanı
- Radi Fiş, Ben de Halimce Bedrettin'im
- Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Gerçekçilik
- Vecihi Timuroğlu, Varidat

İSYAN

■ MUSTAFA GÖKSOY

Sömürüden baskıdan
Düğüm düğüm oluyor öfkeler
Korkudan ezilmekten
Derine düşüyor seslerimiz

Bu çaresizlikte
Yollarımız ayrılıyor
Ya insanlık tahtımızda
Bilim adamları sanatçılar
Duygunun düşüncenin denizinde
Ellerindedir umutlarımız
Ya da buluşurlar tüccarlıkta
Sözcüklerimiz boğulurken

Ama gün gelir patlarız
Değişir sözcükler
Öfkelerimiz dört mevsim
İsyandır yaşayan sevdalarımız

KÖKÜ AYNI SEVDAMIZIN

Fildişi kuleden çamur gülüşlere bakmadan
Nasıl da sıcacık buluşmuştu gözlerimiz
Bizi saran ateşin
Coşkun ırmağını sevmiştik
Derin sessizliği duyarak anımsa
Anımsa inancının temelinde bilinç olanı
Fildişi kuleden çamur gülüşlere inat

HARARİ'NİN SAPİENS'İNİN Eleştirisine Giriş

■ ARZU KIR

Harari'nin Sapiens kitabı, arka kapağında yayıncının verdiği bilgiye göre, "30'dan fazla dile çevrilmiş", bir "kışkırtıcı çalışma"! Yani, günümüzde "bestseller" olarak adlandırılan, "popüler" bir kitap ile karşı karşıyayız! Bunu hatırlatmakta yarar var. Çünkü, **daha Birinci Kısım'da, "Önemsiz Bir Hayvan" başlığı altında, ilk paragrafta tanım cümlecikleriyle başlayan bilgi bombardımanı, ikinci paragrafta devam ediyor. Bir dilde bu kadar çok baskı ve otuz dilde yayımlanan bir kitapta yazılanların tartışılması istenmiyor olsa gerek!**

Türkiyeli okurun, "Sapiens: Hayvanlardan Tanrılara" ve "Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi" isimli kitapları aracılığıyla tanıştığı Yuval Noah Harari, 1976'da, İsrail'de doğmuş. Biyografisine ilişkin tüm yazılarda, ikinci cümle; "2002'de Oxford Üniversitesi'nde tarih doktorasını tamamladığı"na ilişkin. 2002 Yılında Oxford'da doktorasını tamamlayıncaya değin ne yaptığı belirtilmiyor. Nerde, nasıl bir eğitimden geçerek, 26 yaşında ve de Oxford'da doktora yaparak "tarihçi" olduğunu, "Dünya Tarihi, Ortaçağ tarihi ve Askeri Tarih"[1] konularında uzmanlaştığını da bilmiyoruz. Ama o, 2016'da yazdığı, bir yılda 11 baskı yapan Homo Deus'un Türkçe baskısında; "Bugün Hindu vaizler, dini bütün müslümanlar, Japon milliyetçiler ve Çinli Komünistler pek çok farklı değer ve amaca inanıyor olabilirler ancak hepsi benzeşmeyen hedeflerini gerçekleştirmenin yolunun ekonomik büyümeden geçtiği konusunda hemfikirler... Benzer görüşler, siyasal İslamcı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2003'den beri iktidarını korumasını sağlıyor. İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi ekonomik büyüme konusundaki kararlılığının tekrar tekrar altını çizerken, Erdoğan'ın hükümeti on yıldan uzun bir süre boyunca etkileyici büyüme oranları tutturmayı başardı." diyecek kadar Erdoğan'ı, kapitalist Türkiye'yi ve Dünya'yı iyi tanıyor![2] Şıvan Okçuoğlu'nun deyimiyle, "Geçtiğimiz yıllarda Sapiens adlı kitabıyla büyük beğeni uyandıran" bir yazar Yuval Noah Harari! Bu kadar da değil; "yeni ve az önceki kadar ilgi çekici bir içeriğe sahip olan kitabı, Homo Deus'ta Recep Tayyip Erdoğan'a ve AKP'ye de yer vermiş."

Tabii, bütün bu tanıtım cümlelerinde öne çıkan bir gerçeğin altını çizmek gerekiyor: Oxford'dan diplomalı (malum, diploma çok önemli!) Yuval Noah Harari, İsrail'de tarih dersi verirken, nedense Türkiye hakkında, Türkiye için yazıyor aslında. Yukarıda alıntıladığım ve sizlerle paylaştığım tanıtım cümlelerinde, yüzlerce sayfalık iki kitabında ileri sürdüğü onca teze karşılık, Tayyip Erdoğan ve "ik-

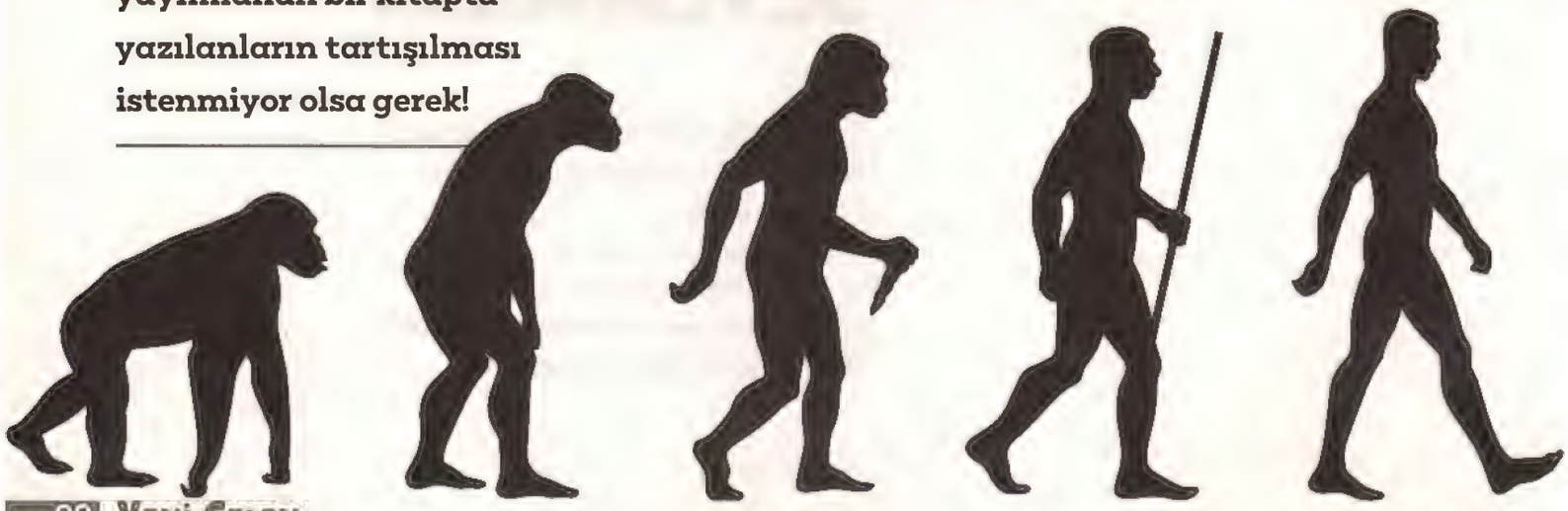

Yuval Noah Harari

Yuval Noah Harari, İsrail'de tarih dersi verirken, nedense Türkiye hakkında, Türkiye için yazıyor aslında. Yukarıda alıntıladığım ve sizlerle paylaştığım tanıtım cümlelerinde, yüzlerce sayfalık iki kitabında ileri sürdüğü onca teze karşılık, Tayyip Erdoğan ve "iktidarını korumasını sağlayan", "tüm ideolojilerin ortaklaştığı" ve "tutturduğu ekonomik büyüme oranları" tezinin öne çıkarılması boşuna değil!

tidarını korumasını sağlayan", "tüm ideolojilerin ortaklaştığı" ve "tutturduğu ekonomik büyüme oranları" tezinin öne çıkarılması boşuna değil!

HARARİ KADAR CÜRETKÂR OLMAK

90'lı yılların başında Sovyetlerin çözülüşünü takip eden, kapitalist dünyanın emperyalist restorasyon sürecinde Tayyip Erdoğan, Türkiye Kapitalizminin 12 Eylül 1980'le başlayan reorganizasyonu, Cumhuriyetin 100'ncü yılında çözülüşü ve nihayet 2023'de Yeni Osmanlının kuruluşu konusunda "kariyer" yaparken; Harari, eş zamanlı olarak 2002 yılında, Oxford doktora diploması ile "Dünya Tarihi" konusunda "kariyerine" başlıyordu. Tamamen tesadüf! Bu konuya ileride tekrar döneceğiz. Harari'yi tanımaya devam edelim şimdi ve görelim, emperyalizm "ne tarihçiler" yetiştiriyor!

Ancak, biz Türkiyeli okurlar yine tesadüfen, Harari ile 2015 yılında yayınlanan, 2016 yılında 11'nci Türkçe baskıya ulaşan Sapiens; 2016 yılında Homo Deus'un Türkçeye çevrilmesi sayesinde tanıştık. İlk kitabının 11'nci baskısının ilk sayfasında yazdığına göre, Türkiye coğrafyası için yazdığı kitaplarını, Ertuğrul Genç ve Poyzan Nur Taneli çevirisiyle, Kolektif Kitap sayesinde keşfettiğimiz sırada; "Kudüs İbrani Üniversitesi'nde Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü'nde dünya tarihi dersleri veriyordu."

Harari'nin emperyalizme derinden bağlı olduğunu düşündüğüm bu kitapları üzerine, bir eleştiri dizisi yazmayı deneyeceğim. Bana Harari'nin bu iki "bestseller" kitabını hediye ederek, yazmayı kaçınılmaz kılan dostum ve meslektaşım Avukat Fevzi Şen ile bir diğer dostum, yazar B. Sadık Albayrak'ın teşvikiyle bu işe kalkıştım. Her ikisine de, teşekkür ederim. Umarım kimseyi pişman etmem. Aylık, Yeni Gelen, Red, Kurgu, Ütopya Dergisi için hazırlayacağım bu yazı dizisi için B. Sadık Albayrak ve sevgili eşi Yurdanur Albayrak ile dergi çalışanlarına, okurlarına da borçlanmış oluyorum. Borcumu layığıyla yerine getirmeye çalışacağım. Harrari' ye dönelim.

Yuval Noah Harari, Şubat 2015'den Nisan 2016'ya 11 baskı yapan bir kitabın yazarı ve kitabı dikkatli bir eleştiriyi hak ediyor. Tabii benim bir Oxford diplomam yok. Birkaç gazete ve dergide farklı zamanlarda farklı konularda yazılmış ve yer bulmuş bir kaç makale ile Anayasa Mahkemesi Kararlarını Yeniden Tartışmak başlığıyla yayımlanmış, birkaç araştırma ve Anayasa Mahkemesi kararında, üniversite kitaplıklarında yer bulmuş, tek baskı yapmış bir kitaptan fazlası da yok. Haddimi aşacağım. En az Harari kadar cüretkâr olacağım. Sırtımı Demokritos, Marx, Engels, Darwin, Hawking, Weinberg, Einstein, Dawkins, Althusser, Hobsbawm, Trory, Carr, Foster, Freud, Boratav, Belek, Önal ve bir kısmını burada göreceğiniz adını sayamadığım ustalara dayayarak.

Her iki kitabı ayrı ayrı incelemeye çalışacağız. Harari'nin Türkiye coğrafyasına uzanan, Evren ve Varlığa, özellikle de insana dair "bilimsel" tezlerini, daha önce kanıtlanmış evrensel kabul görmüş verilere dayalı tezlerle birlikte okuyacağız. Yanlışı düzeltecek, yalanı göstereceğiz.

Harari'nin emperyalizme derinden bağlı olduğunu düşündüğüm bu kitapları üzerine, bir eleştiri dizisi yazmayı deneyeceğim. Yuval Noah Harari, Türkiye'de Şubat 2015'den Nisan 2016'ya 11 baskı yapan bir kitabın yazarı ve kitabı dikkatli bir eleştiriyi hak ediyor.

HAYVANLARDAN TANRILARA SAPİENS (İNSAN TÜRÜNÜN KISA BİR TARİHİ) BİRİNCİ KISIM: BİLİŞSEL DEVRİM

ÖNEMSİZ BİR HAYVAN

"YAKLAŞIK 13,5 MİLYAR YIL ÖNCE, Big Bang olarak adlandırdığımız bir şeyle madde, enerji, zaman ve uzay meydana çıktı."[3]

Harari, daha ilk Kitap Sapiens'in Birinci Kısım, birinci cümlesinde, "Big Bang olarak adlandırdığımız bir şeyle...", ne olduğu bilinmeyen "bir şeyle" "bilimsel" kitabına başlıyor.

Evrenin ve tabii evren olmaksızın olmayacak madde, enerji, zaman ve uzayın nasıl ve ne zamandan beri var olduğu, çok hücreli canlıların en gelişkini insan, -Harari'nin Sapiens'i tarafından- hep merak edilegelmiş. Harari tarafından, "madde, enerji, zaman ve uzayın" ortaya çıkışı tek bir cümleye sığdırılmış olsa da, ilk çağ felsefesinden bu yana cevabı aranan temel sorundur evrenin varoluşu. Bertrand Russell'ın Dünya'nın ve içinde bulunduğu galaksimizin güneşin etrafında döndüğüne ilişkin sözlerine, yaşlı bir dinleyicinin Dünya'nın dev bir kaplumbağanın sırtında durduğu itirazında olduğu gibi, öküzün boynuzunda durduğu cevabı da yüzlerce yıl kabul görmüştür. Bertrand Russell gibi bu cevapla tatmin olmayan bazıları ise "peki kaplumbağa neyin üstünde duruyor" sorusunun cevabının peşine düşmüş. Daha M.Ö. 340 yılında Aristoteles, Gökyüzü Üzerine isimli kitabında, Güneş tutulmaları sırasında Ay'ın Dünya'nın üzerine düşen yuvarlak gölgesi ile Kutup Yıldızı'nın Dünya'dan izlendiği yere göre daha aşağıda ya da yukarıda görünüşünden yola çıkarak, güneş, ay ve diğer bilinen gök cisimlerinin tamamının etrafında döndüğünü, genel inanışın aksine, dünyanın düz bir tepsi değil, yuvarlak bir küre şeklinde olduğunu ileri sürmüştü.[4]

Yüzlerce yıl süren, dünyanın merkezinde durduğu, Güneş ve diğer gök cisimlerinin etrafında döndüğü "Dünya Merkezci Görüş", Kopernik'in keşfiyle çöktü. Kepler'in kuramı bunu açık hale getirdi. Her ne kadar korkudan dünyayı yörüngesinde bırakıp kendi dönse de Galileo'nun yargılanma sebebi olan, "Dünya'nın evrenin merkezi olmadığı gibi, sabit de durmadığı ve Samanyolu denilen bir Gökada'da diğer yıldız ve gezegenlerle birlikte Güneş etrafında döndüğü" tezi, bilim dünyasını alt üst edecekti. Ve nihayet aynı 16'ncı yüzyılda, Newton'un Doğa Felsefesi çalışmasıyla fizik bilimi sıçrama yapıyor, Kütleçekim Yasasının keşfiyle, "sonsuz ve durağan bir evren modelinin olanaksızlığı"[5] tezi tartışmaya açılıyordu.

SIFIR NOKTASINDAKİ PATLAMA

20. Yüzyılın başında Hubble tarafından ilk kez ileri sürülen, Harari' nin sözünü ettiği "Büyük Patlama dediğimiz bir zamanda"[6] ortaya çıkan ve sürekli genişleyen bir evren modeli günümüzde halen kabul görmektedir. Üstelik Büyük Patlama Kuramı, büyük olasılıkla başka evrenlerin varlığını da zorunlu kılmaktadır.[7] Bu zorunluluk, Çoklu Evrenler Kuramı olarak isimlendiriliyor. Einstein'ın Klasik Fiziğin gelişmiş biçimi diyebileceğimiz Genel ve Özel Görelilik Kuramı ile temelini attığı atomaltı parçacıkların Kuantum Teorisi, 20'nci yüzyılın iki anahtar kuramını oluşturuyor. Bu iki Kuram'a göre, Big Bang denilen Büyük Patlama gerçekleştiği sırada, "(yaklaşık 13 milyar yıl önce) komşu galaksiler arasındaki uzaklık sıfır olmalıydı".[8] Yani Evren, "sıfır büyüklüğünde" tek bir nokta olmalıydı. Bu "sıfır noktasındaki" patlama, evrenin ve zamanın başlangıcı olarak kabul ediliyor artık. Başka bir deyişle, Harari'nin sözünü ettiği, Big Bang olarak adlandırdığımız "şey", insanın alet yapmayı, doğaya müdahale etmeyi öğrendiği zamanlardan beri merak ettiği evrenin nasıl ve ne zaman ortaya çıktığı sorusunun cevabı, evrenin ve zamanın başlangıcı olarak kabul edilen fiziksel nedenlerle ortaya çıkan bir patlamadır.

Öte yandan, 13,5 milyar yıl önce Büyük Patlama'nın gerçekleştiği ve bir enerjinin

ortaya çıktığı doğrudur. Ancak bu, yüksek ve sonsuz ısı enerjisinden ibaretti başlangıçta. Madde ise Büyük Patlama ile eş zamanlı olarak ortaya çıkmış değildir. Evren henüz sıfır büyüklüğünde iken gerçekleşen Büyük Patlama ile ortaya çıkan, evren genişledikçe azalacak olan, sonsuz ve yüksek ısıda en yüksek hızına erişen bölünebilir atomaltı parçacıklar birbirlerinin çekim alanlarından kaçarken nükleer ve elektro manyetik kuvvetler meydana getirdiler, birleştiklerinde ise evrimleşerek yeni bileşikler ve maddenin en küçük yapı taşı olarak bilinen atomları oluşturdular. Henüz madde yoktu.

Evren, yani uzay, Dünya ve Güneşimizin de içinde bulunduğu galaksimiz ve diğer galaksiler, evrimin bir aşamasında tek ve çok hücreli canlılar, fiziksel nedenlerle gerçekleşen patlama ile atomaltı parçacıkların, sürekli ve sonsuz evriminin sonucunda milyarlarca yıl içerisinde ortaya çıktı. Büyük Patlama ile oluşan, bugün bildiğimiz fizik kanunlarının geçerli olmadığı bir evrendir.[9] Zaman, Büyük Patlama ile başlatılmakta, madde ve enerjinin patlama sırasında açığa çıkan ısı enerjisi ve parçacıkların hız ve ısı ile bağımlı evrimleşmesiyle ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Eş zamanlı değil. "Şey", hiç değil. Her şeyin bir adı var. Özellikle de bilimde!

"Bunların ortaya çıkışından yaklaşık 300 bin yıl sonra madde ve enerji, atom dediğimiz daha karmaşık yapılar ortaya çıkardılar, bunlar da zamanla birleşerek molekülleri oluşturdu."[10]

Birlikte okumaya başladığımız Harari'nin Sapiens kitabı, arka kapağında yayıncının verdiği bilgiye göre, "30'dan fazla dile çevrilmiş", bir "kışkırtıcı çalışma"! Yani, günümüzde "bestseller" olarak adlandırılan, "popüler" bir kitap ile karşı karşıyayız! Bunu hatırlatmakta yarar var. Çünkü, daha Birinci Kısım'da, "Önemsiz Bir Hayvan" başlığı altında, ilk paragrafta tanım cümlecikleriyle başlayan bilgi bombardımanı, ikinci paragrafta devam ediyor. Bir dilde bu kadar çok baskı ve otuz dilde yayımlanan bir kitapta yazılanların tartışılması istenmiyor olsa gerek! Böylece, kaynağı verilmeyen, tartışmaya açılmayan bilgileri tek doğrular olarak kabul etmemiz bekleniyor olabilir. Giriş paragrafında karşımıza çıkan iddiaya göre, "Big Bang olarak adlandırdığımız bir şeyle madde, enerji, zaman ve uzay ortaya çıktı." Ancak, ikinci paragrafın ilk cümlesinde, bunlardan sadece "madde ve enerji", "ortaya çıkışından yaklaşık 300 bin yıl sonra, atom dediğimiz daha karmaşık yapılar ortaya çıkardı."

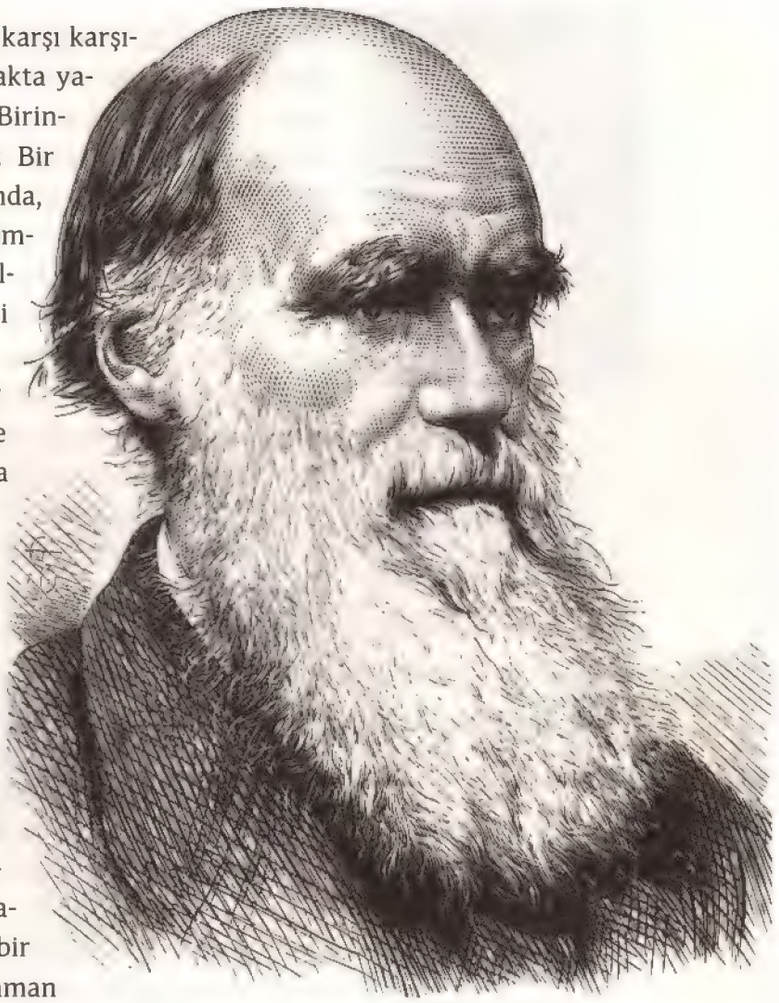

ATOMALTI PARÇACIKLAR

İlker Belek'in verdiği bilgiye göre, "Evren 10 üzeri eksi 43 saniye yaşında iken patladı."[11] Bildiğimiz evren ise (patlamadan öncesini henüz bilmiyoruz) bu patlama ile ortaya çıktı ve saniyenin çok küçük bir dilimi içerisinde genişleyerek oluşmaya başladı. "Madde ve enerji" bir ve aynı şey olmadığı gibi, "atom" 20'nci yüzyıla değin, maddenin en küçük, bölünmez olarak bilinen çekirdeğinde, bir proton ve etrafında dönen nötronlardan oluşan yapıtaşıdır. Enerji,

Patlamadan "300 bin yıl sonra" değil, saniyenin milyonda biri diyebileceğimiz ilk andan itibaren, "daha karmaşık yapılar" ve "moleküllerin", diyalektik ve tarihsel nitelikleriyle oluşum süreci başladı. Darwin'in, 19'ncu yüzyılda "Türlerin Kökeni" yapıtıyla tanıtladığı Evrim, doğa yasası olarak diyalektik bir süreç olup Evren'in oluşumu için de geçerlidir. Süreklidir.

Binlerce bilim insanı öncülüğünde yürütülen bilimsel çalışmalar sayesinde, insanlık doğa yasalarını keşfetmekte çok yol kat etti. Bu sayede, İlker Belek'in deyişiyle; "evrenin bir patlama ile ortaya çıktığını, canlıların evrim geçirerek geliştiğini, canlılığın ilk yapıtaşları olan protein, lipit ve karbonhidratların hiçbir yaratıcının eli değmesine gerek kalmaksızın daha ilkel kimyasallar üzerinden kozmik çorba içinde kendiliğinden evrimleştiğini" öğrenmiş bulunuyoruz.

parçacıkların hareketiyle ortaya çıkan, dışardan ısı ya da ışık olarak gözlemlenebilen fizik olayıdır. 20'nci yüzyılda keşfedilen ve Büyük Patlama ile etrafa saçılan atomaltı parçacıkların yanı sıra eş zamanlı olarak ve ilk andan itibaren helyum ve hidrojen molekülleri kütleleri ile ters orantılı bir hızla çeşitli bileşikler oluşturmak üzere etrafa dağıldı. Patlamadan "300 bin yıl sonra" değil, saniyenin milyonda biri diyebileceğimiz ilk andan itibaren, "daha karmaşık yapılar" ve "moleküllerin", diyalektik ve tarihsel nitelikleriyle oluşum süreci başladı. Darwin'in, 19'ncu yüzyılda "Türlerin Kökeni" yapıtıyla tanıtladığı Evrim, doğa yasası olarak diyalektik bir süreç olup Evren'in oluşumu için de geçerlidir. Süreklidir. Kısa süre önce kaybettiğimiz Hawking, Zamanın Kısa Tarihi'nde; "Büyük Patlamadan yaklaşık yüz saniye sonra sıcaklığın bir milyar dereceye" çıktığını, ayrıntılarıyla açıklıyor. Yetinmiyor: "Bu sıcaklıkta proton ve nötronlar artık yeğin nükleer kuvvetten kaçmaya yetecek enerjiye sahip değildirler ve bir protonla bir nötron içeren döteryum (ağır hidrojen) atomlarının çekirdeklerini üretmek üzere bir araya gelmeye başlarlar. Ardından döteryum çekirdekleri daha fazla proton ve nötronla birleşerek iki proton ve iki nötrondan oluşan helyum çekirdeklerini ve az bir miktarda da olsa daha ağır elementlerden lityum ve berilyumu üretmiş olsa gerekir... Kalan nötronların da bildiğimiz hidrojen atomlarının çekirdeklerindeki protonlara bozunmuş oldukları tahmin ediliyor."[12] Hawking'den, evrenin gelişmesinin bir aşamasında canlı yaşam formlarının, Darwin'in deyimiyle "türlerin" ortaya çıkacağı evrim sürecinin, "atom adını verdiğimiz karmaşık yapıların ortaya çıkışından yaklaşık 300 bin yıl sonra" değil, Big Bang'dan itibaren ortaya çıktığını öğreniyoruz.

Demokritos'dan bu yana genel kabul gören maddenin en küçük biriminin, Yunanca "Bölünemez" anlamına gelen Atom olduğu hipotezi ile Hawking'e göre, "dalga/parçacık ikiliği kullanılarak -ışık ve kütleçekim dahil- evrendeki her şeyin" yani maddenin, atomdan daha küçük, parçacıklardan oluştuğu hipotezi yüzlerce yıl bilimsel tartışmaların konusu oldu. 20'nci yüzyılın başında Einstein'ın Görelilik kuramı ile Evrende gözlemlenebilir olan, Kuantum teorisi ile gözlemlenemeyen, ancak yaydığı ısı/enerji ve ışık/hız dolayımıyla bilinebilen "bölünemez" ve "temel" olduğu düşünülen (atomu oluşturan) proton ve nötronların dahi, kuark adı verilen daha küçük parçacıklardan oluştuğu, bilimsel bir gerçek olarak kabul gördü.

On yedinci yüzyıla kadar, evrenin oluşumunda karmaşa değil, başta Newton'un adını koyduğu Kütle Çekim Gücü olmak üzere, egemen Doğa Yasaları keşfedilmeyi bekleyecekti. Yirminci yüzyıla gelindiğinde Einstein'ın teorisi, Planck, Heisenberg, Sovyet Bilim adamlarının çalışmaları, Dawkins, Hubble, Hawking ve burada adını anmadığımız binlerce bilim insanı öncülüğünde yürütülen bilimsel çalışmalar sayesinde, insanlık doğa yasalarını keşfetmekte çok yol kat etti. Bu sayede, Belek'in deyişiyle; "evrenin bir patlama ile ortaya çıktığını, canlıların evrim geçirerek geliştiğini, canlılığın ilk yapıtaşları olan protein, lipit ve karbonhidratların hiçbir yaratıcının eli değmesine gerek kalmaksızın daha ilkel kimyasallar üzerinden kozmik çorba içinde kendiliğinden evrimleştiğini"[13] öğrenmiş bulunuyoruz.

[1] https://timeturk.com
[2] www.odatv.com
[3] Yuval Noah Harari, Hayvanlardan Tanrılara Sapiens, Kolektif Yayınevi, 2015.
[4] Stephan Hawking, Zamanın Kısa Tarihi, Alfa Yayınevi, 50. Bası, 2018.
[5] Age.
[6] Lucy-Stephan Hawking, George ve Kozmik Hazine Avı, Doğan Egmont Yayınevi, 2009.
[7] İlker Belek, Din, Bilim, Felsefe, Yazılama Yayınevi, 2017.
[8] Hawking-Mlodinov, Zamanın Daha Kısa Tarihi, Doğan Kitap, 2017.
[9] İlker Belek, age.
[10] Harari, age.
[11] İlker Belek, age.
[12] Hawking, Zamanın Kısa Tarihi, Alfa Yayınevi, 2018.
[13] İlker Belek, age.

DÜŞKIRANLARA KARŞI YENİ İNSAN ARAYIŞI

Düşkıranlar, B. Sadık Albayrak, Doğu Kitabevi, 2015

Yazar dört ana başlık altında incelemelerden oluşan kitapta "insanlığın kültür sorununu" ele alıyor. Tekeller düzeninin insani kültürü yok eden sürecinin kökenlerine inerek bunun ekonomi politiğini ve yol açtığı estetik kuraklığı, insan aklı ve kişiliği üzerindeki kurutucu etkisini derinlemesine inceliyor. **"Düşkıranlar" olarak tarif edilen sermaye sınıfının kültürel araçlarını ve teknokratlarını yirmi beş yıl öncesinden deşifre ederek bugünlere ışık tutuyor.**

Günlük hayatımızda yaşadığımız bazı olaylar, günümüz insanının yozlaşarak çürüme noktasına geldiğini bize gösteriyor. İnsan, düşünen bir varlıktır; davranışlarımız düşüncelerimize göre şekillenir. Düşün dünyası "düşkıranlarla" kirlenen günümüz insanının gittikçe insan vasıflarını kaybederek bozulmaya başladığını gözlemlemekteyiz.

Toplumsal yozlaşma ve çürüme hep ilgimi çeken konulardan olmuştur. Çürümenin kökenlerini ve hangi boyutta olduğunu siz de merak ediyor musunuz?

Yıllar öncesinden bugünleri gören yazar/eleştirmen B. Sadık Albayrak, ilk baskısı 2000 yılında yapılan "Burjuva Kültürü Üzerine İncelemeler" üstbaşlığını taşıyan "Düşkıranlar" isimli kitabının Doğu Kitabevi tarafından yayımlanan yeni baskısında insanı çürüten "düşkırıcılarla" hesaplaşıyor.

Yazar dört ana başlık altında incelemelerden oluşan kitapta "insanlığın kültür sorununu" ele alıyor. Tekeller düzeninin insani kültürü yok eden sürecinin kökenlerine inerek bunun ekonomi politiğini ve yol açtığı estetik kuraklığı, insan aklı ve kişiliği üzerindeki kurutucu etkisini derinlemesine inceliyor. "Düşkıranlar" olarak tarif edilen sermaye sınıfının kültürel araçlarını ve teknokratlarını yirmi beş yıl öncesinden deşifre ederek bugünlere ışık tutuyor.

KÜLTÜRE METASTAZ YAPAN KANSER: BANKALAR

Bugün kültür, sanat ve edebiyat alanında bankalar eliyle yaşanan tekelleşme sürecinin salgın bir hastalık gibi toplumu esir alıp çürütmesine daha 90'larda "kültürde kanser" teşhisini koyması ne kadar ileri görüşlü olduğunu bize göstermesi bakımından önem taşıyor.

Yazar incelemelerin birinde yaptığı bir otobüs yolculuğunda, başkalarını düşünmeden, kendini kurtarmaya çalışan kapitalist insan modelini deneyimlemesini çok iyi anlatıyor. Bu otobüs yolculuğunda karşılaştığı insanlar da bu modeli çok iyi açıklıyor. Buradan yola çıkarak kapitalizmin insan hayatı üzerindeki olumsuz etkileri konusunda şu önemli tespitleri yapıyor: "Kapitalizmin çöle çevirdiği bir toplumda, değerler tersine çevrilmiştir. Değerli değersiz, değersiz değerli haline getirilmiştir. Hiç değer verilmemesi gereken en değerli konuma gelmiştir."

Yazarın bir gün bir akrabasının evinde duvarda asılı dünyaca ünlü fotoğraf sanatçısı Ara Güler'in aynı zamanda kitabın ilk baskısında kapakta yer alan "Hamallar" fotoğrafında büyük babasını görmesinin hikâyesi de okunmaya değer.

Düşkıranlar'da bozulan dil üzerine tartışmalar, Ortaçağ'ı aratmayan kısır tartışmalardan çıkış yolu, köşe başlarını tutan sansürcüler de kendine yer buluyor. Ayrıca sinema eleştirilerinin bayağı, burjuva ufkuyla sınırlı yapıldığı zamanlarda sevgisizliği yayan sinema filmlerini de ortaya çıkarıyor. Sinema eleştirilerine yeni bir soluk getiriyor.

TELEVİZYON KARANLIĞINDA UYUYANLAR

B. Sadık Albayrak daha o yıllarda televizyonu düşkıranların en başta gelen araçlarından biri olarak ilan ediyor: "Televizyon, içerdiği müzik, sinema, dizi film, haber programlarıyla topyekûn bir düş kırıcısıdır. Gündüz üretimde esir edilen emekçi, gece televizyon karanlığında uyutulmaktadır."

Yazar Düşkıranlar kitabını direnişin olduğu kadar yenilginin belgesi olarak da nitelendiriyor. Ancak edebiyat ve sanat alanında yenilgi her ne kadar yoğunlaştıysa da yenilginin külleri içinde umut ve öfkesini kaybetmediğini belirterek şu çıkarımlarda bulunuyor:

"Tekellerin kültür sanat kuşatması altında yaşayan insan, kendi yaşamına ve ihtiyaçlarına yabancılaşmıştır. İnsanın kendini görebileceği, yaşamını bulabileceği, özgürlüğünü duyumsayabileceği gerçekçi bir sanata ihtiyaç vardır. Çökmesi gereken varsa, yeni bir doğması gereken de olacaktır.

Bizim işimiz onu yaratmak, yeni bir insan ve toplum arayışını ileriye götürmek için her türlü karanlıktan kurtulmaya ihtiyaç var. Düşkıranlar'ı alt etmek için yeni bir insanı arıyoruz. İnsani mutluluğu öğretecek sanat eserlerini ve bu sanat eserleriyle gelişmiş, güzelleşmiş insan arayışı ..."

Bugün tekellerin ortaçağında kirlenen, kirletilen günümüz insanı, düşkıranlara karşı iyi edebiyatın ve sanatın ışığında, insani değerler üzerine kurulu bir güzellik anlayışıyla, değiştirme gücü yüksek, şahsiyetli yeni bir insan haline dönebilecek mi?

Sizce de bu mümkün mü?

■ **GÖKHAN ÜNVERDİ**

YOAK: BİR SICAK EL- BİR KİTAP

■ UZ. DR. GALİP KIRICI

2015 yılı başında, Fakir Baykurt'un "Bizim Köy Enstitüleri" kitabını okudum. Kitabın başlarında yazılan "Karabili" sözcüğü beni çok etkiledi... Karabili; cehalet demekti. "Karabili ile nasıl mücadele edebiliriz?" diye düşünmeye başladım.

Başta yazayım, YOAK: Yılda on iki aileye kitap.

Uzun süredir, günümüzde yalnızlaşmanın derinleşmesiyle oluşan iletişim kopukluğunu ve okumamanın insanlarda yarattığı ezikliği hep sorun olarak gördüm.

İnsan insanın acısını alır, ama bir araya gelinebilirse...

Gerçek şu ki; günümüzde karşı komşuyu tanımakta dahi güçlük çekiliyor.

Acının paylaşılması gereken günlerde, çok az insan görüyoruz, acı çekenlerin çevresinde...

Dolayısıyla; acılarıyla başbaşa kalıyor insanlar...

Yine sevincin paylaşıldığı anlarda, az denecek insan yer alıyor, sevinci paylaşanların çevresinde...

Yani; ne acılar paylaşılıp azalıyor, ne de sevinçler paylaşılıp artıyor...

Yalnızlaşmadaki gerçekler ve yaşanılanlar bu ve benzeriyken, okumamanın, insan üzerindeki etkisini net olarak biliyoruz ki, yalnızlaşmadan da içler acısı...

Bilinçsizlik/bilgisizlik, diyaloğu, hoşgörüyü, fedakârlığı vb. güzel ilişkileri alıp götürürken, yerini önyargıya, dedikoduya, yanlış duyumlara, komplo teorilerine, bilgi kirliliklerine vb. bırakıyor...

***

2015 yılı başında, Fakir Baykurt'un "Bizim Köy Enstitüleri" kitabını okudum. Kitabın başlarında yazılan "Karabili" sözcüğü beni çok etkiledi...

Karabili; cehalet demekti. "Karabili ile nasıl mücadele edebiliriz?" diye düşünmeye başladım. Aklıma halkı bilinçlendirmek için çeşitli düşünceler geldi...

Bir hekim olarak; "Ya yeni bir yol bulmalıyız, ya da yeni bir yol açmalıyız" diyen HANNİBAL'ın sözünden hareketle yola çıktım.

Önce adını YOAK olarak kısalttığım bir proje geliştirdim.

***

Proje şuydu:

Önceden buluşma ayarlayacağımız ailelere giderek, okumanın, bilinçlenmenin ve bilgi paylaşımının önemini anlatacağız ve bu yolla aynı zamanda evlerde bir araya gelme ve sohbet etme alışkanlıklarını geliştirip / yaygınlaştıracağız...

Bunu kimlerle yapabilirdim?

Yaklaşık 10 yıldan fazladır, 2 ayda bir toplanarak ve önceden belirlediğimiz yazar ve şairlerin eserlerini tartıştığımız bir okuma grubumuz var. Yeni Gelen okurları hatırlayacaktır; daha önce Mersin Kitap Dostu Grubu'muzun çalışmaları hakkında yazmıştım. Yılda bir iki defa eserlerini incelediğimiz bir yazar veya şairi konuk ederek söyleşi düzenlediğimiz 35 kişilik Kitap Dostu Grubu arkadaşlarım ile YOAK projesini uygulayabiliriz diye düşündüm...

Nasıl yapabileceğimizi, insanları bilinçlendirme çabamızı nasıl sürdüreceğimizi planlamaya başladım.

80 yaşına kadar yaşayabileceğimi ve önümde 23 yıl olduğunu düşünerek haftada bir aileye gitmeyi planladım. Hesabım şuydu; yılda 52 aileye, 23 yılda ise (ömrümün sonuna kadar) 1196 aileye gidersek ve her ailede en az 4 kişiyle bir araya gelirsek, toplamda 4804 kişiyi bilinçlendirebilecektik...

Ve ardından Kitap Dostu grubumuzun ilk toplantısında bu görüşümü sundum. Herkes muhteşem buldu...

Ben herkesin görüşünü dinledim. Notlarımı aldım. Görüşüm benimsenmişti, çok sevindim. Ancak çoğunluk haftada bir değil de, ayda bir olsun yönünde görüş bildiriyordu...

Ailelere Kitap Dostu grubumuzdan en az 5 kişiyle gitmeyi planlamıştım ve bu işi arkadaşlarım ile yapacaktık. Haftada bir gitme yerine, ayda bir gitme şeklinde grup kararı aldık. Geriye aile bulmak ve aileye neler anlatacağımızı düşünmek kalmıştı...

Aileyi önce ben hasta sahiplerinden ayarladım ve daha sonra Kitap Dostu grubumuzdaki arkadaşların önermelerini rica ettim...

***

Yaklaşık 10 yıldan fazladır, 2 ayda bir toplanarak ve önceden belirlediğimiz yazar ve şairlerin eserlerini tartıştığımız bir okuma grubumuz var. Yeni Gelen okurları hatırlayacaktır; daha önce Mersin Kitap Dostu Grubu'muzun çalışmaları hakkında yazmıştım. Yılda bir iki defa eserlerini incelediğimiz bir yazar veya şairi konuk ederek söyleşi düzenlediğimiz 35 kişilik Kitap Dostu Grubu arkadaşlarım ile YOAK projesini uygulayabiliriz diye düşündüm...

Aileleri de düşünmek gerekiyordu. Ailelerin masrafa girmemesi, çocukların ve çalışan eşlerin rahatsız olmamaları gerekiyordu. Bunun için ailelere sadece saat: 20.00-22.00 arası konuk olacağımızı, çaydan başka hiçbir şey ikram etmemelerini şart koştuk. Aileler ziyaretimiz için kendilerine en uygun günü belirleyeceklerdi.

***

Ve ilk ziyaretimizi 20 Ekim 2015 tarihinde, benim hastamın ailesine yaptık. Çok mu çok heyecanla gittiğimiz bu ilk ziyaretimiz, bir hayli verimli geçti...

Bu ilk ziyaretimizin ardından, Kitap Dostu grubumuzun yürütme kurulu ile bir araya gelerek ziyaretimizin değerlendirmesini yaptık. Bu değerlendirme toplantımızda, bundan sonraki ziyaretlerimize ailelerin akrabalarını, arkadaşlarını, komşularını, dostlarını da çağırmalarını kararlaştırdık. Amacımız daha fazla kişiyle bir araya gelmekti...

***

2015 yılı Ekim ayından bu yana, ara vermeksizin 40 aileye gittik. Yeri geldi 100'den fazla köylüyle köy kahvesinde veya yaylalarda yaylacılarla buluştuk. Bizim kitap okumanın insana kazandırdıklarını anlattığımız ailelerin evlerinde toplanan onlarca insanla bir araya geldik ve gelmeye devam ediyoruz...

Şu an yılda yaklaşık, 500-600 civarında kişiye okuma ve komşuluk ilişkileri üzerine konuşma yapıyoruz...

***

Her yılın sonunda da yıl boyunca gittiğimiz 12 aileyi bir toplantı salonunda bir araya getiriyoruz. Ailelere gittiğimizde çektiğimiz fotoğraflardan slayt gösterisi yapıyorum. Bunları seyrederek ailelerde okuma alışkanlığının oluşup oluşmadığını konuşuyoruz. Okuma konusunda onların deneyimlerini öğreniyor, görüşlerini alıyoruz. Bu toplantıda ailelere, grubumuzdaki kadın arkadaşlarımızın yaptığı kek, börek, pasta, erkek arkadaşlarımızın getirdiği meyve, çay kahve ikramında bulunuyoruz.

Yıllık bu toplantımızda YOAK ziyaretimizin olumlu olup olmadığını gözlemleme ve değerlendirme olanağı buluyoruz.

Yaklaşık beş yıllık bu çalışmalarımız oldukça verimli oldu. Özellikle çocuklara ve gençlere kitap okuma, öğrenme sevgisi kazandırma konusunda epey yol aldığımızı söyleyebilirim.

Kısaca bahsettiğim bu YOAK projesini, ömrümün sonuna kadar sürdürmeyi düşünüyorum...

Amacımız;

• İnsanlara bir sıcak el ve bu el ile bir kitap uzatabilmek...

• Yalnızlaşılan günümüzde insanları bir araya getirerek, dayanışma ruhunu geliştirmek ve kardeşçe yaşamı sağlayabilmek...

Ve çaldığımız her kapının arkasındaki insanların; "Okunan her kitap, yeni bir hayat yaşatır insana" sözünden hareketle, yeni ve güzel hayatları yaşayabilmelerini, aynı zamanda iki saat gibi kısa bir süre için de olsa, yalnızlıklarından uzaklaşabilmelerini sağlayabilmek en içten umudumuz ve beklentimiz...

***

"Okumayan insan bir hayat yaşarken, okuyan insan binlerce hayat yaşar" sözünden hareketle, ziyaret ettiğimiz ailelere ve tüm katılımcılara binlerce hayat yaşatabilme yolculuğumuza devam ediyoruz...

Bir çoban ateşi yaktık,
Anadolu'nun bir köşesinden,
İnsanlar okusun bilgilensin,
Sevgiyle, hoşgörüyle ve kardeşçe,
Dayanışma ruhuyla yaşasınlar diye...

Karartma Geceleri'nde
BİR AYDIN KUŞAĞININ İZLERİ

■ B. SADIK ALBAYRAK

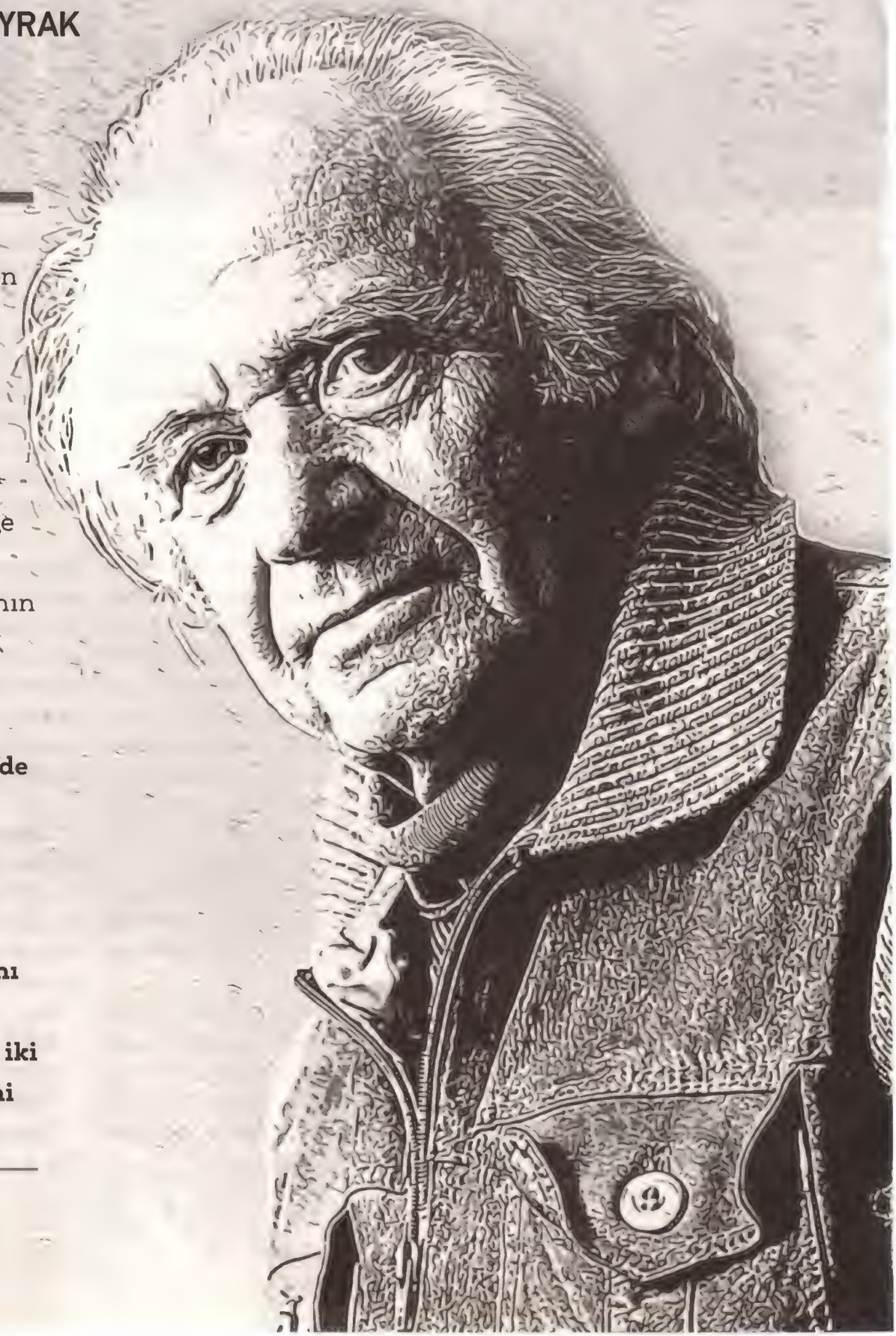

Tarihimizde kuşak nitelemesini hak eden aydın hareketlerine baktığımızda iki gerçekliği hep bir arada buluyoruz; kapkara bir çöküş ve gerilemenin bilinciyle birlikte, bunun mücadele eden insanın gücüyle aşılacağına duyulan umut. **Yeni Osmanlılar'da, devrimci Jöntürkler'de bunu görüyoruz; işgal edilmiş bir ülkenin yıkıntıları içinde doğan ilk Cumhuriyet kuşağını da incelediğimizde aydını belirleyen bu iki bilincin birlikteliğini buluyoruz.**

Rıfat Ilgaz'ın Karartma Geceleri[1] romanı, 40 Kuşağı adını verdiğimiz bir aydın ve edebiyat kuşağını anlamamızın ipuçlarını veriyor. Bu kuşağa, içlerinden birinin, Mehmed Kemal'in onları anlatan kitabının adıyla "Acılı Kuşak" da deniyor. Karartma Geceleri romanında, edebiyat ekseninde buluşan, sosyalist ve halkçı değerlerle politik mücadeleye katılan bu kuşağın neden acılı kuşak olarak adlandırıldığının cevaplarını da bulmak mümkün. Karartma Geceleri romanını, aynı kuşağın yazar ve şairlerinin yazdıklarıyla birlikte düşündüğümüzde, bu kuşağın tarihsel ve toplumsal mücadelesini belirleyen temel nitelikleri daha iyi görüyoruz.

Tarihimizde kuşak nitelemesini hak eden aydın hareketlerine baktığımızda iki gerçekliği hep bir arada buluyoruz; kapkara bir çöküş ve gerilemenin bilinciyle birlikte, bunun mücadele eden insanın gücüyle aşılacağına duyulan umut. Yeni Osmanlılar'da, devrimci Jöntürkler'de bunu görüyoruz; işgal edilmiş bir ülkenin yıkıntıları içinde doğan ilk Cumhuriyet kuşağını da incelediğimizde aydını belirleyen bu iki bilincin birlikteliğini buluyoruz.

Baskıcı ve tarihsel geçerliliğini yitirmiş iktidar karşısında mücadele eden Osmanlı aydın kuşağının üzerinde yeterince durulmamış bir romanını burada anmanın yeridir. Halit Ziya Uşaklıgil'in adı kuşak kavramını içeren ve 1908 devriminin umutlu havasında yazılmış, günlük bir gazetede tefrika dizisi olarak uzun yıllar unutulduktan sonra kitaplaşması 1990'lara bırakılmış romanı Nesl-i Âhir'den söz ediyorum. Bu roman da, "acılı" bir kuşağın portresini çizer. Hürriyetin İlanı'nın umutlu havasında yazılmış olmasına rağmen romanın kahramanı İrfan'ın intiharıyla biter.

40 KUŞAĞININ BELİRLEYENİ

40 Kuşağını, 2. Dünya Savaşı'nın insanlığa ve ülkeye büyük acılara neden olan koşulları içinde ayakta kalma ve bu duruma neden olan faşizmi yenilgiye uğratma umut ve inancı belirliyor. Bu temel eksen bu kuşağın şairlerini, yazarlarını buluşturuyor, dergiler ve gazeteler yayımlanıyor. Yazılan şiirlerde ortak bir ses duyuluyor; bu karanlığı aşmada eşitlikçi, sosyalist bir dünyanın hayali, edebi yapıtların ufkunu belirliyor.

Rıfat Ilgaz'ın Karartma Geceleri romanında anlattığı kısa zaman kesiti, katı gerçekliğin bilinciyle, bunu aşmayı sağlayacak yeni dünyanın umudunun üst üste düştüğü bir dönüm noktasını ele alıyor. Savaşa girmediği halde yoksulluğuna, baskısına, korkusuna alabildiğine boğulan bir ülkenin gecelerini karanlığa gömen karartma, bir yazarlar ve aydınlar kuşağının öyküsüyle birlikte simgesel bir anlam kazanıyor. Baskı, sömürü, yoksulluk, özgürlüğün ortadan kaldırılışı ve adaletsizlikle niteleyebileceğimiz bir tarihsel dönemin adı bu iki sözcükle yazılıyor: Karartma geceleri. Geceler çoğunlukla olumsuz gerçekliğin metaforu olmuştur, buna eklenen karartma ise bu olumsuzluğun savaşla aldığı acımasızlığı duyuruyor.

Karartma Geceleri aranan bir insanın soğuk kış günlerinde kaçışının romanıdır; bu kaçışın sokaklarda, kahvelerde, yangın yerlerinde, arkadaş evlerinde süren öyküsü boyunca, yazar, o yılların İstanbul'unu yaşanmışlığın gücüyle romana sokmuştur. İstanbul'un karartma gecelerinin karanlık çağrışımı, faşizan bir baskı rejiminin simgesi olduğu gibi, bir başka kuşağın Osmanlı düzeninin pençesindeki İstanbul'u anlattığı "Sis" imgesiyle de paralellik içindedir.

RIFAT ILGAZ'IN GENÇLİĞİNİN ROMANI

Tevfik Fikret'in 40 Kuşağı üzerinde önemli bir etkisi vardır. Karartma Geceleri romanında anlatılanların Rıfat Ilgaz'ın yaşadıklarına dayandığını biliyoruz. Romanda Rıfat Ilgaz'ı temsil eden Mustafa Ural, babasının ona nasıl Tevfik Fikret okuduğunu hatırlar. "Alırdı onu karşısına babası, Tevfik Fikret'in şiirlerini okurdu boğuk sesiyle... (...) Ama Fikret bu padişahlara ilk kafa tutanlardan biri! İşte o büyük şair sizlere bırakıyor yarınları. Babası 'Ferdaları' derdi. Kimdi bu Ferda? Neyin nesiydi? Hep eczacının kızı gelirdi aklına, eczacının Ferdanesi!" (s. 141) 20. yüzyılın ilk kuşakları hep Tevfik Fikret'in şiirleriyle büyü-

40 Kuşağını, 2. Dünya Savaşı'nın insanlığa ve ülkeye büyük acılara neden olan koşulları içinde ayakta kalma ve bu duruma neden olan faşizmi yenilgiye uğratma umut ve inancı belirliyor. Bu temel eksen bu kuşağın şairlerini, yazarlarını buluşturuyor, dergiler ve gazeteler yayımlanıyor. Yazılan şiirlerde ortak bir ses duyuluyor; bu karanlığı aşmada eşitlikçi, sosyalist bir dünyanın hayali, edebi yapıtların ufkunu belirliyor.

Karartma Geceleri aranan bir insanın soğuk kış günlerinde kaçışının romanıdır; bu kaçışın sokaklarda, kahvelerde, yangın yerlerinde, arkadaş evlerinde süren öyküsü boyunca, yazar, o yılların İstanbul'unu yaşanmışlığın gücüyle romana sokmuştur. İstanbul'un karartma gecelerinin karanlık çağrışımı, faşizan bir baskı rejiminin simgesi olduğu gibi, bir başka kuşağın Osmanlı düzeninin pençesindeki İstanbul'u anlattığı "Sis" imgesiyle de paralellik içindedir.

dü; omuzlarına yüklenen ferda (gelecek) sorumluluğu onları toplumsal kavgalarda taraf kıldı.

40 Kuşağının hatırlanan kavgalarından biri Tevfik Fikret üzerineydi; Sabiha Sertel'in bu kavga içinde yazdığı kitabının adıyla "İlericilik-Gericilik Kavgasında Tevfik Fikret". Ancak 40 Kuşağı, burjuva hümanizminin sınırlarında sıkışan Tevfik Fikret'i Nâzım Hikmet'in açtığı sosyalist ufukla aşmıştı. Fikret'i gericilere karşı savunurken eleştirmeyi de ihmal etmedi. Sanatçıdan halkı uyandırmasını bekleyen Rıfat Ilgaz'a göre Fikret artık yetersiz kalmaktadır. (Halkı uyarmasını), "Bekliyorum ama, gerçek sanatçıdan. Fikret bize hiçbir şey vermiyor artık. O, babamı yetiştirmiş o kadar. Bu mavi gök size bir gün acır, diyen sanatçıya inanmıyorum ben. Bu mavi gök bugüne kadar kimseye acımadı, İsa'sına bile. Hem halkın acınacak nesi var ki, hele emeğiyle uygarlıklar kurmuş halka acınır mı hiç! Uyansın da kendi sırtından gökdelen yapanlardan alsın hakkını." (s. 143-144) Geleceğin, emekçi halkın kendi çıkarlarının bilincine varması, uyanması ve kendine yaraşır adil bir dünya kurma mücadelesi vermesinin eseri olacağına inanan 40 Kuşağı şairi, herhalde, kendilerine "Acılı Kuşak" denmesini de doğru bulmayacaktır.

12 MART ERTESİNDE YAZILAN ROMAN

Karartma Geceleri, hücredeki şairin öteki mahkûmlara zincirlenerek sığınağa götürülmesiyle başlar. Romanın sonunu başından biliriz. Toplatılan şiir kitabından dolayı tutuklanmak istenen öğretmen Mustafa Ural, veremlidir, daha önce tutuklanan arkadaşlarının işkence gördüğünü bildiği için, en azından havalar ısınana kadar polisten kaçmaya çalışır. Soğuk havada sokakta yapayalnızdır. Sığındığı evlerde sorunlar çıkar ve bir daha orada kalamaz. Parası yoktur. Dahası karısı Şükran, onun bu kaçışını doğru bulmaz, gidip teslim olmasını ister. Karısına göre şiir yazması da aile sorumlulukları açısından doğru değildir. Bütün bunlar ve aklınıza gelebilecek yaşamsal onlarca güçlük karşısında Mustafa Ural'ın birkaç ay süren kaçış öyküsü sürükleyici bir kurguyla anlatılmıştır. Bu koşullar içinde soğuğa, açlığa, kovalanmaya, yalnızlığa, vereme, taş hücreye, işkenceye mahkûm edilen şairin yitmeyen direnme gücü, geceleri ve kışı aşıp geçen, aydınlığa ve bahara kavuşturan yürüyüşü, yeni bir kuşağın umutlu varoluşunu ortaya koyuyor. Ne yaptığını bilen ve başına gelenlerin toplumsal çatışmaların, safına girdiği sınıfın konumu gereği olduğu görebilen bir kuşaktır bu. Umudunu ve inancını yitirmemesi edindiği tarih bilincine çok şey borçludur. Karartma Geceleri'nin umudu yüksek tutmasını yazıldığı dönemle de ilişkilendirmek gerekir. 1974'te yayımlandığına göre, 12 Mart darbesinin kıramadığı bir sosyalist yükselişin rüzgârı içinde yazılmıştır. Altmışlarda başlayan sol yükselişin 70'lerde süren, toplumu kucaklayan havası, umudunu işçi sınıfına bağlayan yazarı da iyimser kılacaktır. Rıfat Ilgaz, faşist cinayetlerle kana bulanan o yıllarda Karartma Geceleri'nde sergilediği cesur ve umutlu tutumunu sürdürmüştür. Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra'da, evinin bombalanmakla tehdit edildiği koşullarda balkona çıkıp oğluyla rakı sofrası kurduğunu anlatır. Karartmanın bütün toplumu kuşattığı 12 Eylül'den sonra, Yıldız Karayel romanının son sayfalarını yazmaya çalışırken evi basılır ve bir kez daha, doğduğu kasabadan arkadaşlarına zincirlenerek gözaltına alınır.

Rıfat Ilgaz 12 Eylül'de yaşadıklarının da kitabını yazmıştır. 40 Yıl Önce 40 Yıl Sonra adı Sınıf'ın şairinin son yaşadıklarını Karartma Geceleri'ne bağlar. Bu kitabı roman değil, anı kitabıdır.

Yazar bu kitabında da 70 yaşında zincire vurulmasını anlatırken, gerçeğin çok yanlı olduğunu unutmaz. Faşizmin ağır saldırısı karşısında insanlığını korumayı başaran halktan insanlar, onun umudunu ve iyimserliğini korumasında katkıda bulunacaktır. Hatta kaldığı sanatoryumda gördüğü ilgi

ve sevgi, sonunu bağlarken gözaltına alındığı romanı Yıldız Karayel'i patlayan bir silahla değil, iyimser bir imgeyle bitirmesini sağlayacaktır.

Halkla kaderini bütünleştiren sanatçı için, yapıtını oluştururken bu karşılıklı etkileşim son derece verimlidir. Elbette, görünen olgunun derinindeki çelişkileri görebilen, karanlığın içindeki ışığı yakalayabilen sanatçılar için; yoksa baskıyı mutlaklaştırıp, insanı bitirmek çok kolaydır. Gerçekçilik karşıtlarının yaptığı gibi...

PANTOLONU HAPİSTE TAKIM ELBİSE

Karartma Geceleri'nde Rıfat Ilgaz'ın yalın, süssüz bir anlatımı var. Kahramanın ruh durumuyla, çevrede karşılaştığı kişileri, durumları anlamlı bir kurgu birbirine bağlıyor. Kahvedeki avcıların sıradan bir sohbetini dinleyen Mustafa Ural'ın durumunu değerlendirmesini buna örnek verebiliriz.

Yazarın buluşlarındaki inceliğe bir örnek olarak, kitabın etkileyici trajikomik bir imgesini aktarmak istiyorum. Mustafa Ural'ın evine sığındığı Faik, onun yazıişleri müdürü olduğu Yürüyüş dergisinin sahibidir ve bir süre önce gözaltına alınmış, sorgulanmıştır. Faik, ceketini satmak zorunda kalan şaire bir ceket vermek ister.

"Çengelde asılı duran devetüyü bir ceketi aldı, uzattı:

"Bunun pantolonu da bizim Zühtü'de..." dedi, "Giyebilirsin!"

"Zühtü nerde?"

"İçerde!"

Paltosunu çıkarıp giydi Mustafa:

"Tam bana göre!" dedi, "Demek basın suçundan, bir takım elbiseyi böylece kendi elinle içeri attırmış olacaksın!"

"Kendi yerime!" dedi, "Bu sefer zor kurtardık paçayı, bu bir kat elbise zekâtım olsun!" (s.212-213)

Mustafa Ural, Faik'in evinde uzun zamandır özlemini çektiği dostluk ve ilgiyi bulmuştur. Şu parça bu aydın kuşağının tarihçesine Rıfat Ilgaz'ın romanda düştüğü not olarak okunabilir: "Bir yardımlaşma düzeni içinde gelişen (...) dergi bir toplumcu kuşak getirmişti edebiyatımıza, birbirine bağlı bir düzine kadar sanatçı..." (s.173) dediği "'Yürüyüş' adlı bir sanat dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapıyordu bir ara. Hiç olmazsa böyle değerlendirmiş oluyordu, elindeki yüksek okul diplomasını. Derginin sahibi de Kütahya lisesinden yetişmiş bir genç arkadaştı, Faik... Çarşamba taraflarında bir işçi olan eniştesinin evinde oturuyordu.

Çok arkadaş kazandırmıştı bu dergi ona. Toplumcu şiirlerle dikkati çeken ne şairler vardı aralarında. Ayrıca yazıları henüz basılacak kıvama gelmemiş ne değerli arkadaşlar... Kadrı, hergün biraz daha genişliyor, yalnız sanat sorunları değil, toplumsal sorunlar da tartışılıyordu bu dergide. Memleketin saplandığı çıkmazdan tutumsal ilkelerle, kurtulmanın yolları araştırılıyordu. Yurdu sömürü düzenine itenlerin karşısına sanatla çıkmağa çalışıyorlardı önce. Yalnız sanat yoluyla bu işin üstesinden gelmenin olanaksızlığını bilmiyor değillerdi. Olaylar onları bilinçli davranışlara doğru iterken İçişleri Bakanlığının bir emriyle kapanıvermişti dergileri." (s.173)

AYDINLANMIŞ HALK ÇOCUKLARI

Bu buluşmada Faik'le şair edebiyat eyleminin ve mücadelelerinin toplumsal anlamını değerlendirirler. 40 Kuşağının tarihçesinden bir özet

olarak okunabilir. İşçi sınıfının dünya görüşüne inanmış bir kuşaktır bu: "Biz varlığımızı, kurtuluşumuzu bu sınıfın silkinip kalkınmasına bağlayan atılımlara hazır sanatçılarız. Onlar ne derlerse desinler, üzerimize düşen görevi yapacağız." (s.219)

Faşizmin yenilgisi bu kuşağın üzerinde 46 Baharı olarak kendini dışavuran bir rüzgâr yarattı, rüzgâr yerine dalga da denilebilir; sendikaların kuruluşu, iki açık sosyalist partinin sahneye çıkışı, yeni dergilerin yayınlanışı bu kısa 46 Baharının çiçekleriydi. Dalganın geriye çekilmesi gecikmedi. Altı ay gibi kısa bir süre içinde, partiler kapatılmış, sol yayınların matbaaları kırılıp dökülmüş, üniversitelerdeki solcu hocalar okullarından atılmıştı. 40 Kuşağının şairlerinden Arif Damar yıllar sonra bir şiirinde bu baharı şu dizeyle anacaktı:

Bir de 46'da böyle aldandı ağaçlar
Çiçekler yandı soğuktan cız etti içim[2]

40 Kuşağının kaderini belirleyen faşizmin Avrupa'da iktidarı, emperyalist savaş ve bunlara karşı sosyalizm umudu, tarihin bu gelgitleri içinde onların edebi üretimini de belirledi.

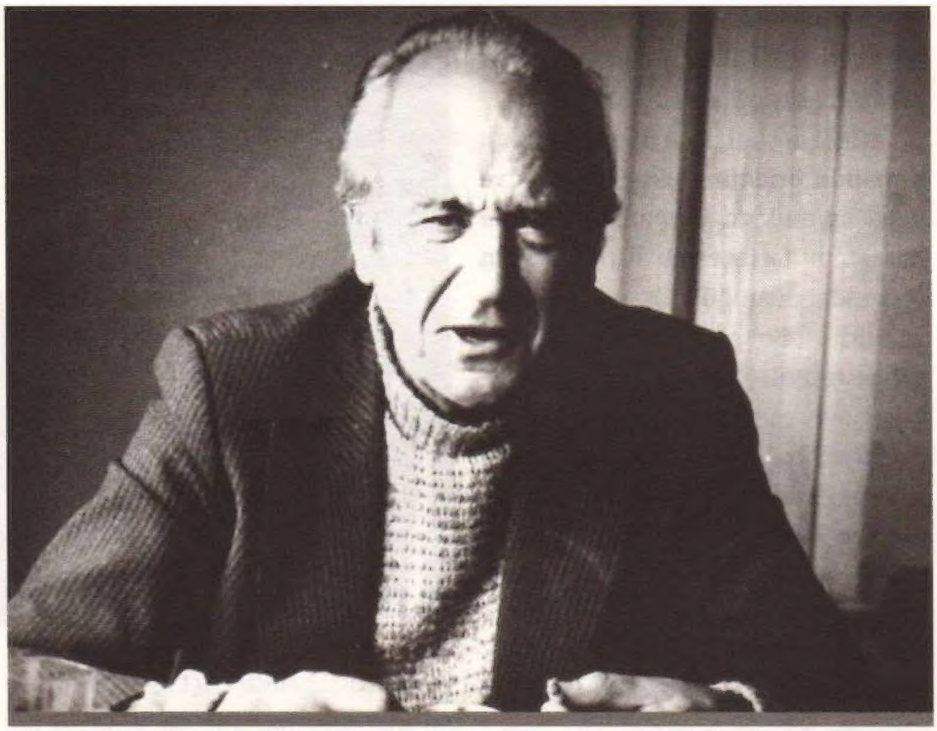

40 Kuşağının bir özelliğini daha Karartma Geceleri'nde bulmak mümkün. Bu aydın kuşağı Cumhuriyetin eğitim ve bilgiye kavuşturduğu halk çocuklarından oluşuyordu. Bu nedenle bu kuşağın işçi sınıfı dünya görüşüne bağlanmasının sınıfsal bir dayanağı vardı. Bu kuşağın inancını ve umudunu her koşulda korumasında bu niteliği belirleyici oldu. Kaderini içinden geldiği halkla birleştiren bir aydın kuşağı ve edebiyat, halkın yaşadıklarına ilgisiz kalmadı.

40 Kuşağının bir özelliğini daha Karartma Geceleri'nde bulmak mümkün. Bu aydın kuşağı Cumhuriyetin eğitim ve bilgiye kavuşturduğu halk çocuklarından oluşuyordu. Bu nedenle bu kuşağın işçi sınıfı dünya görüşüne bağlanmasının sınıfsal bir dayanağı vardı. Bu kuşağın inancını ve umudunu her koşulda korumasında bu niteliği belirleyici oldu. Kaderini içinden geldiği halkla birleştiren bir aydın kuşağı ve edebiyat, halkın yaşadıklarına ilgisiz kalmadı. "Yaşamak başka, yaşayanları, gözlemek gene başka! Bizim getireceğimiz toplumcu sanat, kendi yaşayışımızdan doğacak. Yalnız yükün altına girenlerin yaşantısını saptamakla yetinmeyeceğiz." (s.222)

KIRK YIL ARAYLA İKİ KEZ ZİNCİRLENMEK

Rıfat Ilgaz, halktan bir insan olarak halkçı bir yazar olmanın kaderini belirlediğini söylüyor; toplatılan şiir kitabının adı Sınıf'tı. Bu aydın kuşağının, çağdaş gerçekliği belirleyen bilince ulaştığının bir simgesi olarak görebileceğimiz bu kitap, Karartma Geceleri'nde baş köşede yerini buluyor. 40 Kuşağının halka ve sınıfına dayanmasının somut bir örneği olarak. Sınıf kitabı için şu betimlemeyi kullanıyor: "Utanır gibi pembeleşmiş kapağıyla, Farisin yazdığı kılıç gibi harflerle içeriğini belirtmeye çalışıyordu. Dört formalık kitaptan bile korkuyorlar, diye düşündü. Ne vardı içinde sanki? Belirtmeğe çalıştığı sınıf gerçeğinin en yalın motiflerle verilişi değil mi? Gerçeklerden neden korkuyorlardı bu kadar?" (s.219)

Rıfat Ilgaz açısından Karartma Geceleri'nin bir de devamı vardı: Kırk Yıl Önce, Kırk Yıl Sonra. Yazar 40 yıl arayla iki kez zincire vuruldu, gözleri bağlı sorgulara götürüldü. Bireysel yazgısıyla ülkesinin tarihsel-toplumsal sürecini birleştiren bir yazarı bundan daha iyi ne anlatabilir? Faşizmin 12 Eylül'deki iktidarı halkına ve inançlarına bağlı kalmış yazarı 70 yaşında da hapishaneye kapatmayı ihmal etmemişti.

Dahası da vardı...

2 Temmuz 1993, Sivas, sosyalist eleştirmen Asım Bezirci ve onlarca yazar şair, müzisyen asker ve polisin seyrettiği şeriatçı güruhça yakılarak öldürüldü.

Aziz Nesin ve birçok aydının yaralı olarak kurtulduğu bu katliam Rıfat Ilgaz'ı derinden yaraladı. Arkadaşı, kendisiyle ilgili bir inceleme kitabı yazan Asım Bezirci'nin öldürülmesi onu çok sarsmıştı. 2 Temmuz'dan birkaç gün sonra, bu acıya dayanamayan Rıfat Ilgaz da 7 Temmuz'da aramızdan göçtü. Kırk Yıl Önce, Kırk Yıl Sonra'nın üzerinden yaklaşık 20 yıl geçmişti ve Karartma Geceleri Rıfat Ilgaz'ın ölümünde de varlığını göstermişti.

[1] Rıfat Ilgaz, Karartma Geceleri, İstanbul, 1974. Bundan sonra bu kitaptan yapılan aktarmalar parantez içinde sayfa numarasıyla belirtilecektir.

[2] Arif Damar, Külliyen Red, Bilim Sanat Galerisi, Ekim 2002, İstanbul, s.127.

YENİ GELEN'E ÜÇÜNCÜ YILINDA DA **ABONE OLABİLİRSİNİZ!**

Tekelleşmiş gazete dağıtım şirketi Yeni Gelen'i sizlere ulaştırmamızın önünde engeldir. Kısıtlı olanaklarla yayınlanan Yeni Gelen'i ancak büyük şehirlerde merkezi kitabevlerinde satışa sunabiliyoruz.

Yeni Gelen'i düzenli izlemeniz için abone olmanızı öneriyoruz. Her ay postayla adresinize gönderilecektir. Bu aynı zamanda sizin olduğu kadar bizim için de önemli bir kolaylıktır. Kâğıt fiyatlarının son bir yıl içinde iki katına yaklaştığı koşullarda, yazarlarının ve okurlarının dayanışmasıyla yayınlanan Yeni Gelen'in yeterli sayıda aboneye ulaşması, yayınını sürdürmesinin en temel dayanağıdır.

Bu nedenle abonelerimizin Şubat ayında aboneliklerini yenilemeleri yaşamsal önemdedir. Yeni Gelen'i okuma özgürlüğü için aboneliğinizi sürdürmenizi ve arkadaşlarınıza önererek bize yeni okurlar kazandırmanızı bekliyoruz.

ABONELERİMİZE YALÇIN KÜÇÜK'ÜN HABERCİ KİTABINI ARMAĞAN EDİYORUZ!

Yeni Gelen'e abone olanlara Yalçın Küçük'ün kırk yıllık yazarlığının ve aydın mücadelesinin bir özeti niteliğindeki HABERCİ kitabını armağan ediyoruz. Mızrak Yayınları'nca yayınlanan 612 sayfalık bu dev yapıt, aynı zamanda Türkiye'nin 50 yıllık politik ve düşünsel tarihçesini içeriyor. Yalçın Küçük'ün, Türkiye'yi bugünlere getiren olay ve süreçleri nasıl önceden görüp haber verdiğinin de şaşırtıcı bir belgesi...

ABONELİK KOŞULLARI:

Yeni Gelen'in 12 Aylık abonelik bedeli 150 lirayı

YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR58 0003 2000 0000 0037 9759 29

Hesabına veya

YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ hesabına
yatırdıktan sonra, adres bilgilerinizi
yenigelendergisi@gmail.com
adresine iletmeniz yeterlidir.

HEİDE DEYİŞLERİ

■ HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Demokrasi korkusuzca hesap sorabilme düzenidir.

***

Bir ağaç nasıl uçar
Kuşların kökleri nasıl var
Düşler yaprak yaprak nasıl uçar
güzleyin
Nasıl döner gelir habire mevsimler
Bilen var mı şarap nasıl bağ olur
Ben seni nasıl sevmem
Aklım başımda nasıl durur
Hal böyleyken

***

Sömürü zulüm sel gibi yayılır
Set çekmezsen önüne

Siler süpürür ekinini emeğini
Etini kemiğini yer yutar tükürür

Çocuklarının gül yüzüne
Bakacak yüzün kalmaz

Kalk ayağa davran
Diren namus günüdür

***

İki türlü çalmak vardır: Kendinin olanı ve olmayanı çalmak... Hukuk ilkini kesinlikle ve ağır biçimde cezalandırır.

***

Yazarım
Çizerim
Boyarım

Satamam

Üstelik
Bir etek para
Dökerim uğruna

Nasrettin hoca
Atam olur

Kalan yıllarımı saflığıma gülmekle geçirebilirim.

***

Ağacın kabuğu gibi
Ruhumun kabuğu
Niye çizdin bu kalbi
Bir okla içinden geçen

***

Söz okyanusun tuzlu suyu
Susadıkça içiyor
İçtikçe susuyorsun

***

Ne çok ayıp birikti
Ne çok utanç
Ne çok ağladı çocuklar
Ne çok sağırdı toprak
Ne çok kızılcık şerbeti içtik
Ne olacaksa artık olacak
Yüzümüz olacak bakmaya
Birbirimize ve göğe

***

Postmodern düşünceyle arabesk duygulanım birbirlerinin izdüşümüdürler. Her ikisinin de boyun eğdirmenin ve sömürmenin uygun araçları olduğunu ülkemizin sürüklendiği perişanlıktan anlayabiliriz.

***

Benim değer verdiğim, önemli bulduğum şeyler pek azı için böyle. Bu da bir başka tür yalnızlık.

***

Din etkili ve meşru bir ağrı kesicidir. Yaşamın acılarına katlanamayanlar alırlar. Sömürenler de acı çekenlerin isyanını önlemek için kurumsal olarak kitlelere dayatırlar. Bir isyan dini bu yüzden hiç yoktur. İsyan edenlerin inançları daima itaate tahvil edilmiştir. Bugün İsa'yı Vatikan'ın kapısına bile yaklaştırmazlar.

***

Karanlığın kıymetini bil
Yıldızları onunla görürsün

Güneş onun üstüne doğar
Karanlığa göğüs ger

Sen onunla sınanırsın
Onunla parlar içinde umut

***

Tanrı insan değilse
Nedir tanrı

İnsan tanrı değilse
Nedir insan

Sen ben değilsen
Kimsin Sevgili

Ben sen değilsem
Kimim ben